

Lespakketten

Combinaties van Educatie, Innovatie & Communicatie

Een onderzoek naar het gebruik van lespakketten door docenten

Inge de Olde

*Afstudeerscriptie voor de opleiding Toegepaste Communicatiewetenschap,
Universiteit Twente, Enschede*

*Uitgevoerd in opdracht van: Podium Bureau voor Educatieve Communicatie,
Utrecht*

11 november 2005

Afstudeercommissie:

Dr. S.A. de Vries, Universiteit Twente

Dr. R.F. Klaassen, Universiteit Twente

Drs. D. Does, Podium Bureau voor Educatieve Communicatie

Voorwoord

Afstuderen, een periode die voor mij altijd nog zo ver weg leek te zijn. Maar eind 2004 was het ook voor mij ineens tijd om op zoek te gaan naar een leuke, uitdagende afstudeeropdracht. Na verschillende e-mails verstuurd te hebben, kreeg ik een leuke reactie uit Utrecht. Mijn afstudeeronderzoek kon ik vervullen bij Podium Bureau voor educatieve communicatie. Met goede moed en gezonde spanning begon ik in maart 2005 dan echt aan de laatste fase van mijn studie Toegepaste Communicatiewetenschap.

Bij Podium heb ik de kans gekregen een leuk en interessant onderzoek op te zetten, waarin voldoende ruimte was voor de theoretische eisen van wetenschappelijk onderzoek. Ik kijk met een goed gevoel terug op de tijd die ik bij Podium heb doorgebracht. Ik kreeg alle vrijheid en steun bij de opzet en uitvoering van het onderzoek. Ik wil daarom iedereen bij Podium bedanken voor de steun, interesse en de leuke tijd die ik heb gehad. In het bijzonder wil ik mijn begeleider Dick Does bedanken, hij heeft mij gedurende mijn hele afstudeerperiode uitstekend begeleid en ik heb veel van hem mogen leren.

Ook wil ik mijn begeleiders Sjoerd de Vries en Rob Klaassen van de Universiteit Twente bedanken voor de begeleiding en de leerzame afstudeerperiode die ik achter de rug heb. Ondanks hun eigen drukke agenda's waren ze altijd weer bereid mij te woord te staan.

Mijn vier studiejaren zijn voor mij ontzettend snel gegaan, iets wat ik mede te danken heb aan mijn drie studiegenootjes Floor, Inèz en Ilse. Met plezier heb ik altijd met hen samengewerkt. Maar vooral wil ik ze bedanken voor de gezellige tijd met veel koppen thee, lunches en spannende activiteiten. Daarnaast wil ik graag mijn vriendin Marleen bedanken, omdat zij er gewoon altijd voor mij is.

Tot slot wil ik graag mijn ouders, mijn broer en mijn vriend bedanken voor de steun die ik heb gekregen afgelopen maanden en gedurende mijn studiejaren. Zij hebben alle hoogte- en dieptepunten van dichtbij mogen (lees: moeten) meemaken en wisten altijd weer de zaken voor mij te relativieren.

Almelo,
4 november 2005

Inge de Olde

Samenvatting

In opdracht van Podium, Bureau voor educatieve communicatie, is een onderzoek gedaan naar het gebruik van lespakketten door docenten. In de studie zijn lespakketten gedefinieerd als communicatiemiddelen die ingezet worden om bepaalde onderwerpen bij jongeren onder de aandacht te brengen en bestaan uit een set van didactische werkvormen. Het doel van deze studie was om de factoren van het gebruik van dergelijke lespakketten in kaart te brengen. Er is een vragenlijst ontwikkeld, die zowel online, via e-mail als persoonlijk onder docenten verspreid is. In totaal hebben er 371 docenten aan het onderzoek deelgenomen, verdeeld over het basisonderwijs (32,7%) en het voortgezet onderwijs (67,3%). De steekproef is representatief en groot genoeg gebleken om betrouwbare analyses uit te voeren.

Veel van de factoren die op basis van theorie en praktijk in het definitieve onderzoeksmodel geformuleerd zijn, zijn in de data teruggevonden. Gebleken is dat er voor docenten basisonderwijs en voortgezet onderwijs verschillende factoren van invloed zijn op de gebruiksintentie en het gebruik van lespakketten. Relevante factoren zijn:

- gebruiksintentie
- attitude ten aanzien van gedrag
- verwachte prestatie
- de schoolsituatie
- zelfeffectiviteit
- verwachte benodigde inspanning
- lespakket specifieke kenmerken
- aansluiting bij de manier van lesgeven
- beïnvloeding van lespakketten
- verenigbaarheid met een lesmethode

Ook is aangetoond dat het gebruik van lespakketten een positieve invloed heeft op de attitude van docenten, wat indiceert dat het gebruik van lespakketten over het algemeen leidt tot tevredenheid. Hoewel de totale verklaarde variantie niet erg hoog was, is er wel goed inzicht verkregen in relevante factoren van gebruik.

Het onderzoek heeft veel informatie opgeleverd over de voorkeuren van docenten voor lesmaterialen, werkvormen, onderwerpen, het aanbod van materiaal en overige aspecten. Hierbij is onderscheid gemaakt in de verschillende klassen van het basisonderwijs en de verschillende vakken in het voortgezet onderwijs.

Op basis van de resultaten zijn er aanbevelingen geformuleerd voor Podium, met betrekking tot de ontwikkeling van lespakketten, de communicatie rondom lespakketten en overige activiteiten. Een aantal aanbevelingen zijn:

- aansluiten bij de voorkeuren van docenten voor lesmaterialen, werkvormen en communicatie
- docenten motiveren tot de eerste keer gebruik van lespakketten
- de loyaliteit van docenten aan Podium stimuleren
- de bekendheid van Podium stimuleren
- zorgen voor een blijvend en consequent contact met docenten

Abstract

A research towards the use of educational packages by teachers is done by order of Podium, Bureau for educational communication. In the study an educational package is defined as an instrument of communication that is applied to bring certain subjects to the attention of young people and consists of a set of didactic formats. The purpose of this study was to identify and model the factors that influence the use of educational packages. A questionnaire was designed and was dispersed online, by e-mail and personally to teachers. 371 teachers were willing to participate by filling in the questionnaire, divided in primary school teachers (32,7%) and secondary school teachers (67,3%). The random test is found representative and sufficient to do reliable analyses.

Many of the factors that were included in the final model of research based on theory and practice, are found in the data. Factors that influence the use and the intention to use, differ for teachers in primary and secondary education. Relevant factors appeared to be:

- behavioural intention
- attitude towards behaviour
- performance expectancy
- school situation
- self-efficacy
- effort expectancy
- specific characteristics of educational packages
- connection to teaching manners
- the influences of educational packages
- the ability to combine educational packages with teaching methods

It also appeared that the use of educational packages has a positive influence on the attitude towards behaviour, which indicates that the use of educational packages by teachers lead to satisfaction. Although not a large amount of variance of use was explained, useful insights were given in relevant factors of use.

This study gave a lot of insights in the preferences of teachers towards educational materials, educational formats, subjects, the proposition of materials and some additional aspects. These results have been distinguished by the different classes in primary schools and by the different subjects in secondary schools.

Based on the results of the study, recommendations were formulated for Podium, concerning the development of educational packages, the communication about educational packages and other activities. Some concrete recommendations are:

- connecting to teachers preferences for educational materials, formats and communication
- motivating teachers to use educational packages for the first time
- stimulating the loyalty of teachers towards Podium
- profiling Podium as a renowned developer of educational packages
- maintaining frequent and continuous contact with teachers

Inhoudsopgave

1. Inleiding	8
1.1 De jongerendoelgroep	8
1.2 Praktische en wetenschappelijke aanleidingen	8
1.3 Doelstelling en onderzoeksvraag	10
1.4 Opbouw van het rapport	10
2. Innovatietheorieën en gedragsmodellen	12
2.1 Lespakketten	12
2.1.1 <i>Educatieve communicatie</i>	12
2.1.2 <i>Kenmerken van lespakketten</i>	13
2.2 Het gebruik van lespakketten	15
2.2.1 <i>Gebruik, adoptie en implementatie</i>	15
2.2.2 <i>Niveaus van gebruik</i>	16
2.2.3 <i>Effectevaluatie van lespakketten</i>	17
2.3 Factoren van invloed op het gebruik van innovaties	18
2.3.1 <i>Educatieve en technologische innovaties</i>	19
2.3.2 <i>Model voor de acceptatie en het gebruik van technologische innovaties</i>	20
2.4 Gedragsdeterminanten en innovatiekenmerken	25
2.5 Het onderzoeksmodel	29
2.6 Ter afsluiting	31
3. De theorie in de praktijk	32
3.1 Podium: de organisatie	32
3.1.1 <i>De geschiedenis van Podium</i>	32
3.1.2 <i>Het menselijk kapitaal</i>	33
3.1.3 <i>De producten en diensten</i>	33
3.1.4 <i>De marktpositie</i>	33
3.2 De ontwikkeling van lespakketten	34
3.3 Experts van Podium over het onderzoeksmodel	35
3.3.1 <i>Opmerkingen en aanvullingen</i>	35
3.3.2 <i>Communicatie als aanvulling</i>	36
3.4 Het definitieve onderzoeksmodel	36
3.5 Ter afsluiting	37
4. Methode van onderzoek	38
4.1 De onderzoeksopzet	38
4.2 Het meetinstrument: een (online) vragenlijst	38
4.3 De ontwikkeling van de vragenlijst	39
4.3.1 <i>De pretest</i>	39
4.3.2 <i>De items</i>	39
4.3.3 <i>De opbouw van de vragenlijst</i>	41
4.4 De respondenten	42
4.5 De procedure	42

5. De resultaten	44
5.1 Kenmerken van de onderzoekspopulatie	44
5.2 Betrouwbaarheid, validiteit en controlevariabelen	47
5.2.1 <i>Factoranalyse</i>	47
5.2.2 <i>Betrouwbaarheidsanalyse</i>	49
5.2.3 <i>Controlevariabelen</i>	50
5.3 Beschrijvende resultaten	50
5.3.1 <i>De factoren in beeld</i>	50
5.3.2 <i>Lespakket specifieke kenmerken</i>	54
5.3.3 <i>Communicatie</i>	58
5.4 De relaties in het model	60
5.4.1 <i>Correlatie-analyse</i>	60
5.4.2 <i>Regressie-analyse</i>	61
5.5 Ter afsluiting	63
6. Conclusies en aanbevelingen	64
6.1 Factoren van invloed op het gebruik van lespakketten	64
6.2 Aanbevelingen	68
6.2.1 <i>Aanbevelingen voor het ontwerp en de ontwikkeling van lespakketten</i>	68
6.2.2 <i>Aanbevelingen voor de communicatie rondom lespakketten</i>	70
6.2.3 <i>Aanbevelingen voor overige activiteiten</i>	73
6.3 Ter afsluiting	74
7. Reflectie en discussie	75
7.1 Theoretische reflectie en aanbevelingen	75
7.2 Discussie	76
 Literatuurlijst	 78
 Bijlagen	 82
Bijlage 1: Definitieve (schriftelijke) versie van de vragenlijst	83
Bijlage 2: Weergave van de online vragenlijst	91
Bijlage 3: Gemiddelde scores docenten op algemene items	95
Bijlage 4: Gemiddelde scores docenten op belangvragen	98
Bijlage 5: Gemiddelde scores docenten op lespakket specifieke kenmerken	101
Bijlage 6: Gemiddelde scores docenten op items communicatie	107

1. Inleiding

Dit eerste hoofdstuk dient als inleiding voor deze studie naar het gebruik van lespakketten. Eerst zal kennis gemaakt worden met de belangrijkste doelgroep van lespakketten: jongeren. Daarna wordt ingegaan op de aanleidingen voor dit onderzoek en zullen de doelstellingen en de onderzoeksvraag geformuleerd worden. Tenslotte wordt de opbouw van dit rapport besproken.

1.1 De jongerendoelgroep

Jongeren vormen tegenwoordig een belangrijke doelgroep voor uiteenlopende campagnes van organisaties zowel uit de profit en non-profit sector. Jongeren zijn interessant geworden als doelgroep op de consumptiemarkt, zij hebben nu meer geld te besteden en blijken erg autonome consumenten te zijn (Duijvestijn, van Steensel, Verveen, Boschma, Nelis & de Vries, 2003). Daarnaast vertegenwoordigen jongeren de toekomst van ons land, wat het creëren van hun bewustwording over bepaalde onderwerpen interessant maakt. Om jongeren te bereiken moet doordacht met hen gecommuniceerd worden, rekening houdend met hun beleavingswereld. Er kunnen allerlei (combinaties van) communicatiemiddelen ingezet worden om onderwerpen bij jongeren onder de aandacht te brengen. Eén manier om dat te doen is natuurlijk via het onderwijs.

In deze studie gaat de aandacht uit naar een specifiek communicatiemiddel dat regelmatig in het onderwijs wordt ingezet: een lespakket. Dergelijke lespakketten worden ontwikkeld in opdracht van verschillende organisaties, met uiteenlopende doelstellingen vaak geformuleerd in termen van kennis-, houding- en gedragsveranderingen. Een opdrachtgever kan middels een lespakket een bepaald onderwerp onder de aandacht van jongeren brengen, waarbij verschillende kanten van een onderwerp belicht worden. Jongeren worden gestimuleerd actief bezig te zijn met verschillende aspecten van een onderwerp, waardoor leerprocessen op gang gebracht worden.

De voornaamste doelgroepen van dergelijke lespakketten bevinden zich in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Een docent fungeert daarbij als schakel, tussen de opdrachtgever en de jongeren. Voordat jongeren via lespakketten bereikt kunnen worden moeten docenten eerst overtuigd zijn van het gebruik van de lespakketten, zodat zij deze ook daadwerkelijk in hun lessen zullen gebruiken. De rol van de docent is dus bij een lespakket als communicatiemiddel essentieel en staat daarom centraal in dit onderzoek.

1.2 Praktische en wetenschappelijke aanleidingen

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Podium, Bureau voor educatieve communicatie. Vanuit deze organisatie is er behoefte gebleken aan inzichten in de onderwijspraktijk, ter ondersteuning van de ontwikkeling van en de communicatie over lespakketten. Meer dan eens is gebleken dat het gebruiken van lespakketten anders verloopt dan verwacht werd. Hoewel bestellingen van lespakketten vaak door docenten zelf gedaan worden, blijkt het gebruik ervan regelmatig uitgesteld en op de lange baan te worden geschoven. Dit betekent dat lespakketten, ingezet als communicatiemiddel, niet (volledig) benut worden, waardoor leerprocessen bij jongeren evenmin op gang gebracht

worden. Vanuit de praktijk kwamen er vragen over waarom lespakketten wel of niet gebruikt worden, welke factoren daarbij een rol spelen en hoe de ontwikkeling van en de communicatie over lespakketten verbeterd kunnen worden. Op basis van deze ervaringen en vragen vanuit de praktijk heeft dit onderzoek vorm gekregen.

Gekeken naar het realisatietraject van de ontwikkelaars van lespakketten zijn er twee fasen van wezenlijk belang: de ontwerpfase en de communicatiefase. In de ontwerpfase worden lespakketten ontwikkeld voor specifieke doelgroepen, over specifieke onderwerpen op basis van de wensen en doelen van een opdrachtgever. De ontwikkelaars hebben op dit gebied in de loop der jaren veel kennis, inzichten en ervaringen opgedaan. Echter, concrete informatie vanuit de onderwijspraktijk ontbreekt. Vanuit deze fase bekeken is het zinvol om ervaringen en inzichten van de gebruikers van lespakketten, de docenten, bij de ontwikkeling van lespakketten te kunnen betrekken. Inzicht in het gebruik van lespakketten kan houvast bieden voor de ontwikkeling van toekomstige lespakketten.

De tweede belangrijke fase betreft de communicatiefase. In deze fase staat de communicatie rondom lespakketten centraal en gaat het om het informeren en overtuigen van docenten over het gebruik van een lespakket. Promotionele activiteiten zijn vanuit Podium nodig om het gebruik van lespakketten te kunnen realiseren. Goede communicatie is essentieel en daarvoor is kennis nodig over de wensen en behoeften van de ontvangers ten aanzien van de communicatie. Vanuit de organisatie is aangegeven dat er behoefte is aan meer inzicht in hoe en waarover gecommuniceerd kan worden met docenten. Dit is tevens een belangrijk uitgangspunt voor dit onderzoek geworden, inzichten in de praktijk kunnen ook op het gebied van communicatie voor Podium erg zinvol zijn voor de toekomst.

Na een eerste zoektocht naar literatuur over het gebruik van lespakketten blijkt dat er weinig onderzoeken te vinden zijn over dit onderwerp. Dit maakt het onderwerp vanuit de wetenschap tevens interessant. Er zijn verschillende rapportages te vinden waarin verslag wordt gedaan van een evaluatieonderzoek naar één specifiek lespakket, bijvoorbeeld het evaluatieonderzoek naar het lespakket orgaandonatie en -registratie (Universiteit Maastricht Capaciteitsgroep GVO, 2003) en het effectonderzoek naar het lespakket 'Lang leve de liefde' (Vanwesenbeeck, Bakker, Van Fulpen, Paulussen, Poelman & Schaalma, 2003). Ook is er onderzoek gedaan naar educatieve vernieuwingen, bijvoorbeeld naar de adoptie van Internet als lesmiddel (Martins, Steil & Todesco, 2004) en naar de invoering van de tweede fase in het Nederlands onderwijs (Ministerie OCW, 2003).

In hoofdstuk twee zal beargumenteerd worden dat lespakketten erkend kunnen worden als (educatieve) innovaties. Met dit in het achterhoofd is gezocht naar onderzoeken die gedaan zijn naar het gebruik van (andersoortige) innovaties. Op dit gebied is er veel literatuur te vinden en is er een aantal modellen en theorieën voorhanden die factoren in beeld brengen die van invloed zijn op het gebruik van innovaties. Hoewel het in deze onderzoeken gaat om andere innovaties dan lespakketten, bieden dergelijke theorieën en modellen wel inzichten in factoren die mogelijk ook van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten. Daarnaast bieden ze aanknopingspunten voor mogelijke verbanden en beïnvloedingsmogelijkheden. Vanuit de wetenschap is het interessant om te achterhalen in hoeverre dergelijke theorieën en modellen ook bruikbaar zijn in deze context en een bijdrage kunnen leveren aan de theorievorming over het gebruik van lespakketten. Geprobeerd wordt om, met deze modellen als basis, in kaart te brengen welke factoren een rol spelen bij het gebruik van lespakketten. Op

basis daarvan kunnen aanbevelingen gedaan worden voor de ontwikkeling van toekomstige lespakketten voor Podium. Met dit onderzoek wordt dus geprobeerd inzicht te bieden in de praktijk en in de theorie rond lespakketten. Bovendien wordt er bijgedragen aan de kennis over de (on)mogelijkheden van dit communicatiemiddel in de toekomst.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvraag

In voorgaande paragraaf is beargumenteerd dat er zowel vanuit de praktijk als vanuit de wetenschap aanleiding is voor een onderzoek naar het gebruik van lespakketten door docenten. Gestreefd wordt om de belangrijkste factoren voor het gebruik van lespakketten in kaart te brengen, en op basis daarvan aanbevelingen te doen die van invloed zijn op het succes van lespakketten. De onderzoeksvraag is als volgt geformuleerd:

Welke factoren zijn van invloed op het gebruik van ongebonden lespakketten, ingezet als communicatiemiddel, door docenten?

Uit deze onderzoeksvraag blijkt dat het gaat om lespakketten in het algemeen, waarbij verschillende kenmerken aan lespakketten zijn toegekend: de ongebondenheid en de inzet als communicatiemiddel. In het volgende hoofdstuk wordt hierop ingegaan.

1.4 Opbouw van het rapport

Het rapport is onderverdeeld in zeven hoofdstukken die elk een ander deel van de studie belichten. In dit eerste hoofdstuk is ingegaan op de aanleidingen en doelstellingen van het onderzoek. De eerste stap in dit onderzoek is het doen van een uitgebreide literatuurstudie om het onderzoeksgebied in kaart te brengen. Er wordt gebruik gemaakt van innovatietheorieën en gedragsmodellen om uiteindelijk tot een onderzoeksmodel te komen. Dit onderzoeksmodel brengt de factoren in beeld die mogelijk van invloed zijn op het gebruik van lespakketten en zal uiteindelijk getoetst worden. In hoofdstuk 2 zal deze literatuurstudie uitgebreid behandeld worden. De subvraag die voor dat hoofdstuk geformuleerd is luidt: *‘Welke factoren komen uit de literatuur naar voren die mogelijk van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten?’*

Het is niet alleen zinvol om de onderzoeksvraag theoretisch te benaderen, ook moet de praktijk betrokken worden. In hoofdstuk 3 wordt het onderzoeksmodel geplaatst in de context van Podium, met als doel het onderzoeksmodel op de praktijk af te stemmen. De subvraag in dit hoofdstuk is: *‘In hoeverre sluit het onderzoeksmodel aan bij de (praktische) context van Podium?’*. Eerst wordt ingegaan op de kenmerken en karakteristieken van de organisatie Podium en het ontwikkelingstraject van lespakketten in de organisatie. Vervolgens wordt verslag gedaan van de groepsdiscussie die is gehouden met drie experts van Podium, en de opmerkingen en aanvullingen die zij hebben gedaan ten aanzien van het onderzoeksmodel. Op basis van de theorie in hoofdstuk 2 en deze inzichten vanuit de praktijk in hoofdstuk 3 wordt aan het eind van het derde hoofdstuk het definitieve onderzoeksmodel gepresenteerd.

In hoofdstuk 4 wordt de methode van onderzoek beschreven, waarin ingegaan wordt op de onderzoeksopzet, de ontwikkeling van het meetinstrument, de respondenten en de procedure. In hoofdstuk 5 worden vervolgens de belangrijkste resultaten besproken. De beschrijvende resultaten worden overzichtelijk gemaakt en ook de betrouwbaarheid en validiteit van het meetinstrument worden bekeken. In dit hoofdstuk worden de (relaties tussen de) factoren uit het definitieve onderzoeksmodel getoetst op basis van de steekproef.

In hoofdstuk 6 volgen de conclusies en aanbevelingen die gedaan worden op basis van de resultaten. Er wordt een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvraag en er worden praktische aanbevelingen gedaan aan Podium, over het ontwerp en de ontwikkeling van lespakketten, de communicatie rondom lespakketten en overige activiteiten.

In hoofdstuk 7 wordt een korte reflectie op de theorie gegeven en worden enkele wetenschappelijke aanbevelingen gedaan. Het rapport wordt afgesloten met een aantal discussiepunten ten aanzien van het onderzoek.

2.

Innovatietheorieën & gedragsmodellen

In dit tweede hoofdstuk wordt verslag gedaan van de uitgebreide literatuurstudie die gedaan is naar het onderwerp van deze studie. De onderzoeksvraag voor dit hoofdstuk is als volgt:

Welke factoren komen uit de literatuur naar voren die mogelijk van invloed zijn op het gebruik lespakketten door docenten?

Om uiteindelijk tot een antwoord te komen op deze vraag zijn er drie subvragen geformuleerd. In de eerste paragraaf wordt naar een antwoord gezocht op de vraag 'Wat zijn lespakketten?' om een duidelijk beeld te schetsen van wat er met lespakketten bedoeld wordt. In de tweede paragraaf staat de vraag 'Hoe worden lespakketten gebruikt?' centraal, waarbij wordt ingegaan op het begrip gebruik en enkele evaluatie- en effectonderzoeken. In de derde paragraaf worden enkele belangrijke theorieën en modellen behandeld die als basis dienen voor het onderzoek. De subvraag in deze paragraaf luidt: 'Welke factoren spelen een rol bij het gebruik van innovaties?'. Het belangrijkste uitgangspunt, de Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (Venkatesh, Morris, Davis & Davis, 2003) zal aangevuld worden met inzichten uit een gedragsmodel en een aantal innovatiekenmerken. Het doel van dit hoofdstuk is om een onderzoeksmodel te ontwikkelen waarin de mogelijke factoren van het gebruik van lespakketten zijn afgebeeld.

2.1 Lespakketten

Om een duidelijk beeld te schetsen van het begrip lespakketten, wordt in deze paragraaf naar een antwoord gezocht op de vraag 'wat zijn lespakketten?'. Eerst wordt ingegaan op educatieve communicatie, als vakgebied van Podium en als context voor het gebruik van lespakketten. Vervolgens worden enkele kenmerken van lespakketten beschreven, waarna wordt toegewerkt naar een goede omschrijving van het begrip lespakket.

2.1.1 Educatieve communicatie

Podium profileert zich als 'bureau voor educatieve communicatie'. De inzet van lespakketten wordt door hen gezien als vorm van educatieve communicatie. In de literatuur wordt door Van Woerkum, Kuiper en Bos (1999) een omschrijving gegeven van het begrip educatieve communicatie. Zij veronderstellen dat educatieve communicatie wordt ingezet wanneer de doelgroep de competentie mist om bij besluitvorming tot een goede afweging en keuze te komen. Dit probleem is vaak structureel van aard, doordat beslissingen vaak ondoordacht genomen worden. Daarom wordt met de inzet van communicatie dan geprobeerd een persoon te begeleiden zodat deze in de toekomst wel in staat is een weloverwogen besluit te nemen. Het voornaamste doel van educatieve communicatie is het verbeteren van de competenties van mensen. De inzet ervan is erop gericht een individu te ontwikkelen en die persoon bepaalde noodzakelijke vaardigheden en kennis aan te leren (Van Woerkum et al., 1999). De invulling die Podium aan het begrip geeft lijkt wel op deze omschrijving. Bij de inzet van educatieve communicatie wordt de nadruk gelegd op de mens als

lerend wezen, die van nature nieuwsgierig is aangelegd. Verondersteld wordt dat mensen ontvankelijk zijn voor een boodschap als deze aansluit bij hun informatiebehoefte. De informatie die aangereikt wordt moet mensen in staat stellen zelf tot een afgewogen oordeel te komen. Daarbij worden mensen gestimuleerd tot leren door hen verschillende communicatieve werkvormen aan te bieden.

Hoewel de invulling vanuit de praktijk (Podium) deels overeen komt met de omschrijving van Van Woerkum et al. (1999) lijkt er ook een verschil te zijn. Opvallend is namelijk dat Van Woerkum et al. (1999) educatieve communicatie vinden in een driedeling, naast persuasieve en informatieve communicatie. Het lijkt erop dat zij educatie naast overtuiging (persuasieve boodschappen) en het voorzien in informatiebehoefte (informerende boodschappen) zien als een doel van een communicatieve boodschap. In deze context gezien, zou dat betekenen dat communicatiemiddelen (waaronder lespakketten) ingezet kunnen worden om één of meer van deze doelen te bereiken. Podium heeft zich geprofileerd als bureau voor educatieve communicatie, waarbij lespakketten een *vorm* van educatieve communicatie zijn. Zij veronderstellen dat lespakketten zowel kennis-, houding- als gedragsveranderingen ten doel kunnen hebben, waarbij educatieve communicatie (bijvoorbeeld in de vorm van een lespakket) als middel ingezet wordt om bepaalde doelstellingen te verwezenlijken. Dit zou betekenen dat de inzet van lespakketten als communicatiemiddel volgens Van Woerkum et al. (1999) educatieve doelstellingen kan hebben. Terwijl wanneer een lespakket als vorm van educatieve communicatie gezien wordt, dit altijd onder deze noemer valt. Om dichterbij de praktijk te blijven is daarom gekozen om voor dit onderzoek lespakketten te zien als *vorm* van educatieve communicatie, en zal de volgende omschrijving in het vervolg van het rapport gehanteerd worden:

Educatieve communicatie is communicatie die ingezet wordt om mensen te stimuleren tot leren, door de inzet van verschillende werkvormen, zodat mensen in staat zijn zelf tot een afgewogen oordeel en beslissing te komen

2.1.2 Kenmerken van lespakketten

In de vorige paragraaf is besproken dat lespakketten als vorm van educatieve communicatie gezien kunnen worden. In deze paragraaf wordt ingegaan op de andere kenmerken die in dit onderzoek aan lespakketten toegekend worden, waarna afgesloten wordt met een omschrijving van het begrip.

Lespakket als communicatiemiddel

Dit onderzoek is specifiek gericht op lespakketten die ingezet worden als communicatiemiddel en mogelijk deel uitmaken van een grotere campagne. Voor uiteenlopende opdrachtgevers worden lespakketten ontwikkeld voor doelgroepen in het onderwijs. Rogers en Storey (1987) omschrijven een campagne als (gewoonlijk) een set van communicatieactiviteiten die ingezet wordt in een specifieke tijdsperiode en als doel heeft specifieke effecten te generen bij een relatief groot aantal individuen. Dozier, Grunig en Grunig (2001) omschrijven een campagne als een bewuste poging tot informeren, overtuigen of motiveren tot gedragsveranderingen bij een relatief groot publiek, vaak over niet commerciële voordelen voor een individu of gemeenschap, in een specifieke tijdsperiode, door de inzet van communicatieactiviteiten waaronder massamedia en vaak aangevuld met

interpersoonlijke ondersteuning. In veel publieke communicatiecampagnes wordt gebruik gemaakt van een set van middelen, met bijvoorbeeld posters, advertenties en commercials (Paisley, 2001). Er kunnen dus verschillende communicatiemiddelen ingezet worden om bepaalde doelstellingen te bereiken. Met de inzet van lespakketten als communicatiemiddel kunnen jongeren via het onderwijs bereikt worden over een bepaald onderwerp.

In de praktijk is vaak gebleken dat campagnes de doelstellingen niet kunnen verwezenlijken, doordat bijvoorbeeld de juiste doelgroep niet bereikt is of de campagne niet aansluit bij de beleavingswereld van de doelgroep (Rogers, 1995). In de studie van Mendelsohn (1973) worden verschillende cases beschreven, waaruit blijkt dat campagnes effectiever kunnen zijn wanneer doelstellingen realistisch zijn, passende middelen worden ingezet en de juiste boodschappen en thema's worden gebruikt voor de doelgroep.

De ongebondenheid van lespakketten

In dit onderzoek gaat het om lespakketten die gebruikt kunnen worden als aanvulling op de lessen en dus niet verwerkt zijn in de lesmethode van een docent. Van elk specifiek lespakket wordt één versie ontwikkeld, die ingezet kan worden in alle beoogde klassen op alle scholen, ook al hanteren zij verschillende lesmethoden. Het initiatief voor het gebruik van lespakketten ligt dus bij de docenten en de scholen zelf, net als de manier waarop ze gebruikt worden. Deze eigenschap wordt de 'ongebondenheid' van lespakketten genoemd.

Lespakketten bestaan uit meerdere werkvormen

Via het gebruik van lespakketten krijgen jongeren verschillende didactische werkvormen aangereikt om zo het leerproces te stimuleren. De doelgroep wordt op verschillende manieren gestimuleerd om actief met een onderwerp bezig te zijn. Zo kan tevens rekening worden gehouden met de voorkeuren van leerlingen voor specifieke werkvormen.

Lespakketten als innovaties

Een laatste kenmerk dat in dit onderzoek aan lespakketten wordt toegekend is dat een lespakket gezien kan worden als een innovatie. Gopalakrishnan en Damanpour (1997) veronderstellen dat een innovatie enerzijds als een product wordt omschreven; een nieuw idee, een nieuwe methode of een nieuw apparaat. Anderzijds kan een innovatie omschreven worden als het introductieproces van iets nieuws. In veel studies wordt de definitie van Rogers (1995) gebruikt, die een innovatie omschrijft als een idee, praktijk of object dat door een individu of groep als nieuw wordt gezien. Blackwell, Miniard en Engel (2001) onderscheiden drie soorten innovaties, op basis van het effect dat een innovatie heeft op de sociale structuur. De eerste vorm is een continue innovatie, een verandering van een bestaand product. De tweede vorm is een dynamisch continue innovatie, wat inhoudt dat er een totaal nieuw product op de markt wordt gebracht, maar dat de bestaande gebruikerspatronen van consumenten daarbij niet veranderen. De derde vorm is een discontinue innovatie, waarvan sprake is als een innovatie het leven van consumenten drastisch verandert. Binnen deze driedeling is een lespakket dus te erkennen als een continue innovatie: het fenomeen lespakket bestaat al, maar elk specifiek lespakket is weer nieuw voor een docent die het besluit te gaan gebruiken.

Op basis van de kenmerken die zijn toegeschreven aan lespakketten is onderstaande omschrijving geformuleerd. In het vervolg van dit rapport zal het begrip 'lespakket' gebruikt worden, waarbij deze omschrijving bedoeld wordt.

Een lespakket is een communicatiemiddel,

- *dat regelmatig deel uitmaakt van een campagne,*
- *dat bestaat uit een set van didactische werkvormen*
- *dat ontwikkeld wordt voor een opdrachtgever rondom een specifiek onderwerp*
- *dat ongebonden is aan de lesmethode die een docent gebruikt*
- *dat gezien kan worden als een (continue) innovatie voor het onderwijs*
- *dat als doel heeft een bepaald leerproces bij jongeren op gang te brengen, zodat zij bepaalde kennis en vaardigheden kunnen verwerven*

2.2 Het gebruik van lespakketten

In de vorige paragraaf is een omschrijving van lespakketten gevonden. In deze paragraaf wordt besproken hoe lespakketten gebruikt worden. Er wordt toegewerkt naar een omschrijving van het begrip gebruik, waarbij ook bekeken wordt hoe lespakketten in het verleden gebruikt en geëvalueerd zijn.

2.2.1 Gebruik, adoptie en implementatie

Het is zinvol om het begrip gebruik te plaatsen in een innovatiecontext en daarbij twee andere belangrijke begrippen te behandelen: adoptie en implementatie. Onder de adoptie van een innovatie verstaan Frambach en Schillewaert (2002) het besluit van een individu of organisatie om gebruik te maken van een innovatie. Rogers (1995) omschrijft adoptie als het besluit om volledig gebruik te maken van een innovatie, als de best beschikbare actie-mogelijkheid. Maar Rogers (1995) veronderstelt dat wanneer iemand komt tot de adoptie van een innovatie, dat nog niet wil zeggen dat deze persoon de innovatie ook daadwerkelijk in gebruik zal nemen. Om deze reden is gekozen om niet de adoptie van een lespakket maar het gebruik van een lespakket te onderzoeken. Frambach en Schillewaert (2002) veronderstellen dat de adoptie van een innovatie plaatsvindt tussen de initiatiefase en de implementatiefase. In de eerste fase wordt een individu of organisatie geconfronteerd met een innovatie en vormt een attitude en evaluatie. In de implementatiefase wordt het product aangeschaft en wordt er gebruik van gemaakt, wat wil zeggen dat de innovatie in de praktijk wordt toegepast. Het adoptiebesluit is dus eigenlijk het begin van de implementatie. Dit maakt meteen het verband en het verschil tussen adoptie en implementatie duidelijk: de adoptie kan gezien worden als een besluit om een innovatie te gebruiken, terwijl de implementatie gezien kan worden als een fase van een veranderingsproces, waarin een nieuw idee, programma of set van activiteiten geprobeerd wordt in de praktijk en de eerste ervaringen worden opgedaan (Fullan, 1982). Het gebruik van een innovatie kan dan dus gezien worden als een onderdeel van de implementatiefase. Dit indiceert dat implementatie een meer procesmatig karakter heeft dan gebruik. Dit komt overeen met de omschrijving van Hulscher, Wensing en Grol (2000) die de implementatie beschrijven als een procesmatige en planmatige invoering van vernieuwingen (innovaties) of veranderingen, met als doel deze een structurele plaats te geven in de praktijk. Bij lespakketten gaat het niet om structurele, grootschalige vernieuwingen waarvoor inzichten in implementatieprocessen zinvol zijn. Om deze reden is voor dit onderzoek naar lespakketten gekozen voor het begrip gebruik in plaats van implementatie.

2.2.2 Niveaus van gebruik

Volgens Rogers (1995) is de adoptie het besluit om volledig gebruik te maken van een innovatie, maar volgens Hall en Hord (1987) kunnen er meer gebruiksniveaus onderscheiden worden. Deze onderzoekers hebben het Concern-Based Adoption Model (CBAM) geformuleerd, waarin acht verschillende niveaus van gebruik verwerkt zijn. Volgens hen bewegen individuen die leren een innovatie te gebruiken, langs een continuüm van geen gebruik tot volledig gebruik van een innovatie (tabel 2.1, Hall & Hord, 1987 ; RMC Research Corporation, 2000).

Tabel 2.1: Niveaus van gebruik van een innovatie (Hall & Hord, 1987; Griffin & Christensen, 1999; RMC Research Corporation, 2000).

Niveau	Omschrijving
Level 0: Geen gebruik makend	De gebruiker heeft geen (of weinig) kennis over de innovatie, is niet betrokken, en onderneemt geen actie om meer betrokken te raken bij de innovatie
Level 1: Oriënterend	De gebruiker heeft recent informatie gezocht over de innovatie en/of heeft inzichten gezocht over de waarde van de innovatie en de vereisten ervan voor de gebruiker en de gebruikssituatie
Level 2: Voorbereidend	De gebruiker bereidt zich voor op de eerste keer gebruik maken van de innovatie
Level 3: Mechanisch gebruiken	De gebruiker richt zich voornamelijk op de korte termijn, dagelijks gebruik van de innovatie, met weinig aandacht voor reflectie. Hij spant zich in om vooral vereiste taken voor het gebruik van de innovatie te beheersen
Level 4 A: Routinematig gebruiken	Het gebruik van de innovatie is stabiel, weinig tot geen veranderingen zijn gemaakt ten aanzien van gebruik. De gebruiker doet weinig moeite om de innovatie en het gebruik ervan te verbeteren
Level 4 B: Verfijnen	De gebruiker varieert de inzet van de innovatie om zo de impact, de verwachte voordelen, ervan te vergroten. Variaties worden gedaan o.b.v. kennis over korte/lange termijn consequenties
Level 5: Integreren	De gebruiker combineert eigen inspanningen met de inzet van andere collega's, en andere activiteiten, om zo een hogere collectieve impact te verwezenlijken
Level 6: Vernieuwen	De gebruiker herevalueert de kwaliteit van het gebruik van de innovatie, zoekt grote veranderingen of alternatieven om zo de impact te vergroten. Bestudeert nieuwe ontwikkelingen en mogelijk nieuwe doelen

Deze benadering van de CBAM van Hall en Hord (1987) lijkt te passen bij het gebruik van lespakketten. Uit verschillende evaluatieonderzoeken is namelijk gebleken dat lespakketten in de praktijk niet altijd op dezelfde manier en in dezelfde mate gebruikt worden. Roossink en Terlouw (1995) hebben twee lespakketten geëvalueerd: Bouwen en milieu en Bouwen met de zon. Met deze lespakketten is geprobeerd via het onderwijs een bijdrage te leveren aan de oplossing van milieuproblemen en het terugdringen van het energieverbruik. Roossink en Terlouw (1995) hebben verschillende gebruiksniveaus geformuleerd op basis van het CBAM. Uit de studie bleek dat 17 docenten goede kennis van de lespakketten hadden, 5 docenten over gedeeltelijke kennis beschikten en 2 docenten geen kennis hadden over de lespakketten. Daarnaast bleken er grote verschillen te bestaan, in hoe en in welke mate de lespakketten gebruikt werden. Van de totaal 16 instellingen bleken er 5 geen gebruik te maken, 5 maakten beperkt gebruik en 6 maakten echt gebruik van de lespakketten. Ook in het evaluatieonderzoek van Diggele (1991) naar het lespakket 'Evalueren in de klas' worden verschillen in het gebruik van docenten gevonden. Verschillende onderdelen van het lespakket bleken op de onderwijsinstellingen meer gebruikt te worden dan andere, en veel instellingen hadden bepaalde materialen geselecteerd en herordend.

Dit onderzoek heeft niet als doel de gebruiksniveaus van docenten in kaart te brengen, deze zijn immers specifiek voor elk lespakket. Maar wel is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat lespakketten op verschillende manieren en in verschillende mates gebruikt worden. Docenten doen regelmatig zelf aanpassingen aan het lesmateriaal en kunnen materialen en werkvormen selecteren en herordenen.

Het begrip gebruik is geplaatst in relatie tot de begrippen adoptie en implementatie in een innovatiecontext en er zijn verschillende niveaus van gebruik onderscheiden. In dit onderzoek heeft het gebruik van lespakketten de volgende betekenis:

Het gebruik van een lespakket is de mate waarin een docent een lespakket in de les toepast, waarbij docenten zich bewegen op een continuüm van geen gebruik tot volledig gebruik

2.2.3 Effectevaluaties van lespakketten

In dit onderzoek draait het om lespakketten die ingezet worden als communicatiemiddel waarbij doelstellingen vaak geformuleerd worden in termen van kennis-, houding- en gedragsveranderingen. In deze paragraaf wordt kort ingegaan op de effecten van lespakketten die in de praktijk gebruikt worden. In het evaluatierapport van de Universiteit Maastricht Capaciteitsgroep GVO (2003) wordt verslag gedaan van de evaluatie van het lespakket orgaandonatie en -registratie. Doelstelling van dit lespakket was om jongeren te laten nadenken en discussiëren over het onderwerp orgaandonatie en -registratie, zodat zij op achttienjarige leeftijd een weloverwogen beslissing hierover kunnen nemen. De resultaten laten zien dat jongeren die met het lespakket gewerkt hadden een hogere intentie hadden om zich als donor te laten registreren dan jongeren die niet met het lespakket hadden gewerkt. Vooral de kennis van jongeren over het onderwerp bleek sterk toegenomen dankzij het gebruik van het lespakket. Tot slot bleek ook de zelfeffectiviteit tot het invullen van een registratieformulier te zijn toegenomen.

Uit de effectmeting van een ander lespakket 'Lang leve de liefde', over seksuele voorlichting voor middelbare scholieren, blijken de kennis en de houding van leerlingen beïnvloed te zijn. Het gebruik van het lespakket heeft bijgedragen aan de kennis van leerlingen over seksuele risico's en daarnaast geleid tot een positievere houding ten aanzien van condoom- en pilgebruik en heeft de waardering van zowel relatiegericht als lichaamsgerichte aspecten van seksualiteit gestimuleerd. Leerlingen gaven aan dat zij meer communiceren met vrienden over seksualiteit en risico's en dat hun intentie tot het gebruiken van condooms was toegenomen. Feitelijk (seksueel) gedrag is gebleken moeilijk beïnvloedbaar te zijn (Vanwesenbeeck et al., 2003).

Uit een evaluatief onderzoek naar het lespakket 'Over de grens' is gebleken dat de doelstelling kennisvermeerdering ten aanzien van seksueel misbruik en aanranding behaald is. Het project heeft een positieve invloed gehad op het kennisniveau en op de sociale norm ten aanzien van seksueel misbruik. De beoogde effecten op de attitude en de gedragsintentie met betrekking tot grensoverschrijdend gedrag bleken slechts gedeeltelijk bereikt te zijn, wat volgens de onderzoekers te maken had met de korte inzetbaarheid van het lespakket (NIGZ, n.d.).

Haare (2004) heeft een effectevaluatie gedaan naar het project 'Okido' dat opgezet is om kinderen te stimuleren gezonder te eten en meer plezier te laten ervaren aan bewegen. In het kader van dit project werden in klassen projecthoeken opgezet, met verschillende voorlichting- en demonstratiematerialen en werden er klassikale lessen gegeven om het onderwerp onder de aandacht van leerlingen te brengen. Gevonden effecten bleken alleen op kennisniveau te zijn verwezenlijkt; de kennis van kinderen uit de experimentele groep bleek op meer aspecten te zijn toegenomen dan de kennis van kinderen uit de controlegroep. Er werden geen effecten gevonden wat betreft de attitude, de subjectieve normen en de gedragscontrole. Wat betreft het gedrag van kinderen is gebleken dat kinderen naar aanleiding van het project minder tussendoortjes op een dag aten, maar dat zij niet meer bewogen of vaker ontbijt aten.

Uit de bespreking van deze vier evaluatieonderzoeken blijkt dat lespakketten uiteenlopende effecten kunnen hebben op kennis, houding en gedrag van jongeren. Het gebruik van lespakketten lijkt vooral zinvol te zijn om kennisvermeerdering te verwezenlijken. Doelstellingen geformuleerd in termen van houding- en gedragsveranderingen blijken moeilijker te realiseren, maar niet onmogelijk te zijn. Bovendien is gebleken dat docenten lespakketten erg verschillend kunnen gebruiken, waarbij verschillende gebruiksniveaus onderscheiden worden. Het is waarschijnlijk dat de mate van gebruik tevens van invloed is op de behaalde effecten van lespakketten.

2.3 Factoren van invloed op het gebruik van innovaties

Deze paragraaf gaat in op de vraag 'welke factoren spelen een rol bij het gebruik van innovaties?'. Deze vraag is interessant omdat er geen passend model is waarmee de factoren van het gebruik van lespakketten kunnen worden bepaald. Omdat lespakketten gezien kunnen worden als innovaties bieden innovatiemodellen en -theorieën mogelijk aanknopingspunten voor deze studie. Eerst wordt kort ingegaan op educatieve en technologische vernieuwingen, om een indruk te geven hoe met innovaties wordt omgegaan en hoe dergelijke vraagstukken theoretisch worden benaderd. Vervolgens wordt het model dat als basis dient in deze studie behandeld.

2.3.1 *Educatieve en technologische innovaties*

Beargumenteerd is dat een lespakket gezien kan worden als een educatieve innovatie. Dit maakt het interessant om te kijken hoe er met educatieve innovaties en innovaties in het algemeen wordt omgegaan en welke aanknopingspunten daarbij gevonden worden voor de ontwikkeling van het onderzoeksmodel. Martins et al. (2004) hebben een onderzoek gedaan naar de adoptie van internet als lesmiddel op basis van de diffusietheorie van Rogers (1995). In deze theorie worden vijf attributen van innovaties onderscheiden die van invloed zijn op de adoptie ervan: relatieve voordeel, verenigbaarheid, complexiteit, testbaarheid en waarneembaarheid. Gebleken is dat de variabelen testbaarheid en waarneembaarheid de twee belangrijkste voorspellers van de adoptie van internet als lesmiddel zijn. Daarnaast bleek dat op sommige scholen coördinatoren druk uitoefenden op docenten om het lesmiddel in de praktijk te gebruiken (Martins et al., 2004).

Stokking (1986) heeft een studie gedaan naar de verspreiding van vernieuwingen in het Nederlands onderwijs waaruit blijkt dat er zich hierbij verschillende problemen kunnen voordoen. Het blijkt moeilijk te zijn om mensen de verspreidingstaak op zich te laten nemen en daarnaast ziet hij dat de kansen om vernieuwingen door te voeren mede afhankelijk zijn van de middelen die voor begeleiding beschikbaar zijn. Hij constateert dat het gebruik van een vernieuwing mede afhankelijk is van de mate waarin deze in tastbare producten is ondergebracht, de mate van begeleiding tijdens de overname en het gebruik, de belangstelling voor de producten en de interpretatievrijheid ten aanzien van de vernieuwing en de aard van gebruik. Als struikelblokken ziet hij een overschot aan vernieuwingen ten opzichte van de gebruiksmogelijkheden in de praktijk en de vele verschillende vormen dat het gebruik kan aannemen.

Uit de studie van Van den Berg, Van den Heuvel, Slegers en Geijssels (1997) blijkt dat scholen concrete knelpunten ervaren bij vernieuwingen: er heerst onzekerheid onder docenten over hoe zij zaken moeten aanpakken en docenten geven aan ordeproblemen en onvoldoende tijd te hebben in de klas. Kirschner, Hermans en De Wolf (1995) veronderstellen dat er subjectieve aspecten spelen bij educatieve innovaties: ze brengen gevoelens van onrust mee, mensen werken bij voorkeur in en met een vertrouwde omgeving.

Hu, Clark en Ma (2003) zetten uiteen dat docenten als eindgebruikers met andere zaken te maken hebben dan in veel andere bedrijfssituaties bij de acceptatie van technologieën het geval is. Docenten hebben relatief onafhankelijke posities, beschikken vaak over een zekere autonomie ten aanzien van lesmethoden en -activiteiten en hebben minder te maken met competitieve aspecten zoals promoties. Deze aspecten maken dat docenten anders omgaan met innovaties. De onderzoekers veronderstellen dat veel docenten niet direct openstaan voor nieuwe technologieën, wat volgens hen te maken heeft met oudere generaties docenten die niet opgeleid zijn met allerlei technologieën, de hoge werkdruk en een gebrek aan tijd. Als kritische determinant voor de acceptatie van technologie vinden zij de veronderstelde gebruikswaarde.

Ndubisi (n.d.) doet verslag van een onderzoek naar de adoptie van e-learning in een educatief systeem. Hij verwijst daarvoor naar verschillende modellen die ontwikkeld zijn voor de adoptie-, acceptatie-, en gebruiksprocessen. Uit zijn resultaten blijkt dat de attitude, de subjectieve norm en de gedragscontrole samen 24% van de variantie van de adoptie-intentie verklaren, waarbij de subjectieve norm geen significant effect blijkt te hebben. Duidelijk wordt dat de attitude wel een belangrijke invloed heeft op de adoptie-intentie van e-learning.

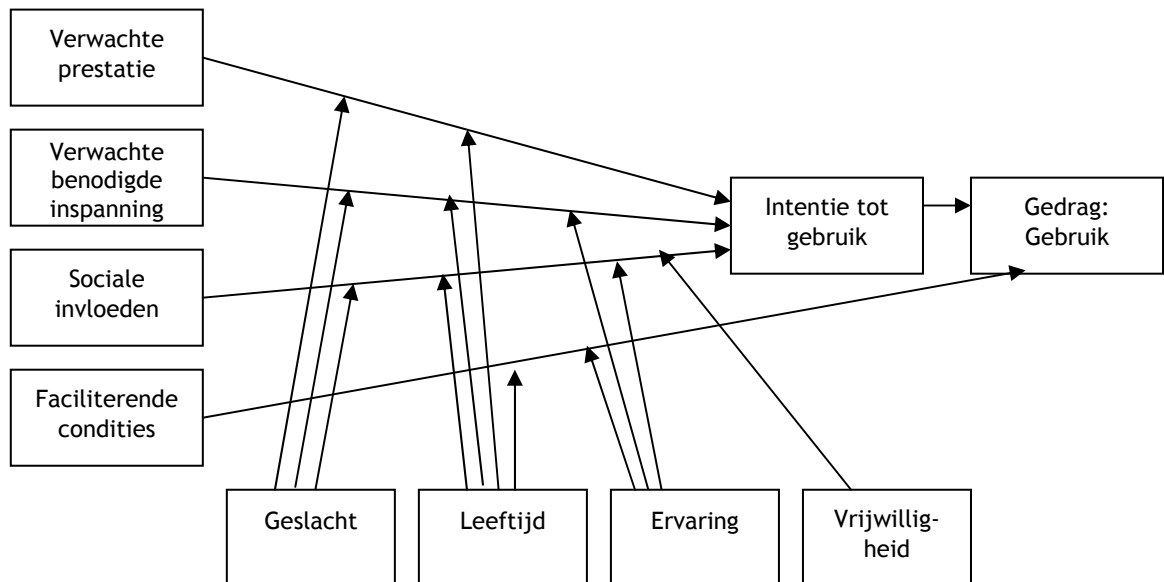
Frambach en Schillewaert (2002) hebben een onderzoek gedaan naar de adoptie van innovaties in organisatorische context. Zij geven aan dat het erg belangrijk is voor ontwikkelaars en marketeers om inzicht te hebben in adoptieprocessen bij het vermarkten van nieuwe producten. Zij maken een onderscheid tussen adoptie op organisatorisch en individueel niveau. Voor de adoptie op organisatieniveau blijken de innovatiekenmerken, de organisatorische karakteristieken, de marketingstrategieën van de leverancier, het sociale netwerk en de omgevingsfactoren van belang te zijn. Voor de individuele adoptie zijn dat de attitude ten aanzien van de innovatie, het gebruik van de innovatie in de sociale context, de persoonlijke innovativiteit, organisatorische faciliteiten en persoonlijke karakteristieken als determinanten van adoptie.

Tot slot hebben Riemenschneider, Harrison en Mykytyn (2003) gekeken naar adoptiebesluiten in 'small business', waarbij zij gebruik gemaakt hebben van twee theorieën: de Theory of Planned Behavior (TPB) en het Technology Acceptance Model (TAM). Uit hun onderzoek blijkt dat het combineren van deze twee theorieën meer inzicht biedt in adoptiebesluiten dan de theorieën afzonderlijk en een abstracter model beter aansluit bij de realiteit. Ze vinden drie belangrijke beïnvloeders van adoptie: ingeschatte positieve of negatieve consequenties, sociale goed- of afkeuring en het verwachte gemak of ongemak bij de implementatie van het besluit.

Uit de bespreking van onderzoeken blijkt dat er verschillende factoren in verschillende situaties een rol kunnen spelen, namelijk onder meer de innovatiekenmerken, de gebruikswaarde, de attitude en de ingeschatte consequenties. In de besproken onderzoeken is er gebruik gemaakt van verschillende innovatietheorieën en gedragsmodellen. Deze theorieën hebben factoren aan het licht gebracht die relevant waren voor de specifieke onderzoekscontexten. Ook voor het gebruik van lespakketten is het dus goed mogelijk dat dergelijke theorieën en modellen aanknopingspunten bieden voor de ontwikkeling van een onderzoeksmodel. Bovendien is gebleken dat het combineren van theorieën en modellen zinvol kan zijn. Om deze redenen is besloten om ook hier innovatietheorieën en gedragsmodellen te gebruiken als basis voor het formuleren van mogelijk beïnvloedende factoren van het gebruik van lespakketten.

2.3.2 Model voor de acceptatie en het gebruik van technologische innovaties

In de vorige paragraaf is beargumenteerd dat innovatietheorieën aanknopingspunten kunnen bieden voor het formuleren van een onderzoeksmodel voor lespakketten. Als basis is gekozen voor de Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT, figuur 2.1), omdat dit model erg uitgebreid is en gebaseerd is op een onderzoek naar acht andere modellen. De UTAUT (Venkatesh et al., 2003) geeft inzicht in de factoren die van invloed zijn op de acceptatie en het gebruik van technologische innovaties. In het onderzoek van Venkatesh et al. (2003) verklaarde de UTAUT 70% van de variantie in de gebruiksintentie. Hoewel het model oorspronkelijk ontwikkeld is voor meer technologische innovaties dan lespakketten, kan het model wel de eerste aanknopingspunten bieden voor het onderzoeksmodel.

Figuur 2.1 Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (Venkatesh et al., 2003)

Venkatesh et al. (2003) hebben drie directe beïnvloeders van de gebruiksententie gevonden: de verwachte prestatie, de verwachte benodigde inspanning en de sociale invloeden. Daarnaast vonden zij dat de factoren faciliterende condities en de gebruiksententie directe beïnvloeders van gebruik zijn. Er zijn vier modererende factoren in de UTAUT opgenomen, die van invloed zijn op de veronderstelde relaties: het geslacht, de leeftijd, de ervaring en de mate van vrijwilligheid van mensen. De determinanten uit de UTAUT worden afzonderlijk behandeld, waarbij beargumenteerd wordt in hoeverre de factoren bruikbaar zijn voor het onderzoeksmodel voor het gebruik van lespakketten.

Gedragsintentie

In veel theorieën en modellen is de gedragsintentie opgenomen als belangrijkste voorspeller van gedrag. In het onderzoek van Venkatesh et al. (2003) werd deze rol van de gedragsintentie bevestigd en is zodoende opgenomen als verklarende factor van gedrag. De gedragsintentie is te omschrijven als de bereidheid van een persoon om bepaald gedrag te vertonen (Ajzen, 2002). In dit onderzoek zal het gebruik van lespakketten het gedrag zijn in het model, en de intentie van een docent om een lespakket te gaan gebruiken de gedragsintentie.

Een moeilijkheid bij het meten van het gebruik van lespakketten (het gedrag) is dat het geen permanent gedrag is. Het is mogelijk dat een docent op een specifiek moment geen lespakket gebruikt, maar dat hij dat op een ander tijdstip wel doet of heeft gedaan. Het gedrag wordt daarom meetbaar gemaakt met de vraag of een docent al eens (en hoe vaak) lespakketten gebruikt heeft. De gebruiksententie is wel eenvoudig te meten door direct te vragen in hoeverre een docent van plan is een lespakket in de toekomst te gebruiken.

De verwachte prestatie

Venkatesh et al. (2003) verstaan onder de verwachte prestatie de mate waarin een individu verwacht dat het gebruiken van een systeem bijdraagt aan zijn of haar werkprestatie. Deze factor is onder meer gebaseerd op het verwachte nut, een determinant van het Technology Acceptance Model (TAM) (Davis, 1989; Davis, Bagozzi & Warsaw, 1989), een model om het gebruik van technologieën in de praktijk te verklaren. Het verwachte nut in de TAM is de mate waarin een

individue verwacht dat een innovatie helpt tot betere werkprestaties te komen. Taylor en Todd (1995) benadrukken de relatie tussen het verwachte nut en de gedragsintentie, omdat de intentie gebaseerd kan zijn op de verwachte prestatie van een innovatie, ongeacht de houding ten aanzien van het systeem.

Voor lespakketten impliceert dit dat de mate waarin een docent verwacht dat een lespakket positief bijdraagt aan zijn werkprestatie, dit een positieve invloed heeft op de gebruiksintentie. Maar het is af te vragen in hoeverre het gebruik van een lespakket bijdraagt aan de werkprestaties van de docent zelf. Immers, doelstellingen van lespakketten worden vaak geformuleerd in termen van kennis-, houding- en gedragsveranderingen van leerlingen. Het is waarschijnlijk dat de verwachte prestatie daarom ook in termen van prestaties voor leerlingen geformuleerd moet worden. Om goed inzicht te krijgen in deze factor zal deze zowel op het niveau van docenten als van leerlingen meetbaar gemaakt worden.

De verwachte benodigde inspanning

In de UTAUT is de verwachte benodigde inspanning ook een directe beïnvloeder van de intentie. De verwachte benodigde inspanning is de mate waarin verwacht wordt dat een systeem makkelijk te gebruiken is. Deze determinant is onder meer gebaseerd op het verwachte gemak van gebruik uit de TAM (Davis, 1989; Davis et al., 1989), dat omschreven wordt als de mate waarin een individu verwacht dat het gebruiken van een systeem weinig moeite zal kosten. Taylor en Todd (1995) en Venkatesh et al. (2003) veronderstellen dat deze determinant grote overlap vertoont met het innovatiekenmerk 'complexiteit' van Rogers (1995), dat deel uitmaakt van de Theory of Innovation Attributes (TIA) en omschreven wordt als de mate waarin verwacht wordt dat een innovatie moeilijk te begrijpen en te gebruiken is. De TIA zal in de volgende paragraaf uitgebreider behandeld worden. Deze twee constructen vormen samen met 'het gemak van gebruik' van Moore en Benbasat (1991) de verwachte benodigde inspanning in de UTAUT.

De verwachte benodigde inspanning lijkt ook relevant te zijn voor het gebruik van lespakketten. Uit de onderzoeken van Van den Berg et al. (1997) en Hu et al. (2003) is gebleken dat docenten knelpunten ervaren bij vernieuwingen, waaronder een tekort aan tijd. De verwachte benodigde inspanning wordt daarom ook opgenomen in het onderzoeksmodel.

Sociale invloeden

De derde determinant van de gedragsintentie in de UTAUT is de sociale invloed: de mate waarin een individu verwacht dat belangrijke anderen vinden dat zij een nieuw systeem zouden moeten gebruiken. Deze factor is onder andere gebaseerd op de subjectieve norm, uit de Theory of Reasoned Action (TRA) (Ajzen & Fishbein, 1980), die omschreven wordt als de sociale druk die iemand ervaart om bepaald gedrag juist wel of niet te vertonen. Krueger, Reilly en Carsrud (2000) spreken van sociale normen; de percepties van een persoon ten aanzien van de mening van belangrijke anderen ten aanzien van het gedrag. Volgens Ajzen (2002) bestaat de subjectieve norm enerzijds uit de verwachte meningen van de sociale omgeving en anderzijds uit de motivatie van een individu om te conformeren aan deze meningen. De rol die de subjectieve norm inneemt komt in onderzoeken niet eenduidig naar voren. In verschillende studies (o.a. Mathieson, 1991; Ndubisi, n.d.) wordt er geen direct significante relatie gevonden tussen de subjectieve norm en de gedragsintentie. Wel veronderstelt Mathieson (1991) hierbij dat ondanks deze relatie in zijn studie niet bewezen is, verkregen informatie hierover wel zinvol kan zijn voor meer inzicht in de weerstanden die mogelijk spelen. Maar er is tevens ondersteuning

te vinden voor de veronderstelde relatie tussen de subjectieve norm en de gedragsintentie. Zowel Taylor en Todd (1995) als Hartwick en Barki (1994) vinden bijvoorbeeld een significante relatie tussen de subjectieve norm en de intentie om een nieuw systeem te gebruiken.

De factor sociale invloeden kan ook in dit onderzoek relevant zijn, het is immers mogelijk dat docenten sociale druk van belangrijke anderen ervaren om een lespakket al dan niet te gaan gebruiken. Wel lijkt het zinvol een onderscheid te maken tussen een aantal van deze 'belangrijke anderen'. Taylor en Todd (1995) onderscheiden in een van hun modellen twee belangrijke groepen voor de respondenten: supervisors en peers. Zij maken dus een onderscheid tussen belangrijke anderen die op een hoger niveau staan in de organisatie (supervisors) en belangrijke anderen die op hetzelfde niveau staan (peers) ten opzichte van de respondent. Voor docenten is deze verdeling ook denkbaar. Het is mogelijk dat een docent te maken heeft met de mening en wensen van enerzijds de schoolleiding en anderzijds van de naaste collega's, en daardoor een bepaalde druk ervaart om een lespakket juist wel of niet te gaan gebruiken. De factor sociale invloeden wordt daarom wel opgenomen in het onderzoeksmodel, waarbij rekening gehouden wordt met deze twee groepen belangrijke anderen.

Faciliterende condities

Venkatesh et al. (2003) vinden dat faciliterende condities, naast de gedragsintentie, van directe invloed is op het gebruik. Deze factor wordt omschreven als de mate waarin een individu verwacht dat een organisatorische en technische infrastructuur voorhanden is om het systeem te ondersteunen. Deze factor is onder meer gebaseerd op de Perceived Behavioral Control (PBC) uit de Theory of Planned Behavior (TPB). De PBC beschrijft de waargenomen gedragscontrole; de percepties van mensen ten aanzien van hun eigen bekwaamheid om bepaald gedrag wel of niet te vertonen (Ajzen, 2002). Hoewel deze PBC ook de zelfeffectiviteit omvat, wordt deze in de UTAUT niet binnen de factor opgenomen. In de volgende paragraaf wordt hierop teruggekomen. Daarnaast berust de determinant faciliterende condities op het innovatiekenmerk 'verenigbaarheid' van Rogers (1995); de mate waarin een innovatie verenigbaar is met andere systemen. Ook dit aspect zal in de volgende paragraaf nog behandeld worden.

De faciliterende condities zijn mogelijk relevant voor het gebruik van lespakketten door docenten. De faciliteiten op een school (bijvoorbeeld lokalen en computers) kunnen een rol spelen bij de keuze van een docent om een lespakket te gaan gebruiken. Venkatesh et al. (2003) vinden dat er geen relatie bestaat tussen de faciliterende condities en de gedragsintentie, wanneer de verwachte prestatie en de verwachte benodigde inspanning zijn opgenomen. Er is geen reden om aan te nemen dat deze relatie voor het gebruik van lespakketten anders zal zijn, daarom wordt ook in het onderzoeksmodel alleen een relatie tussen de faciliterende condities en gedrag verondersteld.

Modererende factoren

Venkatesh et al. (2003) hebben in de UTAUT ook vier modererende factoren gevonden die van invloed zijn op de relaties in het model: het geslacht, de leeftijd, de ervaring en de vrijwilligheid. Voor de relatie tussen de verwachte prestatie en de gedragsintentie vinden zij dat deze gemodereerd wordt door de factoren geslacht en leeftijd, waarbij het effect sterker is voor met name jonge mannen. De invloed van de verwachte benodigde inspanning op de gedragsintentie wordt gemodereerd door de variabelen geslacht, leeftijd en ervaring, en wel zodanig dat het gevonden effect sterker is voor vrouwen, van

jonge leeftijd en voor diegenen met weinig ervaring. De relatie tussen sociale invloeden en gedragsintentie blijkt gemodereerd te worden door de variabelen geslacht, leeftijd, vrijwilligheid en ervaring, waarbij het gevonden effect groter is voor vrouwen, bij oudere mensen, in onvrijwillige settings en wanneer mensen weinig ervaring hebben. Tot slot komt uit het onderzoek naar voren dat de invloed van de faciliterende condities op het gedrag versterkt wordt wanneer personen ouder zijn en zij meer ervaring hebben.

Voor dit onderzoek is het ook denkbaar dat er modererende factoren een rol spelen. De variabelen geslacht, leeftijd en ervaring kunnen ook bij docenten mogelijk de effecten van veronderstelde relaties versterken of verzwakken. Er is geen reden om aan te nemen dat deze moderatoren andere effecten hebben dan in de UTAUT (Venkatesh et al., 2003) en worden daarom op dezelfde manier in het onderzoeksmodel opgenomen. Hu et al. (2003) zetten uiteen dat docenten vaak relatief onafhankelijke posities hebben en daarnaast over een zekere autonomie hebben ten aanzien van lesinvullingen. Dit duidt erop dat de factor vrijwilligheid minder goed past in deze context.

Het is ook mogelijk dat in deze studie een andere modererende factor een rol speelt. Uit het onderzoek van Frambach en Schillewaert (2002) bleek dat de persoonlijke innovativiteit van mensen van invloed is op de individuele adoptie. De innovativiteit wordt in dit onderzoek omschreven als de mate waarin iemand zichzelf vernieuwend vindt. Deze moderator kan tevens gebruikt worden als controlevariabele, omdat de dataverzameling op verschillende manieren plaatsvindt. Welke modererende invloed de innovativiteit precies zal hebben is moeilijk te voorspellen, maar denkbaar is dat de relatie tussen de verwachte benodigde inspanning en de gebruiksintentie door deze moderator beïnvloed wordt. Docenten die zichzelf innovatiever vinden, schatten de verwachte benodigde inspanning mogelijk lager in. Ditzelfde zou op kunnen gaan voor de relatie tussen de controle condities en de gedragsintentie. Opgemerkt moet worden dat het onderzoeksmodel uitgebreid zal worden met de factor attitude (paragraaf 2.4). De attitude werd in de UTAUT niet als beïnvloedende factor gevonden en er zijn dus evenmin modererende effecten gevonden met betrekking tot de attitude. In dit onderzoek kan dat mogelijk anders zijn wanneer de attitude wel een rol blijkt te spelen. Welke rollen de modererende factoren in deze studie dus spelen zal tot uiting komen bij de dataverwerking van deze studie.

In deze paragraaf werd de volgende vraag gesteld: ‘welke factoren spelen een rol bij het gebruik van innovaties?’. Om hierop een antwoord te kunnen geven is de UTAUT als basismodel behandeld. Dit model is erg uitgebreid en biedt aanknopingspunten voor het gebruik van lespakketten. Er zijn verschillende factoren gevonden die ook een rol kunnen spelen in dit onderzoek: de gebruiksintentie, de verwachte prestatie, de verwachte benodigde inspanning, de sociale invloeden en de faciliterende condities. Daarnaast zijn er op basis de UTAUT vier mogelijk modererende factoren geformuleerd die een plaats krijgen in het model: geslacht, leeftijd, ervaring en innovativiteit. De UTAUT lijkt een goede basis te zijn voor dit onderzoek, maar is mogelijk niet toereikend. Gebleken is dat het zinvol kan zijn om modellen te combineren (Riemenschneider et al., 2003). Daarom wordt in de volgende paragraaf besproken welke andere mogelijk relevante factoren er zijn voor het gebruik van lespakketten. Op basis van twee andere theorieën wordt een aantal aanvullingen op het onderzoeksmodel gedaan.

2.4 Gedragsdeterminanten en innovatiekenmerken

Als basis geeft de UTAUT inzicht in factoren die mogelijk een rol spelen bij het gebruik van lespakketten. Maar de UTAUT is oorspronkelijk ontworpen voor de adoptie en het gebruik van technische innovaties. Een lespakket kan wel erkend worden als een innovatie, maar is niet erg technologisch van aard. Dit heeft mogelijk invloed op de factoren die een rol spelen bij het gebruiken van lespakketten. Vanuit dit oogpunt is het zinvol om te kijken of er nog andere beïnvloedende factoren zijn die een plaats moeten krijgen in het onderzoeksmodel. In deze paragraaf wordt ingegaan op de rol van de attitude, de zelfeffectiviteit en vijf innovatiekenmerken.

Attitude ten aanzien van gedrag

De attitude ten aanzien van gedrag neemt in veel modellen en theorieën een belangrijke plaats in. In de veelgebruikte Theory of Planned Behavior (TPB, figuur 2.2), een voorspellend model voor bewust en gepland gedrag (Ajzen, 2002), is de attitude van directe invloed op de gedragsintentie. De attitude wordt omschreven als de mate waarin het gedrag positief dan wel negatief gewaardeerd wordt (Ajzen, 2002) of volgens Krueger et al. (2000): de percepties van de persoonlijke wenselijkheid voor het vertonen van gedrag.

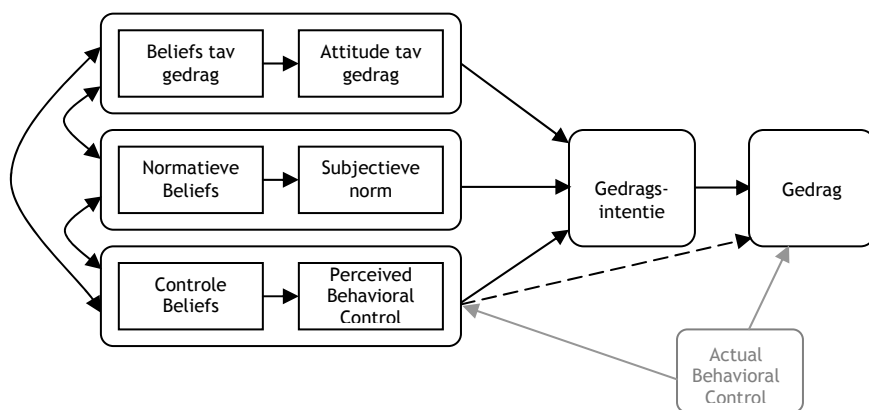
Hoewel de relatie tussen deze attitude en de gedragsintentie al vaker is aangetoond, wordt deze relatie in het onderzoek van Venkatesh et al. (2003) niet aangetoond en is daarom niet opgenomen in de UTAUT. Uit de analyse van de acht modellen door Venkatesh et al. (2003) blijkt dat de attitudecomponent alleen significant is bij specifieke omstandigheden; namelijk wanneer de factoren verwachte prestatie en verwachte benodigde inspanning niet zijn opgenomen. Voor het gebruik van lespakketten is het mogelijk dat de attitude wel een rol speelt, omdat de verwachte werkprestaties wel eens een minder grote rol kan spelen. Lespakketten zijn minder technologische innovaties die mogelijk minder bijdragen aan de werkprestaties van de docent zelf. Om deze reden is de attitude ook als factor van de gebruiksintentie opgenomen. Bovendien is het voor ontwikkelaars van lespakketten zinvol om inzicht te hebben in de attitudes van docenten, omdat dit nuttige informatie kan opleveren.

Volgens Blackwell, Miniard en Engel (2001) kunnen attitudes verschillen in de 'sterkte' van de basis waarop de attitude gebaseerd is. Volgens hen leiden directe ervaringen met het gebruik van een product tot een sterkere basis van een attitude dan indirecte ervaringen. Productgebruik roept bepaalde gevoelens op, die invloed hebben op de gebruiksevaluatie van een persoon. Gebruikers die voldoening halen uit het gebruik zullen positievere gevoelens hebben en minder negatieve gevoelens, wat leidt tot een positievere attitude ten aanzien van het object (Blackwell et al., 2001). Het is goed denkbaar dat dit ook opgaat voor lespakketten. Docenten hebben mogelijk in het verleden al eens een lespakket gebruikt, wat invloed kan hebben op de attitude. Om deze reden wordt ook de terugkoppeling van gebruik naar de attitude in het model opgenomen.

Verwachte gedragscontrole en zelfeffectiviteit

De verwachte gedragscontrole, ofwel de Perceived Behavioral Control (PBC) is al kort genoemd bij de faciliterende condities bij de UTAUT. Deze factor, voortkomend uit de TPB, is te omschrijven als de percepties van mensen ten aanzien van hun eigen bekwaamheid om bepaald gedrag wel of niet te vertonen (Ajzen, 2002). Bij de factor faciliterende condities in de UTAUT draait het om externe controle condities: de organisatorische en technische infrastructuur die

voorhanden is om een systeem te ondersteunen. In de PBC is ook een andere component opgenomen; de zelfeffectiviteit. De zelfeffectiviteit is te omschrijven als de mate waarin een persoon zichzelf in staat acht bepaald gedrag te vertonen. Venkatesh et al. (2003) hebben deze factor wel meetbaar gemaakt, maar hiervoor geen significant verband met betrekking tot gebruik. Bij lespakketten is het mogelijk dat de zelfeffectiviteit wel invloed heeft op het gebruik. Taylor en Todd (1995) verwijzen in hun werk naar Bandura, die twee aspecten van de PBC onderscheidt: de interne controle condities (de zelfeffectiviteit) en de externe controle condities. Deze tweedeling zal ook gebruikt worden in het onderzoeksmodel, om ook de zelfeffectiviteit een plaats te kunnen geven. De factor 'controle condities' wordt opgenomen in het model, met een externe component (faciliterende condities) en een interne component (de zelfeffectiviteit). De rol die de PBC speelt komt in onderzoeken niet eenduidig naar voren. Verwacht wordt dat de factor controle condities, net als de faciliterende condities in de UTAUT en de PBC in de TPB, direct invloed heeft op het gebruik van lespakketten.

Figuur 2.2 - Theory of Planned Behavior (Ajzen, 2002)

Innovatiekenmerken

In het onderzoek van Martins et al. (2004) naar de adoptie van internet als lesmiddel is gebruik gemaakt van de Theory of Innovation Attributes (TIA, tabel 2.2) van Rogers (1995), waarin twee innovatiekenmerken relevant zijn gebleken voor de adoptie. Deze theorie is reeds genoemd bij de verwachte benodigde inspanning en de faciliterende condities van de UTAUT. In de TIA worden vijf kenmerken van innovaties onderscheiden die belangrijk zijn voor de adoptie van een innovatie: het relatieve voordeel, de verenigbaarheid, de complexiteit, de testbaarheid en de waarneembaarheid. Gekozen is om ook deze theorie bij de studie te betrekken, omdat het mogelijk nog meer belangrijke aspecten inzichtelijk maakt. Daarnaast is gebleken dat de vijf innovatiekenmerken een groot deel van de adoptie kunnen verklaren, variërend van 49 tot 87 % (Rogers, 1995). Bovendien kan het voor ontwikkelaars interessant zijn inzicht te hebben in deze kenmerken van lespakketten.

In het onderzoek van Martins et al. (2004) is gebleken dat alleen de testbaarheid en waarneembaarheid (zie tabel 2.2) significant zijn voor de adoptie van internet als lesmiddel. Tornatzky en Klein (1982) vonden dat slechts drie van de tien innovatieattributen die zij in de literatuur vonden, gerelateerd waren aan de adoptie: relatieve voordeel, complexiteit en

verenigbaarheid. Ook Park (2003) haalt in zijn werk verschillende studies aan waarin gebleken is dat niet alle vijf attributen van Rogers (1995) dezelfde voorspellende waarde bezitten. Hij zet uiteen dat de voornaamste attributen van een innovatie het relatieve voordeel en de complexiteit zijn. In het onderzoeksmodel van Park (2003) neemt hij dan ook alleen deze twee attributen op. Het is dus denkbaar dat voor het gebruik van lespakketten het ene innovatieattribuut ook belangrijker is dan het andere.

Tabel 2.2 - Theory of Innovation Attributes (Rogers, 1995)

Attribuut	Omschrijving
Relatieve voordeel	De mate waarin een innovatie als beter wordt ervaren dan datgene wat het opvolgt. Hoe groter dit relatieve voordeel is, hoe sneller het aanvaardingsproces verloopt
Verenigbaarheid	De mate waarin een vernieuwing lijkt aan te sluiten bij bestaande waarden, ervaringen, en behoeften van potentiële adopteerders. Een innovatie die niet verenigbaar is met de waarden en normen van een sociaal systeem, zal niet zo snel geadopteerd worden dan een innovatie die wel verenigbaar is
Complexiteit	De mate waarin een innovatie moeilijk te begrijpen of ingewikkeld is in het gebruik. Hoe complexer een innovatie over het algemeen is hoe langer het adoptieproces zal duren
Testbaarheid	De mate waarin het mogelijk is om een vernieuwing op beperkte schaal uit te proberen is. Wanneer deze testmogelijkheid bestaat, wordt een innovatie eerder geadopteerd
Waarneembaarheid	De mate waarin de resultaten van een vernieuwing voor anderen zichtbaar zijn. Over het algemeen geldt dat hoe zichtbaarder deze resultaten zijn, hoe sneller de aanvaarding plaatsvindt

Voordat ingegaan wordt op de innovatiekenmerken van lespakketten is het zinvol kort in te gaan op een punt die Moore en Benbasat (1991) aanhalen. De attributen die Rogers (1995) geformuleerd heeft, hebben betrekking op de percepties van mensen ten aanzien van de innovatie zelf, en niet ten aanzien van het gebruik van de innovatie. Moore en Benbasat (1991) verwijzen naar Ajzen en Fishbein (1980) die beargumenteren dat de attitudes ten aanzien van een object kunnen verschillen van de attitudes ten aanzien van het gedrag betreffende het object. Moore en Benbasat (1991) stellen dan ook dat de percepties van een individu ten aanzien van het gebruik van een innovatie invloed hebben op de adoptie. Ook Hartwick en Barki (1994) benadrukken dat het zinvol is een onderscheid te maken tussen de attitude ten aanzien van gedrag en ten aanzien van de innovatie. Zij vinden wel een relatie tussen de twee factoren, waarbij de attitude ten aanzien van de innovatie van invloed is op de attitude ten aanzien van het gebruik van een nieuw informatiesysteem. Het lijkt daarom zinvol de innovatieattributen van Rogers (1995) ook in termen van gedrag (gebruik van lespakketten) te formuleren. De vijf innovatiekenmerken worden hieronder besproken.

Relatieve voordeel

Het relatieve voordeel, de mate waarin een innovatie als beter wordt ervaren dan datgene wat het opvolgt, is in verschillende studies als belangrijk kenmerk van een innovatie gevonden. Maar verwacht wordt dat het relatieve voordeel van lespakketten minder belangrijk is. Lespakketten worden over het algemeen niet ontwikkeld of gebruikt ter vervanging van een ander lespakket. Elk nieuw lespakket wordt ontwikkeld voor een specifieke opdrachtgever met specifieke doelstellingen, zonder dat daar een direct verband is met eerder ontwikkelde lespakketten. Vanuit dit standpunt bekeken is er geen sprake van een relatief

voordeel van een lespakket ten aanzien van een alternatief dat al in gebruik is, hooguit worden verschillende pakketten ten opzichte van elkaar vergeleken. Wright, Palmer en Kavanaugh (1995) veronderstellen dat het relatieve voordeel van een educatieve innovatie moeilijk toepasbaar is, omdat het erg moeilijk is voor een individu om de educatieve kwaliteit te meten.

Complexiteit

De complexiteit van een innovatie is de mate waarin een innovatie moeilijk te begrijpen of ingewikkeld in gebruik is. Dit innovatiekenmerk lijkt belangrijk te zijn bij het gebruik van lespakketten. Lespakketten verschillen in de vormgeving en samenstelling; het ene lespakket is complexer dan het andere. De complexiteit van een lespakket kan van invloed zijn op de keuze van een docent om een lespakket wel of niet te gaan gebruiken. De complexiteit kan ook geformuleerd worden in termen van gedrag (Moore en Benbasat, 1991). Hoewel het waarschijnlijk is dat de complexiteit van het gebruik van een lespakket nauw samenhangt met de complexiteit van het lespakket zelf, zijn dit wel twee verschillende aspecten, die mogelijk beide relevant zijn voor het besluit van een docent. Wright et al. (1995) benaderen de complexiteit van een educatieve innovatie op een andere manier. Zij veronderstellen bijvoorbeeld dat veel innovaties berusten op nieuw ontwikkelde (leer)modellen. Om deze modellen te begrijpen is kennis nodig van het veld waarin deze modellen ontwikkeld zijn, die mogelijk erg complex is om te begrijpen. In het geval van lespakketten is het niet waarschijnlijk dat dit type complexiteit een rol speelt, omdat het niet gaat om een grootschalige, structurele vernieuwing.

Verenigbaarheid

Ook de verenigbaarheid, de mate waarin een innovatie aansluit bij bestaande ervaringen, waarden en behoeften van individuen, kan relevant zijn voor het gebruik van lespakketten. Zoals beargumenteerd is, draait het in dit onderzoek om ongebonden lespakketten; te gebruiken ongeacht de lesmethode die een docent hanteert. Dit betekent dat een lespakket in meer of mindere mate kan aansluiten bij een specifieke lesmethode. In de rapportage van een discussie tussen docenten in het taalonderwijs blijkt de verenigbaarheid ook van belang te zijn. Gezegd wordt dat docenten afhaken wanneer ze ervaren dat cursussen niet aansluiten bij wat zij in de les meemaken (Van Gool & Den Hartog, 1999). Dit veronderstelt tevens dat niet alleen het lespakket verenigbaar moet zijn, maar ook het gebruik van een pakket, het gedrag, moet aansluiten bij de lessen van een docent. Wright et al. (1995) veronderstellen ook dat een innovatie consistent moet zijn met bestaande waarden en ervaringen van de doelgroep, voor een grotere kans op gebruik ervan.

Testbaarheid

Het vierde attribuut van Rogers (1995) is de testbaarheid van een innovatie. Dit attribuut kan eigenlijk alleen in termen van gedrag omschreven worden, immers op kleine schaal in gebruik nemen van een innovatie gaat gepaard met gedrag. Het is goed mogelijk dat docenten het prettig vinden wanneer zij een lespakket op kleine schaal in de praktijk kunnen proberen. Op basis van hun eigen bevindingen kunnen zij afwegen in hoeverre het lespakket bevalt en vaker in de praktijk zullen gebruiken. Wright et al. (1995) maken hierbij wel een kanttekening; het is voor docenten erg moeilijk om een educatieve innovatie in de praktijk op kleine schaal uit te proberen en zo wel een compleet beeld van de innovatie te krijgen. Een gebruiker kan op dergelijke korte termijn moeilijk de voordelen achterhalen van de inzet van een innovatie.

Waarneembaarheid

Tot slot is het mogelijk dat ook de waarneembaarheid van lespakketten belangrijk is voor docenten. Rogers (1995) omschrijft de waarneembaarheid als de mate waarin de resultaten van een vernieuwing voor anderen zichtbaar zijn. Wright et al. (1995) veronderstellen dat de resultaten van een educatieve innovatie, vooral op korte termijn, erg moeilijk te observeren zijn. Het is waarschijnlijk dat de resultaten van lespakketten niet zichtbaar zijn voor anderen. Maar de waarneembaarheid is ook in termen van gedrag te beschrijven zoals onder andere Moore en Benbasat (1991) dat doen. Het gebruik van lespakketten door een docent is mogelijk wel zichtbaar voor anderen. Het zou goed kunnen dat docenten het belangrijk vinden dat collega's of de schoolleiding zien dat zij een bepaald lespakket gebruiken.

Uit de bespreking van de vijf innovatiekenmerken voor lespakketten lijkt het waarschijnlijk te zijn dat het ene kenmerk belangrijker is dan het andere. Maar omdat het gaat om verwachtingen, en de relaties niet te voorspellen zijn, is besloten wel alle vijf innovatiekenmerken in het onderzoeksmodel mee te nemen. Daarnaast kan inzicht in deze innovatiekenmerken zinvol zijn voor de ontwikkelaars van lespakketten. Taylor en Todd (1995) veronderstellen dat de innovatiekenmerken invloed uitoefenen op de attitude. Besloten is om ook in het onderzoeksmodel deze vijf kenmerken als beïnvloeders van de attitude op te nemen.

In deze paragraaf zijn er aanvullingen gedaan op de UTAUT om het onderzoeksmodel voor het gebruik naar lespakketten completer te maken. Vanuit de TPB is ingegaan op de rollen die de attitude ten aanzien van gedrag en de zelfeffectiviteit mogelijk spelen. Daarnaast is vanuit de innovatietheorie van Rogers (1995) uiteengezet dat mogelijk ook innovatiekenmerken van lespakketten een rol spelen. In het onderzoeksmodel worden deze factoren dan ook toegevoegd aan de factoren die al gevonden zijn bij de UTAUT. In de volgende paragraaf wordt het onderzoeksmodel uiteengezet en afgebeeld.

2.5 Het onderzoeksmodel

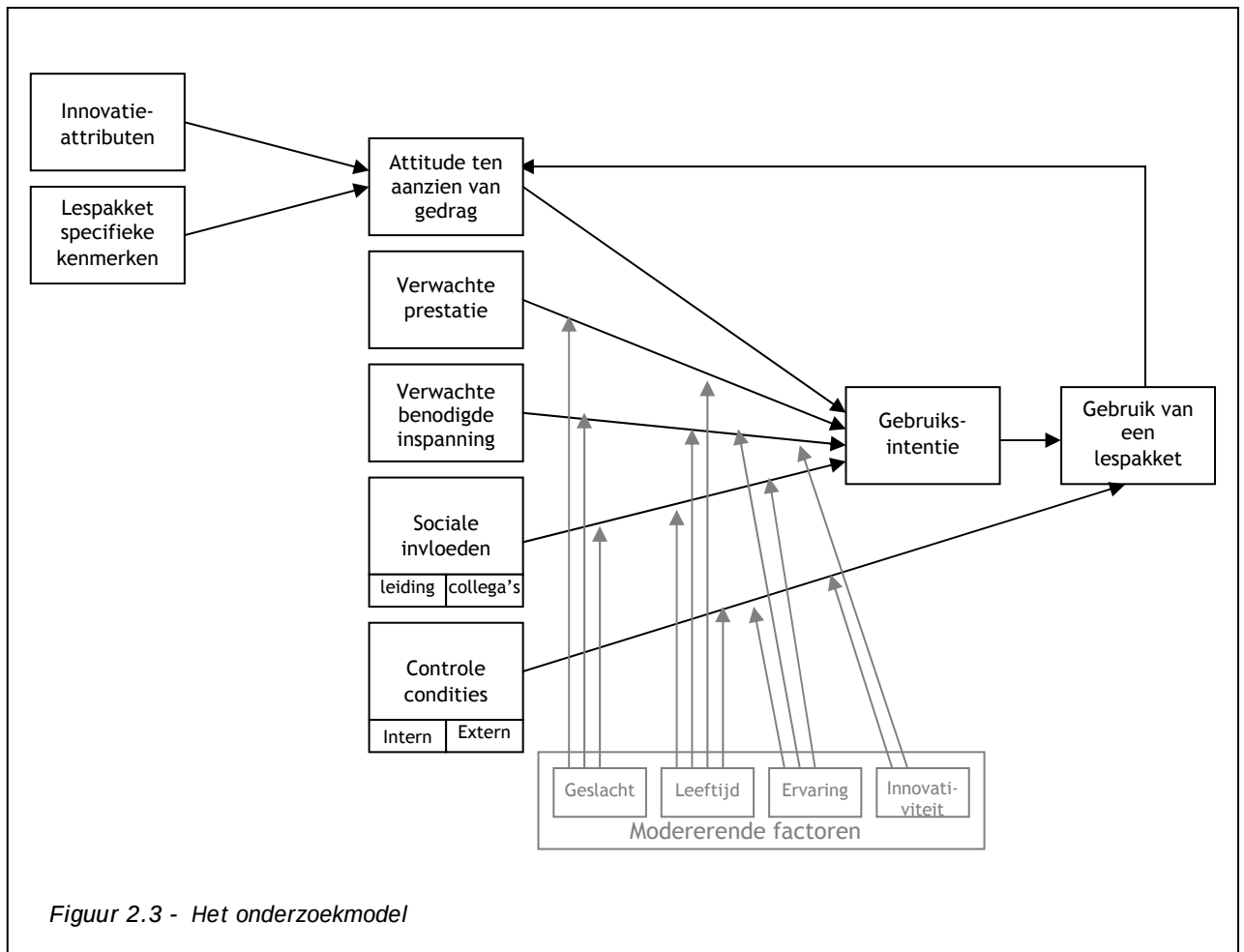
Op basis van de theorie is een voorlopig onderzoeksmodel ontwikkeld, zie figuur 2.3. In dit model zijn de factoren afgebeeld die in de vorige twee paragrafen behandeld zijn en mogelijk van invloed zijn op het gebruik van lespakketten. Opvallend is dat aan het model nog een factor is toegevoegd dat nog niet ter sprake gekomen is: de lespakket specifieke kenmerken. Deze factor is naar eigen inzicht geformuleerd en wordt hieronder kort behandeld.

Lespakket specifieke kenmerken

Lespakketten worden op maat ontwikkeld voor opdrachtgevers, met de bedoeling een bepaald onderwerp onder de aandacht van jongeren te brengen. Lespakketten verschijnen in allerlei vormen en samenstellingen. Niet alleen de onderwerpen verschillen maar ook de omvang, lesmaterialen, werkvormen, prijzen etc. Het is waarschijnlijk dat docenten bepaalde voorkeuren hebben ten aanzien van de samenstelling van lespakketten. Uit eerder onderzoek van Stokking (1986) is gebleken dat de mate waarin een onderwijsvernieuwing in tastbare producten is ondergebracht, en de wijze waarop dat gedaan is, invloed heeft op het gebruik van de vernieuwing. In de evaluerende studie van Diggele (1991) komt ook naar voren dat specifieke kenmerken van een lespakket een belangrijke rol kunnen spelen; materiaal dat erg concreet en

praktijkgericht is en kant-en-klare opdrachten blijken positief gewaardeerd te worden. Om inzicht te krijgen in welke voorkeuren docenten erop nahouden ten aanzien van lesmaterialen, werkvormen, onderwerpen en andere aspecten is de factor lespakket specifieke kenmerken in het model opgenomen. Daarnaast zal gemeten worden hoe belangrijk deze lespakket specifieke kenmerken zijn en of zij (indirect) van invloed zijn op de gebruiksintentie. Verwacht wordt dat deze factor, net als de innovatiekenmerken, een beïnvloeder van de attitude zal zijn.

Alle behandelde factoren en onderlinge relaties zijn samengevat in het onderzoeksmodel op de volgende pagina (figuur 2.3). Het basismodel (de UTAUT) is nog goed zichtbaar, met daarbij de aanvullingen die zijn gedaan. In het figuur zijn alle behandelde factoren weergegeven die mogelijk van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten. Met de zwarte pijlen zijn de veronderstelde relaties aangeduid, met de grijze pijlen de veronderstelde effecten van de modererende factoren.

Figuur 2.3 - Het onderzoeksmodel

2.6 Ter afsluiting

In dit tweede hoofdstuk is gezocht naar een antwoord op de vraag ‘welke factoren komen uit de literatuur naar voren die van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten?’. In de eerste paragraaf is ingegaan op de kenmerken die in dit onderzoek aan lespakketten zijn toegekend: ze worden ingezet als communicatiemiddel (mogelijk in een campagne), bestaan uit een set van didactische werkvormen, worden ontwikkeld rondom een specifiek onderwerp voor een opdrachtgever, zijn ongebonden aan de lesmethode van een docent, kunnen gezien worden als (continue) innovaties voor het onderwijs en hebben als doel een leerproces bij jongeren op gang te brengen. In de tweede paragraaf is ingegaan op het gebruik van lespakketten. Het begrip gebruik is behandeld in relatie met twee andere belangrijke begrippen. Behandeld is dat er verschillende niveaus van gebruik mogelijk zijn, en dat lespakketten vaak op verschillende manieren door docenten worden gebruikt. Tot slot is kort ingegaan op effecten die lespakketten kunnen hebben als ze ook daadwerkelijk gebruikt worden. In de derde paragraaf is aan de hand van het basismodel, de UTAUT, naar factoren gezocht die van invloed zijn op het gebruik van innovaties. Deze factoren; de verwachte prestatie, de verwachte benodigde inspanning, sociale invloeden, controlecondities en de gebruiksintentie zijn daarbij in de context van lespakketten geplaatst met een viertal modererende factoren. In de vierde paragraaf is beargumenteerd dat het zinvol kan zijn enkele aanvullingen te maken op de UTAUT om het onderzoeksmodel zo volledig mogelijk te maken. Aan de hand van het model voor gepland gedrag (TPB) en de innovatietheorie van Rogers (1995) zijn de attitude ten aanzien van gedrag, de zelfeffectiviteit en de innovatiekenmerken aan het onderzoeksmodel toegevoegd. In de vijfde paragraaf is het onderzoeksmodel afgebeeld en is er kort ingegaan op een factor die als laatste aan het model is toegevoegd: de lespakket specifieke kenmerken. Uit de literatuur is gebleken dat specifieke kenmerken van lespakketten ook belangrijk kunnen zijn, daarom is deze factor naar eigen inzicht aan het onderzoeksmodel toegevoegd.

Het onderzoeksmodel geeft een overzicht van de factoren die mogelijk invloed hebben op het gebruik van lespakketten door docenten. In het verloop van het onderzoek zal duidelijk worden in hoeverre de veronderstelde (relaties tussen de) factoren ook daadwerkelijk een rol spelen. In het volgende hoofdstuk wordt beschreven hoe het onderzoeksmodel is voorgelegd aan enkele experts van Podium, met als doel het model te toetsen aan en waar nodig aan te passen aan de kennis en ervaringen uit de praktijk. Aan het eind van hoofdstuk drie wordt het definitieve onderzoeksmodel behandeld.

3. De theorie in de praktijk

Dit onderzoek is gedaan in opdracht van Podium, Bureau voor educatieve communicatie. Het is belangrijk om het theoretische onderzoeksmodel aan te passen aan de praktijk van Podium, om het onderzoeksmodel zo compleet mogelijk te maken. Daarom wordt in dit hoofdstuk het onderzoeksmodel getoetst aan de kennis en ervaring van een aantal experts van de organisatie en wordt er gezocht naar mogelijke aanvullingen. Het doel van dit hoofdstuk is om de theorie een praktische context te bieden. De vraag die centraal staat luidt:

In hoeverre sluit het onderzoeksmodel aan bij de (praktische) context van Podium?

Om uiteindelijk tot een antwoord te komen op deze vraag wordt eerst ingegaan op de organisatie Podium en het ontwikkelingstraject van lespakketten. Deze informatie komt voort uit een documentanalyse van het strategische beleidsplan, participerende observaties en ongestructureerde interviews met een aantal werknemers. Vervolgens worden de opmerkingen en aanvullingen besproken die de experts van Podium hebben gedaan ten aanzien van het onderzoeksmodel en zal het definitieve onderzoeksmodel vorm krijgen.

3.1 Podium: de organisatie

Podium profileert zich als ‘Bureau voor educatieve communicatie’. Het bedrijf is gevestigd in hartje Utrecht, maar Podium is ook op andere locaties actief. In al haar producten en diensten zet Podium de mens als lerend wezen centraal. De aandacht van Podium voor enerzijds projectcommunicatie en anderzijds onderwijsproject heeft haar kunnen maken tot een gespecialiseerd communicatiebureau in educatieve communicatie. Inmiddels is de organisatie uitgegroeid tot een organisatie van 44 medewerkers. Van dit aantal zijn er 33 regelmatig te vinden in Utrecht, waar zij uiteenlopende functies bekleden. De overige 11 medewerkers van Podium zijn te vinden op locatie, voornamelijk op de verschillende informatiecentra in het land.

3.1.1 De geschiedenis van Podium

Podium is opgericht in 1995 en is in de periode tot 2001 vooral gekenmerkt als startende organisatie. Ze beschouwt zichzelf als een organisatie in verandering: een lerende organisatie. De eerste zes jaren stonden in het teken van groei, zowel van de huisvesting en het personeel als van de aantallen en de diversiteit van de opdrachten. Podium is vooral groot geworden door haar specialisatie in twee richtingen: onderwijsprojecten en projectcommunicatie. Maar in de groeiperiode heeft de organisatie ook andere projecten aangepakt, bijvoorbeeld met betrekking tot interne communicatie en interactieve beleidsvorming. Inmiddels is Podium in de doorstartfase beland. Deze fase staat in het teken van het aangaan van nieuwe uitdagingen en het sterker worden in dat waar ze goed in is. In de toekomst wil Podium haar koers bepalen op basis de kansen en ontwikkelingen die zij op haar pad zal tegenkomen.

3.1.2 Het menselijk kapitaal

Volgens eigen zeggen is het belangrijkste dat Podium in huis heeft het menselijk kapitaal. Haar bestaansrecht heeft Podium te danken aan de inzet, de talenten en de capaciteiten van haar medewerkers, die op basis van gemeenschappelijke drijfveren en gedachtegoeden hun werk leveren. De mensen werkzaam bij Podium zijn afkomstig uit allerlei vakgebieden en hebben uiteenlopende studieachtergronden. Er is plaats geboden aan onder meer communicatiedeskundigen, onderwijskundigen en IT-specialisten. Maar ook het ondersteunende personeel heeft een belangrijke functie. De werksfeer binnen Podium is goed en de mensen gaan informeel met elkaar om. Gestreefd wordt naar een harmonie van medewerkers, met plaats voor zowel mensen met veel ervaring als voor jonge talenten.

3.1.3 De producten en diensten

De communicatieve activiteiten, producten en diensten van Podium zijn erg gevarieerd. Opdrachtgevers komen voort uit zowel de profit als non-profit sector. Podium stelt zich op als deskundige, als intermediair tussen de opdrachtgever en de doelgroep. De organisatie realiseert verschillende vormen van projectmanagement en ontwikkelt een diversiteit aan communicatiemiddelen. Oplossingen voor communicatievraagstukken worden gevonden in het aanbieden van informatie, op creatieve wijze en met de inzet van verschillende media. Podium kan zich ontplooiën als ontwikkelaar, uitvoerder en adviseur. Er zijn twee duidelijke specialisaties aan te wijzen binnen de activiteiten van Podium: projectcommunicatie en onderwijsprojecten. De projectcommunicatie krijgt vooral vorm in informatiecentra die in het hele land worden ingericht. Veel opdrachtgevers hiervoor komen uit de non-profitsector en willen graag een informatiecentrum voor bepaalde projecten realiseren (bijvoorbeeld voor de metrolijn in Amsterdam en het Keringhuis in Hoek van Holland). Wat betreft de onderwijsprojecten ontwikkelt Podium veel lesmateriaal, voor zowel profit als non-profit organisaties als opdrachtgevers. Podium ontwikkelt educatief materiaal voor doelgroepen in het onderwijs, om bepaalde onderwerpen bij jongeren onder de aandacht te brengen. Eens in de twee jaar geeft Podium een brochure uit, waarin alle ontwikkelde lesmaterialen uiteen gezet zijn. Daarnaast beheert Podium een website waarop alle informatie over het lesmateriaal is terug te vinden en online bestellingen gedaan kunnen worden.

3.1.4 De marktpositie

Er zijn weinig communicatiebureaus die zich op dezelfde wijze gespecialiseerd hebben in educatieve communicatie als Podium. Met name de specialisatie van Podium in zowel onderwijscommunicatie als projectcommunicatie lijkt bijzonder te zijn. Wel zijn er natuurlijk ook andere organisaties actief op deze specifieke werkterreinen. Wat betreft de richting projectcommunicatie heeft Podium ook te maken met andere communicatiebureaus als directe concurrenten. Ook is er een aantal communicatiebureaus te vinden die zich richten op jongerenmarketing en dus ook jongeren via het onderwijs proberen te bereiken. Voor het ontwikkelen van lesmateriaal ondervindt Podium ook concurrentie van organisaties die zich specifiek hierin gespecialiseerd hebben. Al is er wel een onderscheid te maken tussen bedrijven die zich richten op de ontwikkeling van complete lesmethoden en bedrijven zoals Podium die lespakketten als communicatiemiddel ontwikkelen. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op deze ontwikkeling van lespakketten bij Podium.

3.2 De ontwikkeling van lespakketten

Deze paragraaf gaat in op het ontwikkelingstraject van lespakketten bij Podium, om inzicht te krijgen in de praktische context van het onderzoek. Het is zinvol om te weten hoe lespakketten tot stand komen, en welke aandachtspunten daarbij gehanteerd worden.

Hoewel er geen gedetailleerd draaiboek bij Podium gehanteerd wordt bij de ontwikkeling van lespakketten zijn er wel duidelijke aandachtspunten geformuleerd die de kwaliteit moeten bewaken. Ten eerste hebben alle projectleiders van onderwijsprojecten zelf in het onderwijs gewerkt. Zij hebben directe ervaring met het onderwijs en het lesgeven in de klas. In het verleden is gebleken dat wanneer een projectleider deze onderwijskundige achtergrond mist, hij vaak stuk loopt op de ontwikkeling en de realisatie van een lespakket. Het onderwijsverleden van een projectleider maakt dat hij kennis van en ervaring met de positie van docenten heeft en dit kan gebruiken bij de realisatie van lespakketten.

Een tweede punt is dat Podium vaak docenten direct betreft bij de conceptontwikkeling van lesmateriaal. Hoewel de projectleiders zelf voortkomen uit het onderwijs, wordt het belangrijk gevonden ook contact te hebben met docenten van nu. Zij zijn immers de personen die met het lesmateriaal aan het werk zullen gaan. Deze docenten worden benaderd om mee te denken over de doelrealisatie en geschikte werkvormen en materialen of soms voor het schrijven van teksten. Podium heeft geen vast bestand van docenten die bij elk project gevraagd worden, omdat voor verschillende lespakketten ook verschillende docenten nodig zijn. Enerzijds is dit een nadeel, immers voor ieder project moeten opnieuw docenten gevraagd worden. Anderzijds zorgt dit wel voor informatie uit verschillende bronnen wat ook leidt tot uiteenlopende inzichten.

Een derde aandachtspunt van Podium is dat veel werkzaamheden uitbesteed worden aan derden. De inhoudelijke ideeën en tekstmaterialen worden door Podium zelf ontwikkeld, maar de concrete productie van lesmaterialen wordt vaak uitbesteed aan professionals. Deze manier van werken is voor Podium efficiënt gebleken, omdat er vaak een grote diversiteit aan materialen en middelen ingezet worden. Bovendien is Podium niet afhankelijk van de beschikbaarheid van eigen personeel en wordt voorkomen dat onderdelen ontwikkeld worden op basis van de capaciteiten van een beschikbare werknemer. De gewenste invulling van de lespakketten kan altijd op professionele wijze geproduceerd worden.

Het laatste aandachtspunt is het vooraf testen van lesmateriaal. Als het materiaal bijna klaar is worden één of meer docenten benaderd om eens met het lespakket aan het werk te gaan en op basis van deze ervaringen en evaluaties van docenten worden de laatste aanpassingen aan een lespakket gedaan. Summatieve evaluaties, dus evaluaties van lespakketten die al gebruikt worden gebeuren minder vaak en alleen in opdracht van een opdrachtgever. Bij de ontwikkeling en realisatie van nieuwe lespakketten wordt rekening gehouden met deze aandachtspunten. Nieuwe projecten beginnen vaak met een brainstormsessie, dat voorkomt dat er routinematige producten ontwikkeld worden. Op deze manier wordt de creativiteit van ontwikkelaars gestimuleerd en is elk lespakket weer uniek en op maat gemaakt voor een opdrachtgever.

3.3 Experts van Podium over het onderzoeksmodel

Er is een beter beeld gekregen van de organisatie Podium en de ontwikkeling van lespakketten bij deze organisatie. Nu is het interessant om te kijken in hoeverre het (theoretische) onderzoeksmodel aansluit bij de kennis en ervaring van Podium. Daartoe is een groepsdiscussie gehouden met drie projectleiders. Voorafgaand aan deze discussie is hen een korte uitleg gegeven en hen het onderzoeksmodel voorgelegd, zodat zij zich konden voorbereiden op het gesprek. De groepsdiscussie is kort ingeleid met informatie over het onderzoeksmodel en een uitleg. Benadrukt is dat alle op- of aanmerkingen en aanvullingen welkom zijn. In deze paragraaf worden de resultaten van deze groepsdiscussie kort weergegeven.

3.3.1 Opmerkingen en aanvullingen

De projectleiders hebben verschillende opmerkingen gemaakt over het onderzoeksmodel. In tabel 3.1 zijn de belangrijkste daarvan weergegeven. In de eerste kolom staan de opmerkingen van de projectleiders, in de tweede kolom het aspect waarop deze betrekking hebben in het onderzoek of de vragenlijst.

Tabel 3.1 - Experts over het onderzoeksmodel

Opmerking	Betrekking op:
Het onderwerp is erg belangrijk met aspecten als actualiteit e.d.	Factor lespakket specifieke kenmerken
Vooraf beïnvloedbare factoren zijn voor Podium van belang	Combinatie van factoren
Wat betreft de testbaarheid, is het ook mogelijk van belang of een lespakket al getest is.	Specifiek item
Een docent zal een lespakket niet in kleine groep uitproberen maar op klassikaal niveau	Item testbaarheid
De verwachte prestatie voor docenten is mogelijk ook het goed willen overkomen of een goede beurt willen maken	Factor verwachte prestatie
De toetsbaarheid kan ook belangrijk zijn	Specifiek item
Sociale invloeden mogelijk ook vanuit leerlingen	Aanvulling op factor sociale invloeden

Zichtbaar is dat de opmerkingen van experts voornamelijk betrekking hebben op itemniveau of op aspecten die al in het model zijn opgenomen. Met uitzondering van de aanvulling die gedaan wordt op de factor sociale invloeden: de leerlingen als mogelijk belangrijke anderen. Het is goed mogelijk dat docenten niet alleen rekening houden met de schoolleiding en collega's, maar ook met de mening van de leerlingen. Zij krijgen immers ook direct te maken met het lesmateriaal. Daarom wordt aan de factor sociale invloeden in het onderzoeksmodel de groep leerlingen toegevoegd. Naast de opmerkingen die in tabel 3.1 zijn opgenomen is er feedback gekregen over formuleringen en specifieke indelingen.

3.3.2 *Communicatie als aanvulling*

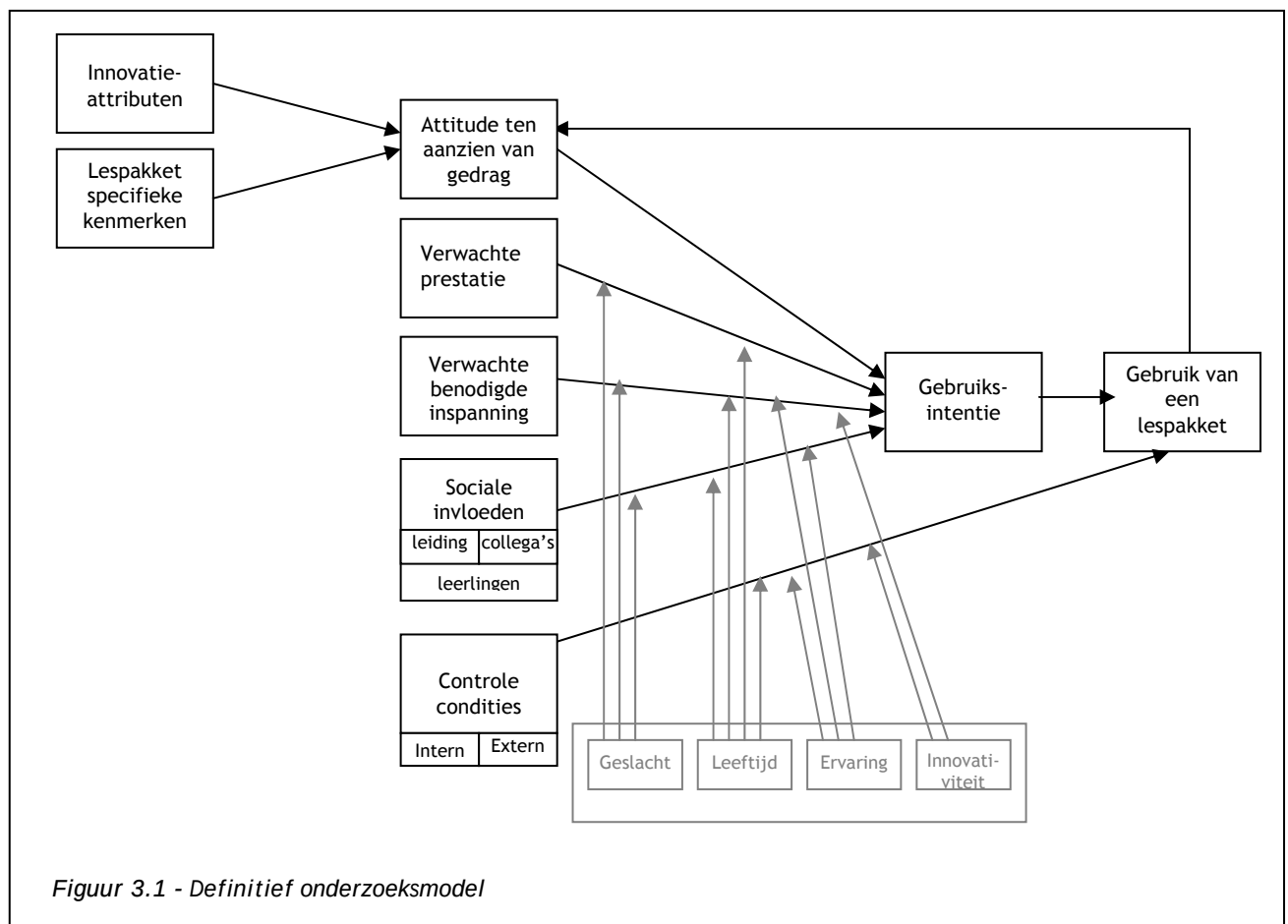
In een ongestructureerd interview met één van de experts is nog een ander aspect vanuit Podium benadrukt: de rol van de communicatie. Niet alleen de ontwikkeling van lespakketten bij Podium is belangrijk, ook de communicatie rondom die lespakketten is essentieel. Promotionele activiteiten en een goede informatievoorziening zijn erg belangrijk in het realisatietraject; docenten moeten op de hoogte zijn van het bestaan van lespakketten en daarnaast overtuigd worden van het gebruik.

Ook in de theorie komt de belangrijke rol van communicatie tot uiting. Wright et al. (1995) benadrukken in hun onderzoek het belang van communicatie bij educatieve innovaties. Volgens hen wordt er veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van educatief materiaal, terwijl de marketing en de communicatie daarbij te weinig aandacht krijgen. Volgens deze onderzoekers moet er duidelijk gecommuniceerd worden over de voordelen van een educatieve communicatie, waarbij de aandacht uitgaat naar de voordelen op korte termijn.

Communicatie vanuit Podium is dus van belang voor het succes van een lespakket. Docenten moeten actief benaderd worden en overtuigd worden, wil uiteindelijk de jongerendoelgroep bereikt worden. Inzicht in de communicatie zal dus voor Podium zinvol zijn. Maar het is moeilijk om de communicatie als factor in het model op te nemen, omdat eigenlijk alle aspecten verbonden zijn met communicatie. Om deze reden is de communicatie niet als determinant in het onderzoeksmodel opgenomen, maar krijgt het wel plaats in de vragenlijst. Bovendien wordt geprobeerd uiteindelijk tot zinvolle communicatieve aanbevelingen voor Podium te komen op basis van de resultaten.

3.4 **Het definitieve onderzoeksmodel**

Het (theoretisch) onderzoeksmodel is in dit hoofdstuk voorgelegd aan een aantal experts van Podium met als doel het model mogelijk completer te maken met de kennis en ervaring uit de praktijk. Geconcludeerd kan worden dat het onderzoeksmodel goed aansluit bij de praktijk, maar dat er één concreet aspect aan toegevoegd kan worden: de groep leerlingen bij de sociale invloeden. De andere opmerkingen van de experts hadden vooral betrekking op itemniveau of op algemene aspecten van het onderzoek. Daarnaast is gesproken over de rol die communicatie speelt, zoals beargumenteerd is wordt deze niet als factor in het onderzoeksmodel opgenomen. Het definitieve onderzoeksmodel is opgenomen in figuur 3.1 op de volgende pagina. De (relaties tussen de) factoren zoals deze zijn opgenomen in dit model zullen in het verloop van het onderzoek getoetst worden.

3.5 Ter afsluiting

In hoofdstuk twee zijn de belangrijkste begrippen gedefinieerd en is op basis van theorieën en modellen de eerste aanzet gegeven voor het onderzoeksmodel. In dit hoofdstuk is deze theoretische basis getoetst aan de praktische context van Podium. Drie experts van Podium hebben zich gebogen over het onderzoeksmodel en hierover opmerkingen gemaakt en aanvullingen gedaan. Gebleken is dat het theoretische onderzoeksmodel goed aansluit bij de kennis en ervaring van de experts van Podium. Het definitieve onderzoeksmodel is dan ook weinig veranderd op basis van de groepsdiscussie. Het enige zichtbare verschil is dat de factor sociale invloeden uitgebreid is met de groep leerlingen. Daarnaast is gesproken over de rol van communicatie, als essentieel element bij de realisatie van lespakketten. De communicatie zal wel een duidelijke plaats krijgen in het onderzoek, maar wordt niet opgenomen in het model omdat communicatie niet als één factor te definiëren is. In het volgende hoofdstuk wordt eerst ingegaan op de methode van onderzoek. In de hoofdstukken daarna zal blijken in hoeverre de veronderstelde factoren en relaties in het definitieve onderzoeksmodel daadwerkelijk van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten.

4. Methode van onderzoek

Het definitieve onderzoeksmodel (figuur 3.1) dat geformuleerd is op basis van de hoofdstukken twee en drie is het uitgangspunt van deze studie. Op basis van dit model is een vragenlijst ontwikkeld, die voorgelegd is aan een grote groep docenten. In dit vierde hoofdstuk wordt de methode van onderzoek besproken met aandacht voor (de ontwikkeling van) de definitieve vragenlijst, de respondenten en de procedure.

4.1 De onderzoeksopzet

Deze studie kan gezien worden als ‘exploratief onderzoek’. Exploratief onderzoek wordt ingezet wanneer er weinig bekend is over een bepaald fenomeen, in dit geval over het gebruik van lespakketten. Volgens Moore en McCabe (2000) draagt exploratief onderzoek bij aan inzichten in (relaties tussen) variabelen en kan de data patronen bevatten die kunnen leiden tot nieuwe conclusies of vragen opwerpen voor verder onderzoek.

Om informatie uit de doelgroep te verkrijgen zijn er kwantitatieve en kwalitatieve methoden beschikbaar. Kwalitatieve methoden richten zich op interpretaties, zijn subjectief en verklaren via betekenisverlening door respondenten. Dergelijk onderzoek vindt vaak plaats via participerende observaties en ongestructureerde interviews. Kwantitatief onderzoek is meer objectief en causaal verklarend en krijgt vaak vorm in enquêtes of experimenten (Swanborn, 1994). Dit onderzoek naar het gebruik van lespakketten leent zich voor een kwantitatieve aanpak, omdat het gebaseerd is op theorieën en modellen die al vaak onderzocht en gevalideerd zijn. Met kwantitatief onderzoek kunnen de factoren en relaties uit het definitieve onderzoeksmodel getoetst worden aan de werkelijkheid.

Den Boer, Bouwman, Frissen en Houben (1994) zetten uiteen dat vragenlijsten goed bruikbaar zijn bij exploratief onderzoek. Binnen vragenlijst-onderzoek zijn er verschillende varianten mogelijk. Voor dit onderzoek is gekozen voor cross-sectioneel onderzoek: er wordt op één moment een vragenlijst afgenomen bij een steekproef van respondenten, de vertegenwoordigers van de populatie (Den Boer et al., 1994; Bethlehem, 1999). Dat betekent voor dit onderzoek naar het gebruik van lespakketten dat docenten eenmalig een vragenlijst moeten invullen.

4.2 Het meetinstrument: een (online) vragenlijst

Volgens Swanborn (1994) ligt het voor de hand om een enquête als meetinstrument te gebruiken als er sprake is van (a) een groot aantal personen waarover je gegevens wilt hebben, (b) het aantal te meten variabelen groot is, (c) het onderzoek uitgaat naar motieven, houdingen, opinies, toekomstplannen (d) of gedrag. In dit onderzoek wordt geprobeerd veel docenten te bereiken om zo inzicht te krijgen in houdingen, intenties en gedrag, wat het gebruiken van een vragenlijst aannemelijk maakt.

Naast een schriftelijke versie wordt er ook een online versie van de vragenlijst ontwikkeld. Nauta (2003) heeft in zijn werk een aantal voor- en nadelen van online vragenlijsten benoemd. Voordelen zijn volgens hem de lage kosten per respondent, de hoge omloopsnelheid, de hoge gebruiksvriendelijkheid voor zowel respondent als onderzoeker, de mogelijkheid om gegevens direct te verwerken in een database en de mogelijkheid om meerdere mediatypen in de vragenlijst te integreren. Daarnaast benadrukken zij dat het doen van online onderzoek ten goede

komt aan de precisie en de accuratesse, doordat respondenten antwoorden direct in het systeem invoeren zodat overtyp- of leesfouten voorkomen worden. Bovendien blijken open antwoorden in online vragenlijsten vaak langer te zijn en van hogere kwaliteit dan in papieren versies. Als nadelen van online vragenlijsten noemt Nauta (2003) de generaliseerbaarheid, de lage respons en de benodigde technische kennis en apparatuur voor de opzet van een vragenlijst. Daarnaast wijst hij erop dat mogelijk niet alle potentiële respondenten toegang hebben tot internet en dat het moeilijker is om de identiteit van respondenten te controleren. Om de generaliseerbaarheid in dit onderzoek te vergroten zullen docenten op verschillende manieren bereikt worden, zowel persoonlijk (schriftelijk) als online. Ook wordt de steekproef vergeleken met de daadwerkelijke onderzoekspopulatie om inzicht te krijgen in de representativiteit en worden controlevariabelen gebruikt in het resultaatendeel. Daarnaast wordt docenten als ‘warmmakertje’ een cd-rom van een bestaand lespakket aangeboden, om de respons te stimuleren.

4.3 De ontwikkeling van de vragenlijst

De factoren uit het definitieve onderzoeksmodel moeten meetbaar gemaakt worden in de (online) vragenlijst. De definitieve vragenlijst is tot stand gekomen door het formuleren van items op basis van theorie, in samenspraak met Podium en het houden van een pretest. In deze paragraaf worden deze stappen kort behandeld en wordt de opbouw van de definitieve vragenlijst besproken.

4.3.1 De pretest

De eerste versie van de vragenlijst is voorgelegd aan zeven communicatiedeskundigen, met de vraag of zij kritisch naar de vragenlijst wilden kijken en plus- en minpunten en verbeterpunten wilden aandragen. Daarnaast is er overleg geweest met een expert van Podium, om ook de belangen en wensen van Podium goed in de vragenlijst te vertegenwoordigen. De belangrijkste en doorgevoerde revisievoorstellen zijn in tabel 4.1 kort weergegeven.

Tabel 4.1 - Doorgevoerde revisievoorstellen uit de pretest

Revisievoorstellen
De naam Podium achterwege laten in verband met de mogelijke associatie met commerciële doelstellingen of belangen
Aanbieden van een cd-rom
Herordenen van lesmaterialen, werkvormen en aanbod van materiaal
Vergelijkbare items verwijderen
Rapportage beschikbaar maken
Contactmogelijkheid aanbieden
Vragen zo kort mogelijk formuleren
Enkele tekstuele aspecten wijzigen

4.3.2 De items

Het definitieve onderzoeksmodel is gebaseerd op een aantal theorieën en modellen die al vaak gebruikt en getoetst zijn. Voor veel van de factoren in het model zijn daarom in de literatuur al items te vinden. Er zijn enkele aanpassingen gedaan aan deze items om ze bruikbaar te maken in deze context. Daarnaast zijn er in overleg met Podium nog enkele items toegevoegd. Er zijn kopjes geformuleerd om de items in de vragenlijst een plaats te geven. In tabel 4.2 is een overzicht gegeven van de items behorende bij de factoren en de herkomst van deze items. De items zonder verwijzing zijn naar eigen inzicht, in overleg met Podium, geformuleerd. De totale vragenlijst is opgenomen in bijlage 1.

Tabel 4.2- Overzicht van factoren met bijbehorende items

Factoren met bijbehorende items	Gebaseerd op:
Intentie	
Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken	Venkatesh et al. (2003)
Ik ben van plan de mogelijkheden voor gebruik van een lespakket te gaan inventariseren	-
Ik ben van een lespakket te gaan gebruiken <binnen termijn>	Venkatesh et al. (2003)
Attitude	
Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen positief	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen goed	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen leuk	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen zinvol	-
Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen interessant	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen prettig	Venkatesh et al. (2003)
Verwachte prestatie	
Het gebruik van lespakketten is zinvol in mijn werk	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruik van lespakketten is positief voor mijzelf	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruik van lespakketten is leerzaam voor mijn leerlingen	-
Het gebruik van lespakketten is een goede aanvulling op mijn lessen	-
Het gebruik van lespakketten is een leuke afwisseling	-
Het gebruik van lespakketten is geschikt voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	-
Het gebruik van lespakketten is geschikt voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	-
Het gebruik van lespakketten is geschikt voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	-
Het gebruik van lespakketten is geschikt om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	-
Verwachte benodigde inspanning	
Het gebruik van lespakketten is duidelijk	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruik van lespakketten heb ik snel onder de knie	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruik van lespakketten is eenvoudig	Venkatesh et al. (2003)
Het gebruik van lespakketten kost mij weinig inspanning	-
Het gebruik van lespakketten heeft weinig voorbereiding nodig	-
Het gebruik van lespakketten is niet complex	Venkatesh et al. (2003)
Sociale invloeden	
De schoolleiding is hulpvaardig als ik een lespakket wil inzetten	Venkatesh et al. (2003)
De school steunt het gebruik van lespakketten	Venkatesh et al. (2003)
Mijn collega's vinden dat ik een lespakket zou moeten gebruiken	Venkatesh et al. (2003)/ Ajzen (1991)
De schoolleiding vindt dat ik een lespakket zou moeten gebruiken	Venkatesh et al. (2003)/ Ajzen (1991)
Mijn leerlingen vinden dat ik een lespakket zou moeten gebruiken	Venkatesh et al. (2003)/ Ajzen (1991)
Over het algemeen vind ik de mening van mijn collega's erg belangrijk	Ajzen (1991)
Over het algemeen vind ik de mening van de schoolleiding erg belangrijk	Ajzen (1991)
Over het algemeen vind ik de mening van mijn leerlingen erg belangrijk	Ajzen (1991)
Interne controle condities (zelfeffectiviteit)	
Ik heb de kennis om een lespakket te kunnen gebruiken	Venkatesh et al. (2003)
Ik heb de vaardigheden om een lespakket te kunnen gebruiken	Venkatesh et al. (2003)
Ik ben in staat zelfstandig een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	Venkatesh et al. (2003)
Externe controle condities	
Er zijn voldoende faciliteiten op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	-
Er is voldoende tijd beschikbaar om een lespakket te kunnen gebruiken	-
Er is een persoon (of groep) beschikbaar die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	Venkatesh et al. (2003)
Innovatiekenmerken	
Het gebruik van lespakketten sluit aan bij mijn manier van lesgeven	Rogers (1995)
Het gebruik van lespakketten is te verenigen met de lesmethode die ik gebruik	Rogers (1995)
Het gebruik van lespakketten kan ik eerst bij een kleine groep uitproberen	Rogers (1995)
Het gebruik van lespakketten is voor anderen waar te nemen	Rogers (1995)
Het gebruik van lespakketten is niet complex	Rogers (1995)

4.3.3 De opbouw van de vragenlijst

Er zijn drie versies van de vragenlijst ontwikkeld; een geprinte versie, een Word-versie en een online versie, zodat de vragenlijst zowel op papier als op de computer, online en offline, ingevuld kon worden. De geprinte versie en de Word-versie zijn hetzelfde, met uitzondering van de antwoordmogelijkheden. Op de geprinte versie moesten docenten een antwoordmogelijkheid aankruisen, terwijl in de Word-versie een antwoord (een getal) ingetypt moest worden. De Word-versie was beveiligd, zodat alleen de ruimtes voor de antwoorden beschreven konden worden om te voorkomen dat vragenlijsten gewijzigd werden teruggestuurd. De online versie is ontwikkeld in een programma dat de Universiteit Twente ter beschikking stelde. De opmaak van deze versie is duidelijk anders dan die van de andere twee. Bovendien moesten in de online versie enkele samengestelde vragen gescheiden worden. Waar mogelijk is dezelfde opmaak aangehouden. De definitieve versie van de vragenlijst bestaat uit 143 vragen, onderverdeeld in 15 onderdelen. Een geprinte versie van de vragenlijst is opgenomen in bijlage 1, een weergave van de online versie in bijlage 2. De opbouw van de vragenlijst was als volgt:

Inleiding

Op het voorblad is een inleiding gegeven op het onderzoek. Voor docenten die via e-mail zijn benaderd was deze tekst in het e-mailbericht opgenomen. De inleiding heeft als doel docenten uitleg te geven over het onderzoek en hun interesse te wekken. Hierin is tevens uiteengezet dat respondenten een rapportage en een cd-rom van een lespakket aangeboden kregen.

Informatie over het onderwerp lespakketten

Op het tweede blad is informatie gegeven over lespakketten om alle docenten hetzelfde referentiekader te bieden en hen een beter beeld te geven van wat lespakketten zijn. Van drie lespakketten zijn foto's afgebeeld en omschrijvingen gegeven en de algemene kenmerken van lespakketten zijn benoemd. Bij de online versie is deze informatie opgenomen op de eerste pagina waar docenten via de link in de e-mail komen. De opmaak van deze webpagina is zichtbaar in bijlage 2.

Algemene vragen

Op de derde pagina zijn docenten enkele algemene vragen voorgelegd, met betrekking tot persoonskenmerken, werkervaring, ervaring met lespakketten etc. Via de knop 'start vragenlijst' kwamen docenten in de online vragenlijst bij deze 'eerste' pagina van de vragenlijst terecht.

Deelonderwerpen

Onderverdeeld in 14 deelonderwerpen zijn de items in de vragenlijst opgenomen. In de verschillende versies van de vragenlijst is dezelfde volgorde van vragen gehanteerd.

De antwoordmogelijkheden

Gekozen is om respondenten te laten antwoorden op basis van de 5-punts-Likertschaal. Antwoordmogelijkheden lopen uiteen van helemaal mee oneens tot helemaal mee eens. Volgens Spector (1992) zijn er vier karakteristieken bij een dergelijke schaal; de schaal moet meerdere items bevatten, elk item moet op een kwantitatief continuüm meetbaar gemaakt kunnen worden, de items hebben geen 'juist' antwoord en een respondent moet aan elk item een score kunnen toekennen.

Tot slot

In het afsluitende gedeelte worden respondenten bedankt voor hun deelname en krijgen zij de ruimte om opmerkingen te maken over het onderzoek. Bij belangstelling voor een cd-rom of een rapport konden hier het e-mailadres en de adresgegevens worden ingevuld.

4.4 De respondenten

Belangrijk is bij explorerend onderzoek om veel respondenten te verwerven, om tot betrouwbare inzichten te komen. Het is belangrijk informatie te verkrijgen van mensen uit de doelgroep, in dit geval: docenten, en dan zowel gebruikers als niet-gebruikers van lespakketten. Lespakketten worden ontwikkeld voor zowel het basisonderwijs en voortgezet onderwijs, docenten in beide onderwijstypen behoren tot de doelgroep. In totaal hebben 371 docenten een vragenlijst ingevuld, waarvan er 121 afkomstig zijn uit het basisonderwijs tegenover 249 uit het voortgezet onderwijs. Voor het basisonderwijs worden lespakketten ontwikkeld voor eigenlijk alle leeftijden en klassen, maar het meest voor de hogere klassen. Daarom zijn vooral docenten uit de groepen 7 en 8 (44,7%) en de groepen 5 en 6 (28,9%) bereikt.

In het voortgezet onderwijs heeft elke docent een of meerdere vakspecialisaties. Veel onderwerpen van lespakketten hebben een maatschappelijke of culturele insteek, wat docenten van maatschappelijke vakken daarvoor tot voornaamste doelgroep maakt. Maar ook zijn er lespakketten voor bijvoorbeeld exacte vakken of kunstzinnige vakken beschikbaar. Daarom zijn alleen docenten die vrijwel nooit met lespakketten te maken krijgen (van bijvoorbeeld taalvakken of lichamelijke opvoeding) niet benaderd. Van alle docenten uit het voortgezet onderwijs is 43,9 % een docent van één of meer maatschappelijke vakken, 35,2% van exacte vakken, en 17,6% van kunstvakken. Er hebben acht docenten (2,2%) meegedaan die in een ander vak lesgeven.

Zoals besproken konden docenten de vragenlijst in een Word-document, direct online of schriftelijk invullen. Dit is gedaan om zoveel mogelijk docenten te kunnen bereiken. In totaal hebben 59 docenten de vragenlijst schriftelijk ingevuld, 47 hebben dat in de Word-versie gedaan en 255 docenten direct online. Om rekening te houden met deze verschillende kanalen zal dit als controlevariabele gebruikt worden en zo achterhaald worden in hoeverre de verschillende manieren van deelname van invloed zijn op de resultaten.

4.5 De procedure

Om een groot aantal docenten bereid te vinden voor deelname aan het onderzoek, is op zoveel mogelijk manieren geprobeerd docenten te bereiken. Er is contact opgenomen met de beheerders van online communities op Kennisnet. Op deze website zijn communities van docenten gevormd, onderverdeeld in klassen van het basisonderwijs en vakken in het voortgezet onderwijs. Per community varieert het aantal docenten van circa 300 tot 900 die als lid zijn aangemeld. In totaal zijn er 13 beheerders benaderd, met de vraag of het mogelijk was via hen een bericht aan de docenten in de community te sturen. De reacties van de beheerders waren over het algemeen positief. In totaal hebben 10 beheerders, van in totaal 11 communities hiermee ingestemd. Twee beheerders waren daarnaast bereid een aankondiging van het onderzoek op de vakwebsite te plaatsen om zo nog meer docenten te kunnen bereiken. Daarnaast is gebruik gemaakt van bestaande mailinglijsten van Podium, waarmee ruim 1500 e-mails verstuurd zijn. Ook is op het internet en in de eigen kennissenkring gezocht naar e-mailadressen van docenten. In de e-mail naar deze docenten, is een korte inleiding op het onderzoek gegeven, waarna twee mogelijkheden tot deelname geboden werden. Docenten konden via de link in het bericht direct naar de website met de online vragenlijst toe, of konden de Word-versie downloaden. De antwoorden van de online vragenlijst werden automatisch verstuurd naar de database wanneer docenten op 'verzenden' klikten aan het eind van de vragenlijst. De Word-versie kon offline ingevuld worden en als bijlage in een e-mail worden teruggestuurd.

Er zijn ook persoonlijk docenten bereikt. In totaal zijn er circa 45 basisscholen telefonisch benaderd met de vraag of er enkele vragenlijsten langs gebracht mochten worden voor docenten. Hierbij is beperkt tot scholen in het

basisonderwijs, gezien een grote meerderheid van docenten die de vragenlijst online invulden uit het voortgezet onderwijs afkomstig was. In totaal zijn er op 20 scholen enkele vragenlijsten gebracht. Bij 7 scholen zijn de vragenlijsten persoonlijk opgehaald, bij de overige scholen is een antwoordenvolp verstrekt om ingevulde lijsten per post te retourneren.

Als tegenprestatie voor het invullen van de vragenlijst is in overleg met Podium aan alle docenten een rapportage van de gevonden resultaten en een cd-rom van een lespakket aangeboden, dit om de respons te stimuleren. De cd-roms zijn verstuurd nadat het grootste deel van de data binnen was. De rapportage van de resultaten wordt via e-mail naar belangstellende docenten gestuurd.

De data voortkomend uit de database van de online vragenlijst, de Word-versie en de geprinte versie zijn samengevoegd tot één databestand. In een statistisch programma zijn de data verwerkt aan de hand van verschillende statistische analyses. In het volgende hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten hiervan besproken.

5. De resultaten

In het vorige hoofdstuk is ingegaan op de methode van onderzoek. In dit hoofdstuk worden aansluitend daarop de belangrijkste resultaten van het onderzoek besproken. Eerst wordt ingegaan op de representativiteit van de steekproef. Vervolgens worden de betrouwbaarheid en validiteit van de vragenlijst besproken en wordt ingegaan op de belangrijkste beschrijvende resultaten. Tot slot worden de veronderstelde (relaties tussen de) factoren uit het definitieve onderzoeksmodel behandeld.

5.1 Kenmerken van de onderzoekspopulatie

Er zijn in totaal 371 docenten bereid geweest een vragenlijst in te vullen, waarvan er 121 afkomstig waren uit het basisonderwijs (BO) en 249 uit het voortgezet onderwijs (VO). Er hebben iets meer mannen (51,8%) dan vrouwen (48,2%) deelgenomen. De steekproefgegevens zijn vergeleken met de echte onderwijspopulatie (Ministerie OCW, 2004), weergegeven in tabel 5.1.

Tabel 5.1- Kenmerken onderzoekspopulatie in vergelijking met de onderwijspopulatie

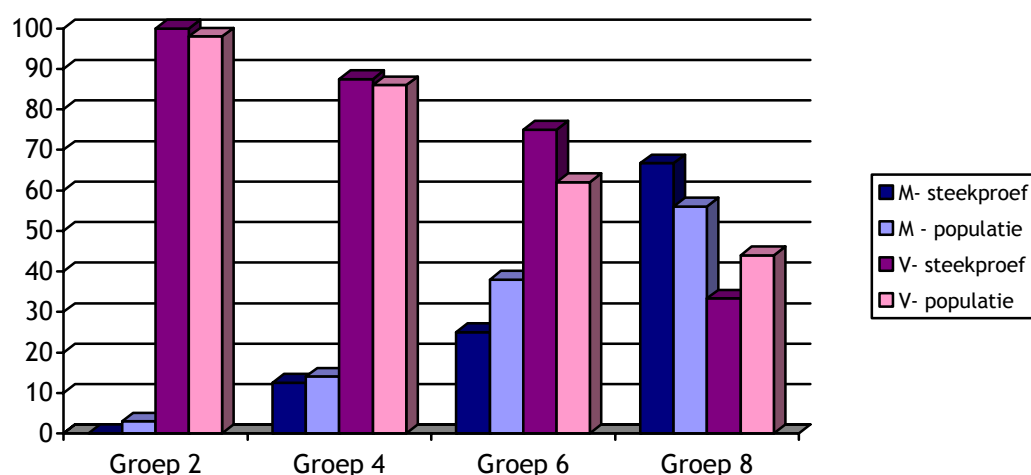
	Steekproef				Populatie*	
	Totaal (n)	Totaal (%)	BO (%)	VO (%)	BO (%)	VO (%)
Totaal	371	100	32,7	67,3	64,0	36,0
Geslacht						
Man	191	51,8	35,5	59,9	18,1	56,9
Vrouw	178	48,2	64,5	40,1	81,9	43,1
Leeftijd						
Tot 30 jaar	49	13,3	19,8	17,9	20,7	13,6
30 t/m 49 jaar	194	52,6	44,6	56,5	52,8	48,8
50 jaar en ouder	126	34,1	35,5	33,5	26,5	37,6
Werkervaring						
5 jaar of minder jaar	95	25,9	25,2	26,2		
6 t/m 10 jaar	51	13,9	10,9	15,3		
11 t/m 20 jaar	76	20,7	17,6	22,2		
21 t/m 30 jaar	105	28,6	33,6	26,2		
Langer dan 30 jaar	40	10,9	12,6	10,1		
In het verleden besteld?						
Nee	163	44,5	36,4	48,6		
Ja, 1 keer	36	9,8	5,0	12,2		
Ja, 2 of 3 keer	77	21,0	20,7	21,2		
Ja, vaker dan 3 keer	90	24,6	38,0	18,0		
In het verleden gebruikt?						
Nee	149	40,4	28,1	46,6		
Ja, 1 keer	54	14,7	11,6	16,2		
Ja, 2 of 3 keer	81	22,0	23,1	21,5		
Ja, vaker dan 3 keer	84	22,8	37,2	15,8		

* Op basis van de gegevens van Ministerie OCW (2004)

Uit tabel 5.1 blijkt dat er relatief veel docenten VO hebben meegedaan. Om hiermee rekening te houden zullen resultaten niet alleen besproken worden voor de hele groep docenten maar wordt er ook onderscheid gemaakt tussen docenten BO en VO. Wat betreft de geslachtsverhoudingen is zichtbaar dat de verhouding mannen (59,9%) en vrouwen (40,1%) in het VO representatief is voor de VO-docenten in de onderwijspopulatie (mannen 56,9% en vrouwen 43,1%). In het BO hebben daarentegen relatief veel mannelijke docenten deelgenomen (35,5%) ten opzichte van het aantal mannen in de onderwijspopulatie (18,1%). Er zijn drie leeftijdscategorieën onderscheiden; in totaal hebben er 49 docenten deelgenomen die jonger zijn dan 30 jaar, 194 docenten tussen de 30 en 50 jaar en 126 docenten met een leeftijd ouder dan 50. In vergelijking met de cijfers van de onderwijspopulatie lijkt de leeftijdsopbouw van de onderzoekspopulatie ook redelijk goed overeen te komen met de onderwijspopulatie. Het grootste aantal docenten (105) uit de steekproef heeft tussen de 21 en 30 jaar ervaring in het onderwijs. Het merendeel van de docenten (55,5%) heeft in het verleden al minstens één keer een lespakket besteld en 59,5% gaf aan minstens één keer een lespakket te hebben gebruikt.

Docenten uit het basisonderwijs

Er hebben 121 docenten uit het basisonderwijs (BO) deelgenomen. Het grootste deel van deze docenten geeft les aan de hogere groepen: 44,7% aan de groepen 7 en 8 en 28,9% aan de groepen 5 en 6. Van de overige docenten geeft 12,3% les aan de groepen 3 en 4 en 14% aan de groepen 1 en 2. Het basisonderwijs kent een scheve verhouding van mannelijke en vrouwelijke docenten verdeeld over de verschillende groepen. Om een beeld te krijgen van de representativiteit zijn de geslachtsverhoudingen in het BO van de onderzoekspopulatie vergeleken met de cijfers van de onderwijspopulatie 2002/2003 (Driessen & Doesborgh, 2004)(figuur 5.1). Hoewel er kleine verschillen in percentages zichtbaar zijn, lijkt de steekproef representatief te zijn voor de onderwijspopulatie in het BO.

Figuur 5.1 - Verdeling man/vrouw in percentages van de groepen in het basisonderwijs, zowel van de steekproef als van de populatie

Docenten uit het voortgezet onderwijs

Er hebben 249 docenten uit het voortgezet onderwijs (VO) deelgenomen. Aan hen is onder meer gevraagd op welk niveau zij lesgeven (onderbouw, bovenbouw of tweede fase havo/vwo). Een groot aantal docenten gaf aan op verschillende niveaus les te geven. Dit maakt deze variabele weinig informatief en wordt daarom in het vervolg van het onderzoek buiten beschouwing gelaten. Daarnaast is gevraagd in welk vak de docent lesgeeft, waarbij er vijf categorieën zijn onderscheiden: maatschappelijke georiënteerde vakken, exacte vakken, kunstvakken, taalvakken en overige vakken (tabel 5.2). Zichtbaar is dat de meeste docenten (43,9%) lesgeven in maatschappelijke vakken en exacte vakken (35,2%). Er hebben slechts vier taaldocenten en vier docenten van andere vakken deelgenomen wat te verklaren is doordat deze docenten niet doelbewust benaderd zijn. Docenten van deze vakken worden dan ook niet meegenomen bij vergelijkingen tussen vakdocenten, omdat deze aantallen te klein zijn.

Tabel 5.2 - Indeling vakken voortgezet onderwijs en verdeling docenten

Vakcategorieën	Vakken	Docenten (N)	Docenten (%)
Maatschappelijke vakken	Aardrijkskunde Geschiedenis Levensbeschouwing Maatschappijleer Economie Verzorging	107	43,9
Exacte vakken	Natuurkunde Wiskunde Scheikunde Biologie Informatica ANW Techniek	86	35,2
Kunstvakken	Beeldende vorming Beeldonderwijs CKV1 CKV2 Dans Drama Muziek	43	17,6
Talen	Nederlands Duits Engels Frans Klassieke talen	4	1,1
Overig		4	1,1

Uitschieters

Onderzocht is in hoeverre zich uitschieters of extremen binnen de groep bevonden. Op basis van de totaalscores op de factoren (zie volgende paragraaf) is gekeken naar docenten die erg onregelmatig scoorden. In totaal zijn er op basis van scatterplots, histogrammen en Kolmogorov-Smirnov en een analyse van de respondentgegevens 10 respondenten uit de dataset verwijderd. Deze respondenten bleken bij nader inzien niet tot de doelgroep te behoren, maar bijvoorbeeld op speciaal onderwijs les te geven. Bovendien was er bij enkelen reden om aan te nemen dat zij de vragenlijst niet serieus hadden ingevuld. Deze respondenten zijn verwijderd om te voorkomen dat de data tot vertroebeling van de resultaten leidt. De scores van de resterende 361 docenten zijn alle behouden in de analyses.

5.2 Betrouwbaarheid, validiteit en controlevariabelen

Het is belangrijk om te achterhalen hoe betrouwbaar en valide het meetinstrument is. Bij de betrouwbaarheid gaat het om de mate waarin een meting vrij is van toevalsfouten (Swanborn, 1994). Bij validiteit gaat het om de vraag of er gemeten wordt wat een onderzoeker wil meten. Een meetresultaat is meer valide wanneer de scores ook de bedoelde verschillen weergeven (Swanborn, 1994). In deze paragraaf wordt eerst ingegaan op de factoranalyse die is uitgevoerd om relevante factoren te achterhalen de betrouwbaarheidsanalyse wordt behandeld. Tenslotte wordt kort ingegaan op de controlevariabelen en de analyses die daarbij zijn uitgevoerd.

5.2.1 Factoranalyse

Er is een confirmatieve factoranalyse uitgevoerd om te achterhalen in hoeverre de factoren uit het definitieve onderzoeksmodel ook tot uiting komen in de data. In tabel 5.3 (op de volgende bladzijde) zijn de gevonden factoren uitgezet tegen de veronderstelde factoren uit het model. De kleuren geven de factoren aan uit het onderzoeksmodel en alleen factorwaardes $>.40$ zijn in de tabel weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat de gevonden factoren redelijk goed overeenkomen met de factoren uit het definitieve onderzoeksmodel. De factoren attitude, verwachte benodigde inspanning en de zelfeffectiviteit worden gevonden op basis van de veronderstelde items. De factor lespakket specifieke kenmerken ook, met uitzondering van één item met betrekking tot de prijs van lespakketten (item 48). Dit item blijkt bij geen enkele factor te passen en zal daarom alleen op itemniveau gebruikt worden. Ook zijn er verschillen zichtbaar. Wat betreft de gebruiksintentie valt item 2 buiten de items 1 en 3. Dit is logisch te verklaren, omdat er eigenlijk twee soorten intenties gemeten worden; de gebruiksintentie en de intentie tot het inventariseren van de mogelijkheden. De factor gebruiksintentie zal daarom bestaan uit de items 1 en 3, de intentie tot inventarisatie zal alleen op itemniveau gebruikt worden. Daarnaast blijkt dat de verwachte prestatie uiteen valt. De vier items die naar eigen inzicht geformuleerd zijn over kennis-, houding- en gedragsdoelstellingen en het bereiken van ouders, blijken niet goed bij de andere vijf items te passen. De factor verwachte prestatie zal daarom uit vijf items bestaan en een nieuwe factor 'beïnvloeding van lespakketten' wordt toegevoegd. Item 12 (m.b.t. bereiken van ouders) valt echter ook buiten deze nieuwe factor en wordt daarom alleen op itemniveau gebruikt.

De vijf innovatiekenmerken van Rogers (1995) waren aan het onderzoeksmodel toegevoegd, maar uit de factoranalyse blijkt dat deze niet als één construct te beschrijven zijn. Ter controle is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd, waarin $\alpha=.57$ erg laag blijkt te zijn. De data indiceren dat deze factor in deze studie niet bestaat en daarom is besloten deze factor achterwege te laten en de items slechts apart te gebruiken in het vervolg van het onderzoek.

Tot slot vallen de factoren sociale invloeden en faciliterende condities uiteen in verschillende constructen. Eén construct betreft de items over de mening van belangrijke anderen (items 25, 26 en 27), een ander construct het belang van de mening van anderen (items 28, 29 en 30). De factor faciliterende condities bestond uit drie items, maar deze worden niet als één factor gevonden. Er blijkt dat samen met twee items uit de sociale invloeden er een nieuwe factor 'schoolsituatie' geformuleerd kan worden. Inhoudelijk komen deze items (23, 24 en 35) overeen en ook de betrouwbaarheid blijkt goed te zijn: $\alpha=.71$. De andere twee items (34 en 36) met betrekking tot de aanwezigheid van een persoon of groep voor hulp en het beschikken over voldoende tijd zullen alleen op itemniveau gebruikt worden.

Tabel 5.3 - Factoranalyse

Item	Factoren													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1 *													.474	
2 **										.685				
3 *													.802	
4 *			.545											
5 *			.418											
6 **			.678											
7 **			.744											
8 **			.677											
9 **							.545							
10 **							.810							
11 **							.837							
12 **												.528		
13 *		.527												
14 *		.563												
15 *		.772												
16 **		.805												
17 **		.817												
18 *		.796												
19 *										.434				
20 *												.614		
21 *										.470				
22 *												.429		
23 *									.799					
24 *									.821					
25 *						.867								
26 *						.891								
27 *						.742								
28 *								.840						
29 *								.773						
30 *								.571						
31 *					.889									
32 *					.893									
33 *					.713									
34 **														.742
35 **									.515		.414			
36 *											.801			
37 *	.763													
38 *	.765													
39 *	.771													
40 **	.741													
41 *	.806													
42 *	.758													
43 **				.628										
44 **				.706										
45 **				.775										
46 **				.737										
47 **				.682										
48 **														
Eigenvalue														
Total	9.16	4.00	3.37	2.74	2.27	2.06	1.78	1.50	1.43	1.17	1.12	1.07	1.02	1.00
Eigenvalue														
% of														
Variance	19.08	8.33	7.02	5.71	4.72	4.29	3.70	3.13	2.99	2.44	2.33	2.23	2.12	2.09

* Item geformuleerd op basis van de theorie

** Item geformuleerd naar eigen inzicht

	Gebruiksintentie		Zelfeffectiviteit
	Verwachte prestatie		Faciliterende condities
	Verwachte benodigde inspanning		Attitude
	Innovatie-attributen		Lespakket specifieke kenmerken
	Sociale invloeden		

5.2.2 Betrouwbaarheidsanalyse

De factoranalyse heeft laten zien dat de gevonden factoren redelijk overeenkomen met wat in het definitieve onderzoeksmodel verondersteld werd maar dat er ook 'nieuwe' factoren geformuleerd konden worden. In de betrouwbaarheidsanalyse wordt getoetst in hoeverre de gevonden factoren betrouwbaar zijn. In tabel 5.4 is weergegeven welke items binnen de factoren vallen en welke betrouwbaarheidsniveaus (α) gevonden worden. Daarnaast zijn de gemiddelde scores van de docenten op de factoren weergegeven.

Tabel 5.4 – Betrouwbaarheid en gemiddelde scores van docenten op de gevonden factoren

Factoren en items	α	M^1
Gebruiksintentie	.60	3,75
* Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken		
*Ik ben van plan een lespakket te gaan gebruiken <binnen termijn>		
Attitude		
* Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen positief	.89	3,83
* Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen goed		
* Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen leuk		
** Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen zinvol		
* Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen interessant		
* Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen prettig		
Verwachte prestatie	.83	3,90
* Het gebruik van lespakketten is zinvol in mijn werk		
* Het gebruik van lespakketten is positief voor mijzelf		
** Het gebruik van lespakketten is leerzaam voor mijn leerlingen		
** Het gebruik van lespakketten is een goede aanvulling op mijn lessen		
** Het gebruik van lespakketten is een leuke afwisseling		
Verwachte benodigde inspanning	.84	3,25
* Het gebruik van lespakketten is duidelijk		
* Het gebruik van lespakketten heb ik snel onder de knie		
* Het gebruik van lespakketten is eenvoudig		
** Het gebruik van lespakketten kost mij weinig inspanning		
** Het gebruik van lespakketten heeft weinig voorbereiding nodig		
* Het gebruik van lespakketten is niet complex		
Beïnvloeding van lespakketten	.81	3,88
** Het gebruik van lespakketten is geschikt voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp		
** Het gebruik van lespakketten is geschikt voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp		
** Het gebruik van lespakketten is geschikt voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp		
Zelfeffectiviteit	.85	4,05
* Ik heb de kennis om een lespakket te kunnen gebruiken		
* Ik heb de vaardigheden om een lespakket te kunnen gebruiken		
* Ik ben in staat zelfstandig een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)		
Mening van belangrijke anderen	.88	2,43
* Mijn collega's vinden dat ik een lespakket moet gebruiken		
* De schoolleiding vindt dat ik een lespakket moet gebruiken		
* Mijn leerlingen vinden dat ik een lespakket moet gebruiken		
Belang van de mening van belangrijke anderen	.71	3,04
* Ik vind de mening van mijn collega's over het algemeen erg belangrijk		
* Ik vind de mening van de schoolleiding over het algemeen erg belangrijk		
* Ik vind de mening van mijn leerlingen over het algemeen erg belangrijk		
Schoolsituatie	.71	3,66
* De schoolleiding is hulpvaardig als ik een lespakket wil inzetten		
* De school steunt het gebruik van lespakketten		
** Er zijn voldoende faciliteiten op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken		
Lespakket specifieke kenmerken	.75	4,11
** Hoe belangrijk zijn lesmaterialen voor u bij lespakketten?		
** Hoe belangrijk zijn werkvormen voor u bij lespakketten?		
** Hoe belangrijk is het aanbod van materiaal voor u bij lespakketten?		
** Hoe belangrijk is het onderwerp voor u bij lespakketten?		
** Hoe belangrijk zijn overige aspecten voor u bij lespakketten?		

¹ Gemeten op een vijfpuntsschaal 1=helemaal mee oneens... 5=helemaal mee eens

* Item geformuleerd op basis van de theorie

** Item geformuleerd naar eigen inzicht

5.2.3 *Controlevariablen*

De respondenten hebben op verschillende manieren kunnen deelnemen aan het onderzoek; per e-mail, via internet of schriftelijk. Onderzocht is in hoeverre deze verschillen van invloed zijn op de gevonden resultaten. Gekeken is naar de gemiddelde scores op de factoren (uit tabel 5.4). In eerste instantie lijken er verschillen te bestaan op de factoren verwachte benodigde inspanning, beïnvloeding van lespakketten, belang mening anderen en de schoolsituatie. Maar wanneer de drie groepen respondenten nader bekeken worden blijken de samenstellingen niet eerlijk te zijn verdeeld. Van de respondenten die via internet de vragenlijst ingevuld hebben is 81% afkomstig uit het voortgezet onderwijs, via de mail is dat circa 67 % en van de respondenten die de vragenlijst schriftelijk ingevuld hebben is juist het merendeel afkomstig uit het basisonderwijs; bijna 92%. Wanneer deze verschillen in samenstelling eruit gefilterd zijn blijken alleen nog de scores op het belang van de mening van anderen voor respondenten die via internet hebben meegedaan significant hoger ($p < .00$) te zijn dan van respondenten die per e-mail of schriftelijk hebben deelgenomen. Dit heeft zeer waarschijnlijk te maken met de vraagstelling. In de schriftelijke en e-mailversie zijn de vragen naar de mening en het belang van items gecombineerd, terwijl dat in de online versie niet mogelijk was. Het is mogelijk dat de vraag naar het belang van de mening van anderen in de online versie daardoor een andere lading heeft gekregen dan in de andere versies. Waar nodig zal rekening gehouden worden met dit gegeven.

Uit deze paragraaf is gebleken dat er met een valide en betrouwbaar meetinstrument gemeten is. De betrouwbaarheidsniveaus liggen tussen de $\alpha = .60$ en $\alpha = .89$ wat goed te noemen is. De gevonden factoren komen redelijk goed overeen met de factoren uit het definitieve onderzoeksmodel, al zijn er wel enkele aanpassingen gedaan. In de verdere analyses zullen vooral de gevonden factoren gebruikt worden, aangevuld met enkele aparte items. In de volgende paragraaf wordt eerst globaal inzicht gegeven in de gemiddelde scores van docenten op de verschillende factoren en onderdelen in de vragenlijst.

5.3 **Beschrijvende resultaten**

Om een eerste indruk te krijgen van de meningen van docenten ten aanzien van de factoren en items worden in deze paragraaf deze beschrijvende resultaten besproken. Eerst wordt ingegaan op de scores van docenten op de gevonden factoren en opvallende verschillen daarbij tussen docenten uit het basisonderwijs (BO) en docenten uit het voortgezet onderwijs (VO). Vervolgens komen de lespakket specifieke kenmerken aan bod en de paragraaf wordt afgesloten met de resultaten ten aanzien van de communicatie.

5.3.1 *De factoren in beeld*

In tabel 5.5 op de volgende pagina zijn de scores weergegeven van de docenten op de factoren en de onderliggende items. In de eerste kolom zijn de resultaten van de hele groep docenten afgebeeld en in de tweede en derde kolom die van docenten BO en VO apart. In de derde kolom is weergegeven in hoeverre het gevonden verschil tussen docenten BO en VO significant is en in de laatste kolom zijn de gemiddelde belangsscores weergegeven van de hele groep docenten op de verschillende items (zie ook bijlage 4). De afzonderlijke factoren zullen kort behandeld worden.

Tabel 5.5 – Gemiddelde scores docenten op factoren en items

	Gemiddelden ¹			Ver- schil	Belang Tot
	Tot	BO	VO		
<i>Gebruiksintentie</i>	3.75	3.94	3.65	*	
Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken	3.80	4.01	3.70	**	
Ik ben van plan een lespakket te gaan gebruiken <binnen termijn> ²	3.45	3.56	3.40		
<i>Attitude</i>	3.83	4.01	3.73	**	
<i>Het gebruiken van een lespakket vind ik over het algemeen:</i>					
Positief	3.91	4.13	3.80	**	
Goed	3.77	3.97	3.67	**	
Leuk	3.90	4.03	3.83	*	
Zinvol	3.83	4.05	3.72	**	
Interessant	3.89	4.05	3.81	**	
Prettig	3.66	3.82	3.58	*	
<i>Verwachte prestatie</i>	3.90	4.05	3.83	**	
<i>Het gebruik van lespakketten is..</i>					
Zinvol in mijn werk	3.79	3.92	3.73	*	3.90
Positief voor mijzelf	3.61	3.67	3.59		3.62
Leerzaam voor mijn leerlingen	4.01	4.20	3.92	**	4.20
Een goede aanvulling op mijn lessen	3.96	4.15	3.87	**	4.07
Een leuke afwisseling	4.14	4.32	4.05	**	4.09
<i>Verwachte benodigde inspanning</i>	3.26	3.52	3.13	**	
<i>Het gebruik van lespakketten..</i>					
Is duidelijk	3.33	3.58	3.20	**	4.08
Heb ik snel onder de knie	3.66	3.84	3.57	**	3.87
Is eenvoudig	3.37	3.57	3.28	**	3.71
Kost mij weinig inspanning	3.08	3.46	2.90	**	3.37
Heeft weinig voorbereiding nodig	2.89	3.27	2.71	**	3.38
Is niet complex	3.19	3.38	3.11	**	3.61
<i>Beïnvloeding van lespakketten</i>	3.88	4.09	3.78	**	
<i>Het gebruik van lespakketten is geschikt voor...</i>					
Het vergroten van kennis van leerlingen	4.03	4.24	3.92	**	4.20
Het beïnvloeden van de houding van leerlingen	3.90	4.08	3.83	**	4.00
Het beïnvloeden van gedrag van leerlingen	3.72	3.96	3.60	**	3.92
<i>Schoolsituatie</i>	3.66	3.94	3.52	**	
De schoolleiding is hulpvaardig als ik een lespakket wil inzetten	3.68	3.96	3.55	**	3.47
De school steunt het gebruik van lespakketten	3.59	3.94	3.43	**	3.57
Er zijn voldoende faciliteiten op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	3.68	3.90	3.58	**	4.01
<i>Zelfeffectiviteit</i>	4.06	4.16	4.01	*	
Ik heb de kennis om een lespakket te kunnen gebruiken	4.02	4.14	3.97	*	4.02
Ik heb de vaardigheden om een lespakket te kunnen gebruiken	4.03	4.19	3.97	*	4.09
Ik ben in staat zelfstandig een lespakket te gebruiken	4.10	4.13	4.09		4.01
<i>Mening van anderen</i>	2.46	2.60	2.40	*	
Mijn collega's vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.41	2.52	2.37		
De schoolleiding vindt dat ik een lespakket moet gebruiken	2.45	2.64	2.36	*	
De leerlingen vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.50	2.59	2.46		
<i>Belang mening van anderen</i>	3.28	3.15	3.33	*	
<i>Over het algemeen vind ik....</i>					
De mening van mijn collega's erg belangrijk	3.00	2.82	3.09		
De mening van de schoolleiding erg belangrijk	3.07	3.12	3.05		
De mening van de leerlingen erg belangrijk	3.71	3.41	3.86		
<i>Lespakket specifieke kenmerken</i>	4.12	3.94	3.52		
Hoe belangrijk zijn lesmaterialen voor u bij lespakketten?	4.14	4.24	4.09		
Hoe belangrijk zijn werkvormen voor u bij lespakketten?	4.11	4.09	4.13		
Hoe belangrijk is het aanbod van materiaal voor u bij lespakketten?	4.05	4.10	4.03		
Hoe belangrijk is het onderwerp voor u bij lespakketten?	4.30	4.53	4.31	*	
Hoe belangrijk zijn overige aspecten voor u bij lespakketten?	3.87	3.88	3.86		

* Significant op niveau $p < .05$ ** Significant op niveau $p < .00$ ¹ Gemeten op een vijfpuntschaal: 1= helemaal mee oneens... 5 = helemaal mee eens² Antw: 1= niet, 2= over meer dan een jaar, 3= binnen nu en een jaar, 4= binnen nu en een half jaar, 5= binnen nu en 3 maanden

Gebruiksintentie

Met een gemiddelde score van $M=3.80$ geven docenten aan in de toekomst van plan te zijn een lespakket te gaan gebruiken. Wat opvalt is dat deze gebruiksintentie sterker is voor docenten BO dan voor docenten VO. Op de vraag op welke termijn docenten van plan zijn lespakketten ligt het gemiddelde op $M=3.45$, wat betekent dat docenten gemiddeld tussen nu en een half jaar (score 4) tot een jaar (score 3) van plan zijn een lespakket te gebruiken.

Attitude

De attitude van docenten ten aanzien van het gebruiken van lespakketten is over het algemeen goed te noemen ($M=3.83$). De hoogste gemiddelde score wordt behaald op het item interessantheid ($M=3.89$) en de laagste gemiddelde score op het prettig gebruik ($M=3.66$). Opvallend is dat docenten BO een significant positievere attitude hebben dan docenten VO ten aanzien van het gebruik van lespakketten, en dat zij op alle afzonderlijke items ook significant hoger scoren.

Verwachte prestatie

De verwachte prestatie ten aanzien van het gebruik van lespakketten is goed te noemen ($M=3.90$) al scoren ook op deze factoren docenten BO significant hoger dan docenten VO. Docenten vinden het gebruik van lespakketten vooral een leuke afwisseling ($M=4.14$) en in mindere mate positief voor zichzelf ($M=3.61$). Uit de scores op de belangvragen blijkt dat docenten het vooral belangrijk vinden dat het gebruik van lespakketten leerzaam is voor leerlingen ($M=4.20$).

Verwachte benodigde inspanning

Uit de resultaten blijkt dat docenten niet erg hoog scoren op de verwachte benodigde inspanning ($M=3.26$) waarbij een hogere score betekent dat de verwachte benodigde inspanning laag is. Vooral docenten VO zijn van mening dat het gebruik van lespakketten toch wel de nodige voorbereiding ($M=2.71$) en inspanning ($M=2.90$) vergen. Wel verwachten docenten dat zij het gebruik van lespakketten redelijk snel onder de knie hebben ($M=3.66$). Docenten BO zijn significant positiever over de verwachte benodigde inspanning dan docenten VO, wat dus betekent dat zij de verwachte inspanning lager inschatten. Uit de scores op de belangvragen blijkt dat docenten het vooral belangrijk vinden dat het gebruik van lespakketten duidelijk is ($M=4.08$). Een ander opvallend verschil is dat docenten BO het significant belangrijker vinden dat het gebruik van lespakketten weinig voorbereiding en inspanning kosten dan docenten VO.

Beïnvloeding van lespakketten

Docenten vinden het gebruik van lespakketten vooral geschikt voor het vergroten van kennis van leerlingen ($M=4.03$), maar ook zien docenten mogelijkheden in het beïnvloeden van de houding ($M=3.90$) en het gedrag van leerlingen ($M=3.72$). Ook de scores op de belangvragen laten dezelfde trend zien; docenten vinden het vooral belangrijk dat de kennis van leerlingen te vergroten is ($M=4.20$). De invloed van lespakketten op de houding ($M=4.00$) en het gedrag ($M=3.92$) vinden zij ook belangrijk maar in significant mindere mate ($p<.00$).

Schoolsituatie

De schoolsituatie is voor docenten over het algemeen redelijk goed te noemen ($M=3.66$), maar er is sprake van een duidelijk significant verschil tussen docenten BO ($M=3.94$) en docenten VO ($M=3.52$). De scores op de afzonderlijke items liggen niet ver uit elkaar. Opvallend is wel dat docenten BO ($M=3.90$) hoger scoren op de faciliteiten van de school dan docenten VO ($M=3.58$), omdat het algemene beeld is dat de faciliteiten van middelbare scholen uitgebreider en geavanceerder zijn dan op basisscholen. Mogelijk heeft dit te maken met verschillende interpretaties van docenten ten aanzien van benodigde faciliteiten voor het gebruik van lespakketten.

Zelfeffectiviteit

Docenten schatten hun eigen zelfeffectiviteit gemiddeld hoog in ($M=4.06$), ze geven aan over de benodigde kennis ($M=4.02$) en vaardigheden ($M=4.03$) te beschikken voor het gebruik van lespakketten en geven aan dat zelfstandig te kunnen doen ($M=4.10$). De gemiddelde score van docenten BO ($M=4.16$) op de zelfeffectiviteit lijkt niet veel hoger te zijn dan docenten VO ($M=4.01$) maar het verschil is wel significant. De drie items binnen de zelfeffectiviteit worden door docenten ook belangrijk gevonden met gemiddelde scores van $M=4.02$ (kennis), $M=4.09$ (vaardigheden) en $M=4.01$ (zelfstandig gebruik).

Mening van anderen

Op deze factor scoren docenten laag ($M=2.46$), wat betekent dat docenten niet het idee hebben dat collega's, de schoolleiding of de leerlingen vinden dat zij een lespakket moeten gebruiken. Dit veronderstelt dat docenten waarschijnlijk weinig tot geen sociale druk ervaren van anderen om een lespakket te gaan gebruiken. Docenten VO scoren op deze factor significant lager ($M=2.40$) dan docenten BO ($M=2.60$).

Belang mening van anderen

De scores op dit item zijn hoger op de mening van anderen, maar nog niet erg hoog te noemen ($M=3.28$). Dit indiceert dat docenten de meningen van collega's, de schoolleiding en de leerlingen neutraal tot redelijk belangrijk vinden. De verschillen in scores tussen BO en VO worden veroorzaakt door de manier van deelname aan het onderzoek (besproken bij de controlevariabelen). Deze verschillen zijn echter niet significant als de invloed van het type vragenlijst (online, in Word of op papier) eruit gefilterd wordt.

Overige items

Er zijn enkele items die niet in tabel 5.5 zijn weergegeven, maar interessant zijn voor met name ontwikkelaars. Deze worden hieronder kort behandeld.

- o *Rapportcijfer ervaring met lespakketten*
Gevraagd is aan docenten die in het verleden al eens een lespakket gebruikt hebben, een cijfer daaraan te geven. Het gemiddelde rapportcijfer is een 6,9 ($sd=.97$). Docenten BO ($M=7.3$) hebben daarbij een significant hoger cijfer gegeven voor hun ervaring met lespakketten dan docenten VO ($M=6.6$, $p<.00$).
- o *Aantal jaren gebruik van één lespakket*
Docenten geven aan gemiddeld bijna twee jaar ($M=1.91$, $sd=.81$) gebruik te maken van één lespakket, waarbij geen verschil is gevonden tussen docenten BO en VO.
- o *Aantal klassen waarin één lespakket ingezet wordt*
Docenten scoren gemiddeld $M=2.47$ op de vraag in hoeveel klassen een lespakket gebruikt wordt. Ze bevinden zich daarmee tussen de antwoorden 'in 2 klassen' en 'in 3 of 4 klassen'. In het VO wordt één lespakket in significant meer klassen ingezet ($M=2.72$) dan in het BO ($M=2.08$, $p<.00$).
- o *Maximaal te besteden lesuren aan één lespakket*
Docenten geven gemiddeld ($M=3.66$) tussen de '3 lesuren' en '4 of 5 lesuren' te willen besteden aan één lespakket. Er is geen significant verschil gevonden tussen docenten BO en VO op deze variabele.

5.3.2 Lespakket specifieke kenmerken

Bij de beschrijvende resultaten in de vorige paragraaf is de factor lespakket specifieke kenmerken niet besproken. Deze factor is erg interessant voor ontwikkelaars. Uit de gemiddelde score van docenten op deze factor ($M=4.12$, tabel 5.5) blijkt dat zij lespakket specifieke kenmerken belangrijk vinden. Het onderwerp vinden docenten het belangrijkste ($M=4.30$) en ook significant belangrijker dan de vier andere aspecten ($p<.00$).

Om inzicht te krijgen in de voorkeuren van docenten ten aanzien van de specifieke kenmerken worden de verschillende onderdelen hier afzonderlijk behandeld. Een overzicht van alle scores en verschillen op deze lespakket specifieke kenmerken is opgenomen in bijlage 5. In de tabellen die hieronder zullen volgen zijn de gemiddeldes opgenomen van de hele groep docenten, van docenten BO en VO en eventuele significante verschillen daartussen. In de kolom "BO correlatie" zijn significante correlaties gegeven voor de groepen in het basisonderwijs. In de kolom "VO verschil" zijn de verschillen weergegeven tussen de vaksoorten, waarbij 'M' staat voor maatschappelijke vakken, 'K' voor kunstvakken en 'E' voor exacte vakken. De vaksoort met de hoogste score wordt daarbij als eerste vermeld.

Lesmaterialen

Aan docenten zijn 12 verschillende lesmaterialen voorgelegd, waarbij zij op een vijfpuntschaal konden aangeven in hoeverre zij graag met deze materialen werken. In tabel 5.6 is hiervan een overzicht gegeven. Zichtbaar is dat docenten graag werken met (kopieerbare) werkbladen ($M=4.22$) en websites ($M=4.05$). Een negatieve correlatie binnen het basisonderwijs wordt gevonden voor (bord)spellen, wat inhoudt dat hoe lager de groep is waarin een docent lesgeeft hoe sterker zijn voorkeur zal zijn voor het gebruiken van (bord)spellen.

Tabel 5.6 - Scores van docenten op lesmaterialen

Lesmaterialen	Gemiddelde scores ¹					
	<i>Ik werk graag met...</i>	Totaal	BO	VO	Verskil	BO Correlatie
						VO verschil
videobanden		3.79	3.92	3.72		ME** MK*
dvd's		3.89	3.85	3.91		.229*
cd-roms		3.64	3.62	3.64		ME* KE**
folders/brochures		3.50	3.67	3.42	*	
voorleesverhalen		3.01	4.19	2.42	**	-.348**
prentenboeken		2.54	3.57	2.05	**	-.260**
(bord)spellen		3.05	3.70	2.74	**	-.548**
posters		3.51	3.90	3.33	**	
puzzels		3.38	3.93	3.11	**	-.325**
websites		4.05	3.83	4.16	**	.208*
(kopieerbare) werkbladen		4.22	4.40	4.13	**	
muziek cd's		3.43	4.09	3.11	**	

* Significant op niveau $p<.05$

** Significant op niveau $p<.00$

¹ Gemeten op een vijfpuntschaal: 1 = helemaal mee oneens... 5 = helemaal mee eens

Werkvormen

Ook is gevraagd naar de voorkeuren van docenten ten aanzien van specifieke werkvormen. De resultaten zijn opgenomen in tabel 5.7. Groepsopdrachten (M=4.20) en onderzoekopdrachten (M=4.07) worden over het algemeen goed gewaardeerd. Rollenspellen (M=3.00) en case studies (M=3.15) minder. Uit de BO-correlaties blijkt dat in hoge groepen de voorkeur voor werkstukken/verslagen, discussiemateriaal en (online)zoekopdrachten toeneemt in tegenstelling tot kleur/knip/knutsel-opdrachten.

Tabel 5.7 - Scores van docenten op werkvormen

Werkvormen <i>Ik werk graag met...</i>	Gemiddelde scores ¹					
	Totaal	BO	VO	Vershil	BO Correlatie	VO verschil
individuele opdrachten	3.83	3.89	3.79			ME*
groepsopdrachten	4.20	4.30	4.14	*		
discussiemateriaal	3.77	3.80	3.75		.367**	ME*
presentaties	3.83	3.69	3.89			
rollenspellen	3.00	3.51	2.74	**		ME**
case studies	3.15	2.85	3.28	**		
werkstukken/verslagen	3.52	3.35	3.61	*	.217*	
experimenten	3.80	3.70	3.85			EM** EK**
onderzoekopdrachten	4.07	3.94	4.14	*		EM**
kleur/knip/knutsel opdrachten	3.19	4.05	2.76	**	-.391**	ME*
excursies	3.72	3.97	3.60	**		KE*
gastlessen	3.70	4.03	3.54	**		
buitenopdrachten	3.69	3.90	3.59	**		
online (zoek)opdrachten	3.88	3.61	4.01	**	.362**	

* Significant op niveau $p < .05$

** Significant op niveau $p < .00$

Aanbod van materiaal

Aan docenten is gevraagd welke voorkeuren zij hebben ten aanzien van het aanbod van materiaal. In tabel 5.8 is een overzicht weergegeven van de gevonden resultaten hiervan. Docenten vinden het vooral prettig als er veel verschillen werkvormen aangeboden worden (M=4.24). Een duidelijk verschil is er ten aanzien van de beoordelingsmogelijkheden, docenten VO (M=3.92) vinden het significant prettiger dat er beoordelingsmogelijkheden bij aangeboden worden dan docenten BO (M=3.50). Er zijn twee positieve correlaties gevonden in het basisonderwijs, en vier verschillen tussen vakdocenten in het voortgezet onderwijs.

Tabel 5.8 - Scores van docenten op werkvormen

Aanbod van materiaal <i>Ik vind het prettig als les- materiaal wordt aangeboden...</i>	Gemiddelde scores ¹					
	Totaal	BO	VO	Vershil	BO Correlatie	VO verschil
met aparte werkboeken voor leerlingen	3.77	4.03	3.64	**	.319**	
met veel verschillende werkvormen	4.24	4.31	4.20			
met veel voorbeelden	3.94	3.98	3.91			MK*
met kant-en-klare opdrachten	3.97	3.97	3.96			MK*
met beoordelingsmogelijkheden	3.78	3.50	3.92	**		MK** EK*
met een uitgebreide handleiding	3.84	3.81	3.85			
via/icm internet	3.85	3.58	3.97	**	.260**	

* Significant op niveau $p < .05$

** Significant op niveau $p < .00$

¹ Gemeten op een vijfpuntschaal: 1 = helemaal mee oneens... 5 = helemaal mee eens

Het onderwerp van lespakketten

Ten aanzien van het onderwerp van lespakketten vinden docenten het aanspreken van leerlingen het belangrijkste aspect ($M=4.63$). De laagste score is toegekend aan de actualiteit van lespakketten ($M=4.10$) maar ook dit aspect wordt belangrijk gevonden. Eén significante correlatie is gevonden: de maatschappelijke relevantie van een lespakket wordt belangrijker wanneer deze in een hogere klas in het basisonderwijs gebruikt wordt.

Tabel 5.9 - Scores van docenten ten aanzien van onderwerpaspecten

Werkvormen	Gemiddelde scores ¹					
<i>Ik vind het belangrijk dat het onderwerp van een lespakket....</i>	Totaal	BO	VO	Vershil	BO Correlatie	VO verschil
actueel is	4.10	4.12	4.09			
maatschappelijk relevant is	4.18	4.15	4.19		.220*	
bijdraagt aan de leerstof voor leerlingen	4.22	4.28	4.19			
interessant is om te behandelen	4.37	4.45	4.33			
leerlingen aanspreekt	4.63	4.53	4.31			

* Significant op niveau $p < .05$

** Significant op niveau $p < .00$

Aspecten van lesmateriaal

In dit onderdeel van de lespakket specifieke kenmerken zijn er nog enkele andere aspecten van lespakketten aan docenten voorgelegd. In tabel 5.10 zijn de resultaten weergegeven. Duidelijk wordt dat docenten het belangrijk vinden dat lespakketten flexibel inzetbaar zijn ($M=4.21$) en uitgebreid zijn met extra gegevens en informatie ($M=4.02$). Opvallend is dat docenten het niet erg belangrijk vinden of een lespakket van een bekende afzender afkomstig is ($M=2.89$). Docenten BO vinden het belangrijker ($M=4.21$) dat een lespakket vrolijk is vormgegeven dan docenten VO ($M=3.62$) wat waarschijnlijk te maken heeft met de leeftijden van de leerlingen. Docenten van maatschappelijke vakken in het VO vinden de vrolijke vormgeving belangrijker ($M=3.89$) dan docenten van exacte vakken ($M=3.35$).

Tabel 5.10 - Scores van docenten ten aanzien van overige aspecten van lespakketten

Aspecten van lespakketten	Gemiddelde scores ¹					
<i>Ik vind het belangrijk dat lespakketten...</i>	Totaal	BO	VO	Vershil	BO Correlatie	VO verschil
gedurende lange termijn inzetbaar zijn	3.66	3.56	3.70			
in delen te gebruiken zijn	3.68	3.71	3.67			
vaker te gebruiken zijn	3.99	3.86	4.05	*		
flexibel inzetbaar zijn	4.21	4.24	4.20			
vrolijk zijn vormgegeven	3.81	4.21	3.62	**		ME**
uitgebreid zijn met extra gegevens en informatie	4.02	4.12	3.97			
vooraf getest zijn	3.85	3.92	3.81			
van een bekende afzender afkomstig zijn	2.89	3.03	2.83			

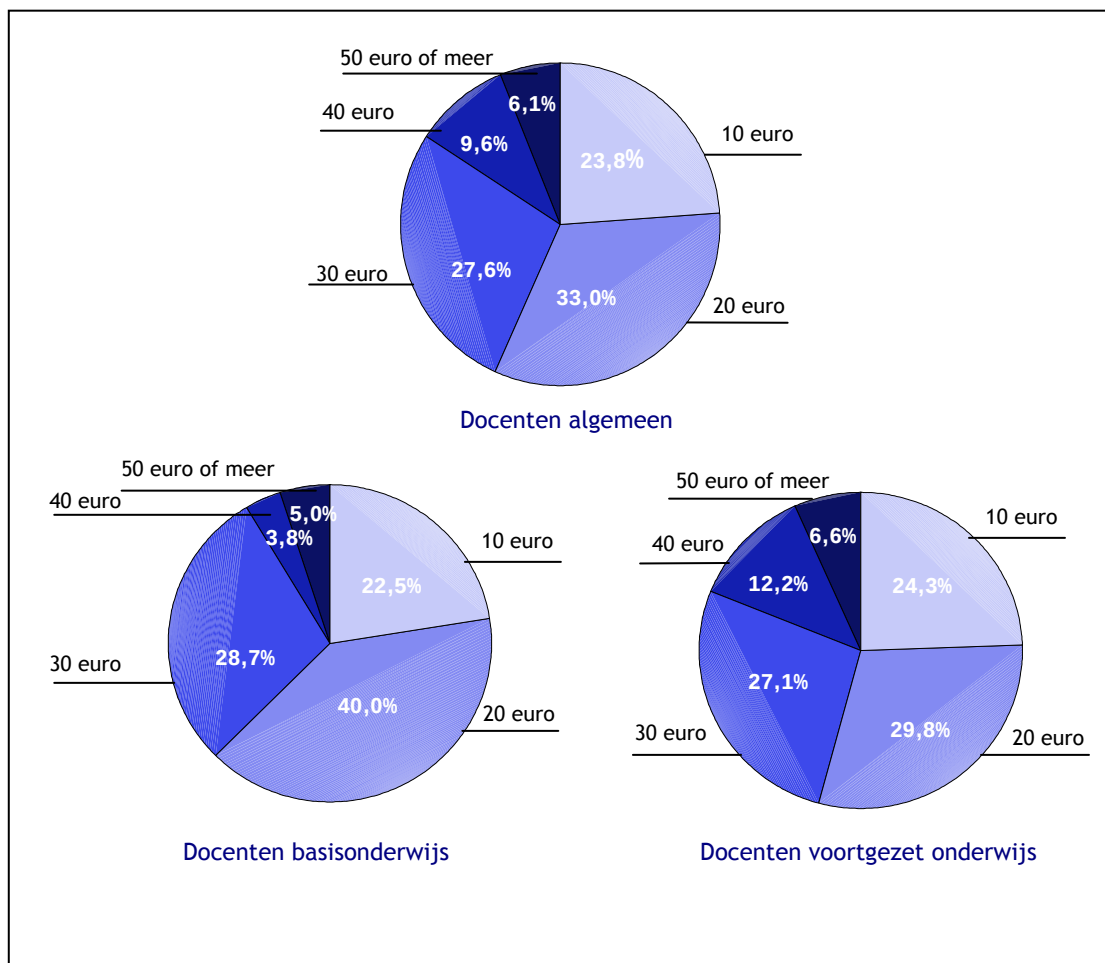
* Significant op niveau $p < .05$

** Significant op niveau $p < .00$

¹ Gemeten op een vijfpuntschaal: 1 = helemaal mee oneens... 5 = helemaal mee eens

De prijs

De prijs is niet gevonden als onderdeel van de factor lespakket specifieke kenmerken, maar is wel erg belangrijk voor de ontwikkelaars van lespakketten. Docenten blijken lespakketten over het algemeen niet erg duur te vinden ($M=2.74$). Op de vraag of docenten een lespakket zeker zullen aanschaffen als deze gratis is wordt $M=3.31$ gescoord, wat een redelijk neutraal is. Docenten geven met een score van $M=2.76$ aan dat zij lespakketten niet zeker gebruiken wanneer deze gratis is. Ook is gevraagd aan docenten welk bedrag zij maximaal willen betalen voor lespakketten. In de cirkeldiagrammen hieronder (figuur 5.2) zijn de antwoorden van docenten in percentages weergegeven. De gemiddelde score is $M=2.41$, wat een prijs tussen de 20 en 30 euro betekent.

Figuur 5.2 - Maximale prijs voor lespakket

5.3.3 Communicatie

Er zijn stellingen aan docenten voorgelegd met betrekking tot de communicatie rondom lespakketten. In tabel 5.11 zijn de scores van docenten op deze items weergegeven. Docenten geven aan dat zij het belangrijk vinden ($M=4.12$) om goed geïnformeerd te worden over lespakketten, maar dat zij de huidige communicatie niet goed, maar ook niet slecht vinden ($M=3.12$). Docenten BO zijn over de huidige communicatie significant positiever dan docenten VO. Over het algemeen vinden docenten een mailing wel een goed communicatiemiddel voor informatie over lespakketten. Docenten blijken geen belang te hebben bij een direct contactpersoon, begeleiding of persoonlijke communicatie in plaats van een mailing.

Tabel 5.11 - Scores van docenten op communicatie-items

Item	Gemiddelde scores ¹			Verschil
	Tot.	BO	VO	
Een mailing is een goed communicatiemiddel om informatie te geven over lespakketten	3,83	3,74	3,87	
Ik vind het belangrijk dat ik goed geïnformeerd wordt over lespakketten	4,12	4,05	4,16	
Ik vind het belangrijk dat een mailing goed is vormgegeven	3,62	3,62	3,63	
Ik vind een strakke, zakelijke mailing prettig om te lezen	3,65	3,65	3,64	
Ik vind een vrolijk vormgegeven mailing prettig om te lezen	3,15	3,44	3,02	**
Ik geef de voorkeur aan persoonlijke communicatie boven een mailing voor de eerste informatie over lespakketten	2,69	2,94	2,57	**
Ik vind dat ik veel mailings ontvang	2,90	2,90	2,89	
Ik zou graag een direct contactpersoon willen voor aanvullende informatie of hulp bij een lespakket	2,63	2,64	2,62	
Ik zou graag begeleiding willen wanneer ik besluit een lespakket te gaan gebruiken	2,37	2,27	2,42	
Ik vind de communicatie over en rondom lespakketten over het algemeen goed	3,12	3,23	3,05	*
Ik ben regelmatig zelf op zoek naar informatie over lespakketten	3,23	3,03	3,33	*
Ik vind het prettig om ervaringen te kunnen uitwisselen met andere docenten over lespakketten	3,37	2,91	3,60	

Communicatie-inhoud

Tevens is aan docenten gevraagd over welke aspecten van lespakketten zij graag geïnformeerd willen worden. In tabel 5.12 zijn de resultaten van deze vraag zichtbaar. In totaal hebben 354 docenten deze vraag beantwoord. Uit de tabel blijkt dat het merendeel van de docenten graag geïnformeerd worden over de werkvormen waaruit een lespakket bestaat (86,4%), de tijd die nodig is voor het gebruik (78,2%), de doelen van lespakketten (76,0%) en de prijs van een lespakket (80,8%). Daarnaast geeft 82,2% van de docenten aan niet geïnformeerd te hoeven worden over de ervaringen van andere docenten en 79,7 % heeft geen behoefte aan informatie over testresultaten. Opvallend is het relatief grote verschil tussen docenten BO en VO ten aanzien van de toetsingsmogelijkheden: 23,1% van de docenten BO geeft aan graag geïnformeerd te worden over de toetsingsmogelijkheden van een lespakket, tegenover 63,7% van de docenten VO.

¹ Gemeten op een vijfpuntschaal: 1 = helemaal mee oneens... 5 = helemaal mee eens

Tabel 5.12 - Inhoudsaspecten van lespakketten waarover docenten graag geïnformeerd worden

Inhoudsaspect	Totaal - N	Totaal - %	BO %	VO %
De werkvormen	306	86,4	82,9	88,2
De prijs	286	80,8	80,3	81,0
De benodigde tijd voor gebruik	277	78,2	78,6	78,1
Doelen	269	76,0	77,8	75,1
De benodigde voorbereiding	206	58,2	63,2	55,7
De aansluiting bij kerndoelen/eindtermen	194	54,8	44,4	59,9
Gebruiksvarianten	184	52,0	45,3	55,3
De manier van aanbieden	179	50,6	52,1	49,8
Toetsingsmogelijkheden	178	50,3	23,1	63,7
De aansluiting bij meest gebruikte lesmethoden	158	44,6	45,3	44,3
De complexiteit	143	40,4	29,9	45,6
De testresultaten	72	20,3	12,8	24,1
Ervaringen van andere docenten	63	17,8	6,8	23,2

Totaal valid = 354

Communicatiekanalen

Tot slot is aan docenten gevraagd via welke kanalen zij graag geïnformeerd worden over lespakketten. In tabel 5.13 zijn hiervan de resultaten weergegeven. In totaal hebben 357 docenten deze vraag beantwoord. Het grootste percentage docenten (75,4%) wil graag geïnformeerd worden over lespakketten via de e-mail. Maar opvallend is dat dit hoge percentage vooral te danken is aan de voorkeur van docenten VO (85,4%) voor dit communicatiemiddel. Binnen docenten BO wordt namelijk het hoogste percentage gevonden bij een brochure (78,0%). Duidelijk is dat docenten niet graag via de telefoon (2,5%) of middels presentaties of bijeenkomsten (14,6%) geïnformeerd worden over lespakketten.

Tabel 5.13 - Communicatiekanalen via welke docenten graag geïnformeerd worden

Communicatiekanaal	Totaal - N	Totaal - %	BO %	VO %
E-mail	269	75,4	55,1	85,4
Brochure	212	59,4	78,0	50,2
Internetpagina (forum/kennisnet)	175	49,0	44,9	51,0
Vakblad	146	40,9	33,1	44,8
Mailing	145	40,6	34,7	43,5
Persoonlijke brief	57	16,0	23,7	12,1
Presentaties/bijeenkomsten	52	14,6	11,9	15,9
Telefonisch	9	2,5	4,2	1,7

Totaal valid = 357

5.4 De relaties in het model

In deze paragraaf worden de veronderstelde relaties tussen de factoren in het onderzoeksmodel getoetst. Eerst is er een correlatie-analyse uitgevoerd voor inzicht in het verband tussen twee variabelen, daarna is een regressie-analyse uitgevoerd om de causaliteit van de verbanden te analyseren.

5.4.1 Correlatie-analyse

Voor inzicht in de verbanden tussen de factoren is een correlatie-analyse (tabel 5.14) geeft uitgevoerd. In tabel 5.13 is af te lezen dat de gebruiksintentie van docenten positief correleert met de attitude, de verwachte prestatie, de verwachte benodigde inspanning, de beïnvloeding van lespakketten, de zelfeffectiviteit, de schoolsituatie en de lespakket specifieke kenmerken. Ook laat de tabel zien dat er veel significante verbanden zijn gevonden tussen de andere factoren.

Tabel 5.14 - correlatie-analyse

Factoren	Factoren									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. gebruiksintentie	-									
2. attitude	.444**	-								
3. verwachte prestatie	.518**	.614**	-							
4. verwachte benodigde inspanning	.212**	.314**	.288**	-						
5. Beïnvloeding	.368**	.443**	.538**	.274**	-					
6. Zelfeffectiviteit	.184**	.225**	.232**	.269**	.233**	-				
7. Mening belangrijke anderen	.052	.132*	.109*	.104	.041	-.209**	-			
8. Belang mening anderen	.097	.156**	.182**	.009	.016	-.061	.307**	-		
9. Schoolsituatie	.212**	.259**	.254**	.239**	.234**	.365**	.059	.077	-	
10. Lespakket specifieke kenmerken	.163*	.225**	.157**	.092	.120*	.043	.046	.041	-.014	-

* Significant op $p < .05$

** Significant op $p < .00$

5.4.2 Regressie-analyse

Met een regressie-analyse wordt onderzocht wat de invloed is van een of meerdere onafhankelijke variabelen op een afhankelijke variabele. In deze paragraaf worden de relaties in het onderzoeksmodel stapsgewijs behandeld.

Gebruik van lespakketten

In het onderzoeksmodel is verondersteld dat de gebruiksintentie de belangrijkste voorspeller van gebruik is, en dat het gebruik daarnaast beïnvloed wordt door de controle condities. Uit de regressie-analyse (tabel 5.15) blijkt dat 21% van de variantie van het gebruik verklaard wordt door de gebruiksintentie en de zelfeffectiviteit. Opvallend is dat de zelfeffectiviteit bij docenten VO wel een rol speelt, terwijl dat voor docenten BO niet het geval is.

Tabel 5.15 – Regressie-analyse gebruik

	Verklarende variabelen	β	SE	t	Sig	R ²
Tot	Gebruiksintentie	.571	.090	6.37	.00	.21
	Zelfeffectiviteit	.435	.123	3.53	.00	
BO	Gebruiksintentie	.859	.190	4.53	.00	.21
VO	Gebruiksintentie	.472	.099	4.76	.00	.18
	Zelfeffectiviteit	.408	.146	2.80	.01	

Gebruiksintentie

Verwacht werd dat de gebruiksintentie beïnvloed werd door de attitude, de verwachte prestatie, de verwachte benodigde inspanning en de sociale invloeden. Uit de regressie-analyse blijkt dat alleen de attitude en de verwachte prestatie een significante invloed hebben. Het is opvallend dat bij docenten BO niet de attitude maar de schoolsituatie als beïnvloedende factor van de gebruiksintentie gevonden wordt (tabel 5.16).

Tabel 5.16 – Regressie-analyse gebruiksintentie

	Verklarende variabelen	β	SE	t	Sig	R ²
Tot	Attitude	.303	.090	3.37	.00	.30
	Verwachte prestatie	.545	.089	6.09	.00	
BO	Verwachte prestatie	.526	.129	4.07	.00	.31
	Schoolsituatie	.289	.094	3.07	.00	
VO	Verwachte prestatie	.535	.109	4.92	.00	.30
	Attitude	.345	.115	2.98	.00	

Attitude ten aanzien van gebruik

De attitude is hierboven gevonden als beïnvloeder van de gebruiksintentie. De verwachting was dat de lespakket specifieke kenmerken, de innovatiekenmerken en het gebruik van invloed op de attitude waren. In de regressie-analyse van de attitude (tabel 5.17) blijkt dat de innovatieattribuut 'sluit aan bij manier van lesgeven', de beïnvloeding van lespakketten, de lespakket specifieke kenmerken en het gebruik van lespakketten van invloed zijn op de attitude en samen 34% van de variantie verklaren. Opvallend is dat bij docenten BO de lespakket specifieke kenmerken niet van invloed zijn op de attitude en dat bij docenten VO niet direct de invloed van gebruik op de attitude te vinden is. Wel is gebleken dat VO docenten die in het verleden een lespakket gebruikt hebben een significant hogere attitude hebben dan VO docenten die nog nooit een lespakket gebruikt hebben. Daarom is ook een regressie-analyse uitgevoerd waarin alleen het gebruik is opgenomen als beïnvloedende factor. Dan blijkt dat er ook voor VO docenten indicatie is dat het gebruik van invloed is op de attitude ($\beta=.115$, $p=.00$, $R^2=.05$)

Tabel 5.17 – Regressie-analyse attitude

	Verklarende variabelen	β	SE	t	Sig	R ²
Tot	Sluit aan bij manier lesgeven	.238	.037	6.51	.00	.34
	Beïnvloeding van lespakketten	.251	.05	5.00	.00	
	Lespakket specifieke kenmerken	.130	.048	2.69	.01	
	Gebruik van lespakketten	.079	.023	3.48	.00	
BO	Sluit aan bij manier van lesgeven	.282	.048	5.93	.00	.39
	Beïnvloeding van lespakketten	.195	.070	2.79	.00	
	Gebruik van lespakketten	.086	.029	2.93	.00	
VO	Sluit aan bij manier van lesgeven	.242	.048	2.09	.00	.30
	Beïnvloeding van lespakketten	.245	.066	3.73	.00	
	Lespakket specifieke kenmerken	.166	.061	2.71	.01	

Verwachte prestatie

De verwachte prestatie is gevonden als beïnvloedende factor van de gebruiksintentie. Het is interessant om te achterhalen welke factoren de verwachte prestatie beïnvloeden. Opvallend is dat de gevonden factoren (tabel 5.18) beïnvloeding van lespakketten en aansluiting bij manier van lesgeven ook gevonden zijn bij de regressie-analyse van de attitude. Dit veronderstelt een overlap tussen de verwachte prestatie en de attitude, wat aansluit bij de literatuur. Voor docenten BO worden zelfs exact dezelfde determinanten gevonden worden voor beide factoren.

Tabel 5.18 – Regressie-analyse verwachte prestatie

	Verklarende variabelen	β	SE	t	Sig	R ²
Tot	Beïnvloeding van lespakketten	.084	.043	2.34	.02	.46
	Sluit aan bij manier lesgeven	.298	.031	9.61	.00	
	Schoolsituatie	.084	.036	2.34	.02	
BO	Beïnvloeding van lespakketten	.293	.065	4.52	.00	.44
	Sluit aan bij manier lesgeven	.255	.044	5.81	.00	
	Gebruik van lespakketten	.072	.027	2.64	.01	
VO	Beïnvloeding van lespakketten	.349	.059	5.96	.00	.44
	Sluit aan bij manier lesgeven	.327	.042	7.85	.00	

Zelfeffectiviteit, schoolsituatie en verwachte benodigde inspanning

De zelfeffectiviteit is voor de hele groep docenten en docenten VO gevonden als beïnvloedende factor van het gebruik van lespakketten. In de regressie-analyse (tabel 5.19) is zichtbaar dat de verwachte benodigde inspanning, de schoolsituatie en de item 'te verenigen met lesmethode' invloed hebben op de zelfeffectiviteit.

Tabel 5.19 – Regressie-analyse zelfeffectiviteit

	Verklarende variabelen	β	SE	t	Sig	R ²
Tot	Verenigen met lesmethode	.119	.036	3.29	.00	.20
	Verwachte benodigde inspanning	.166	.131	3.13	.00	
	Schoolsituatie	.287	.047	6.08	.00	
VO	Verenigen met lesmethode	.139	.047	2.98	.00	.15
	Verwachte benodigde inspanning	.169	.074	2.22	.02	
	Schoolsituatie	.243	.062	3.92	.00	

Voor docenten BO is de schoolsituatie gevonden als determinant van de gebruiksintentie, het is denkbaar dat deze factor ook samenhangt met de verwachte benodigde inspanning, de zelfeffectiviteit en de verenigbaarheid met de lesmethode. Er is een regressie-analyse uitgevoerd voor de schoolsituatie voor docenten BO (tabel 5.20) waaruit blijkt dat alleen de verwachte benodigde inspanning en de zelfeffectiviteit hierop van invloed zijn.

Tabel 5.20 – Regressie-analyse schoolsituatie

	Verklarende variabelen	β	SE	t	Sig	R ²
BO	Verwachte benodigde inspanning	.209	.084	2.47	.02	.36
	Zelfeffectiviteit	.594	.097	6.13	.00	

Modererende factoren

Onderzocht is in hoeverre de vier modererende variabelen uit het onderzoeksmodel (geslacht, leeftijd, ervaring en innovativiteit) de gevonden relaties beïnvloeden, maar geen van de verwachte effecten is gevonden.

5.5 Ter afsluiting

In dit hoofdstuk zijn de belangrijkste resultaten besproken die bij een grondige data-analyse aan het licht zijn gekomen. Eerst is de groep respondenten geanalyseerd en vergeleken met de werkelijk onderwijspopulatie voor inzicht in de representativiteit. Hoewel er kleine verschillen bestaan met de onderwijspopulatie is de steekproef wel representatief te noemen. Vervolgens is het meetinstrument onderzocht, en is gekeken naar de betrouwbaarheid en validiteit. Met behulp van een factoranalyse zijn er betrouwbare factoren geformuleerd. In de derde paragraaf zijn de belangrijkste beschrijvende resultaten besproken. De gemiddelde scores van docenten op de factoren en op de onderliggende items zijn weergegeven en er is inzicht gekregen in de voorkeuren van docenten ten aanzien van de lespakket specifieke kenmerken. Tot slot zijn de veronderstelde relaties in het onderzoeksmodel getoetst, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de hele groep docenten, docenten uit het basisonderwijs en docenten uit het voortgezet onderwijs. Zichtbaar is geworden dat bij de verschillende groepen ook verschillende factoren een rol spelen. In het volgende hoofdstuk worden de conclusies op basis van deze resultaten behandeld.

6. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal aan de hand van de gevonden resultaten een antwoord gegeven worden op de hoofdvraag zoals deze in het eerste hoofdstuk geformuleerd is:

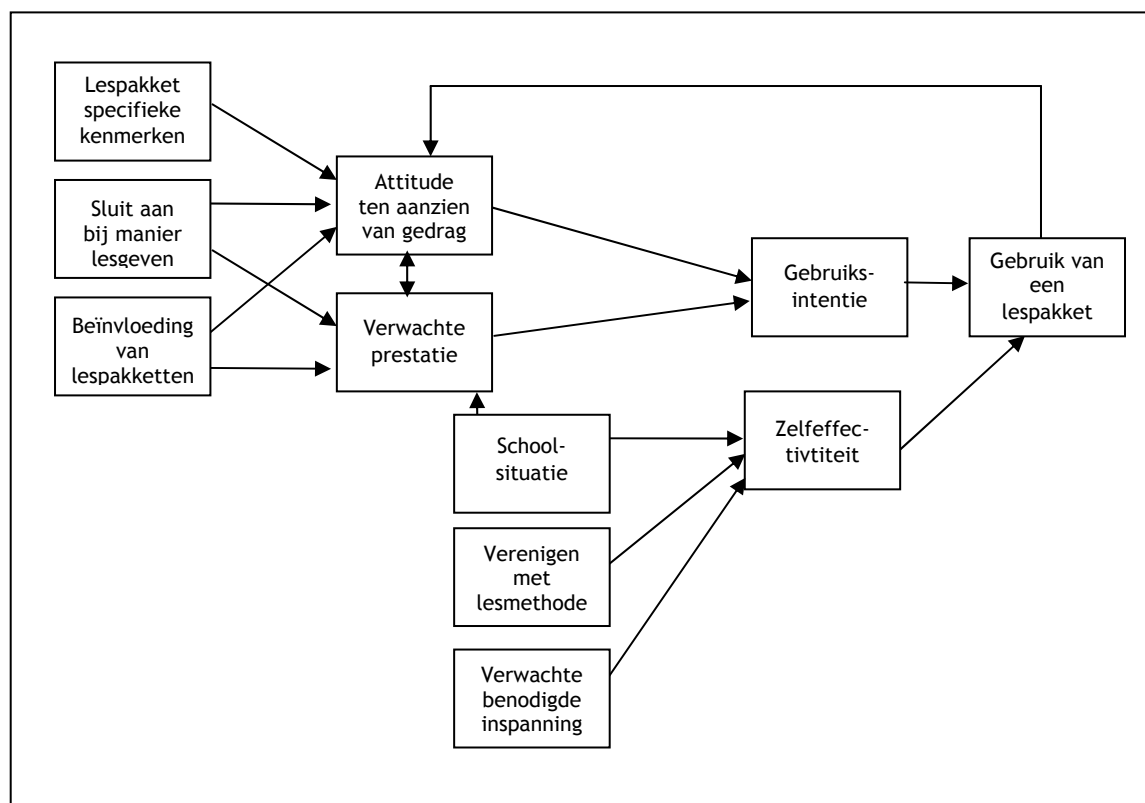
Welke factoren zijn van invloed op het gebruik van ongebonden lespakketten, ingezet als communicatiemiddel, door docenten?

In het tweede deel van dit hoofdstuk worden op basis van het antwoord op de onderzoeksvraag en aan de hand van de overige resultaten uit het onderzoek praktische aanbevelingen aan Podium gedaan.

6.1 Factoren van invloed op het gebruik van lespakketten

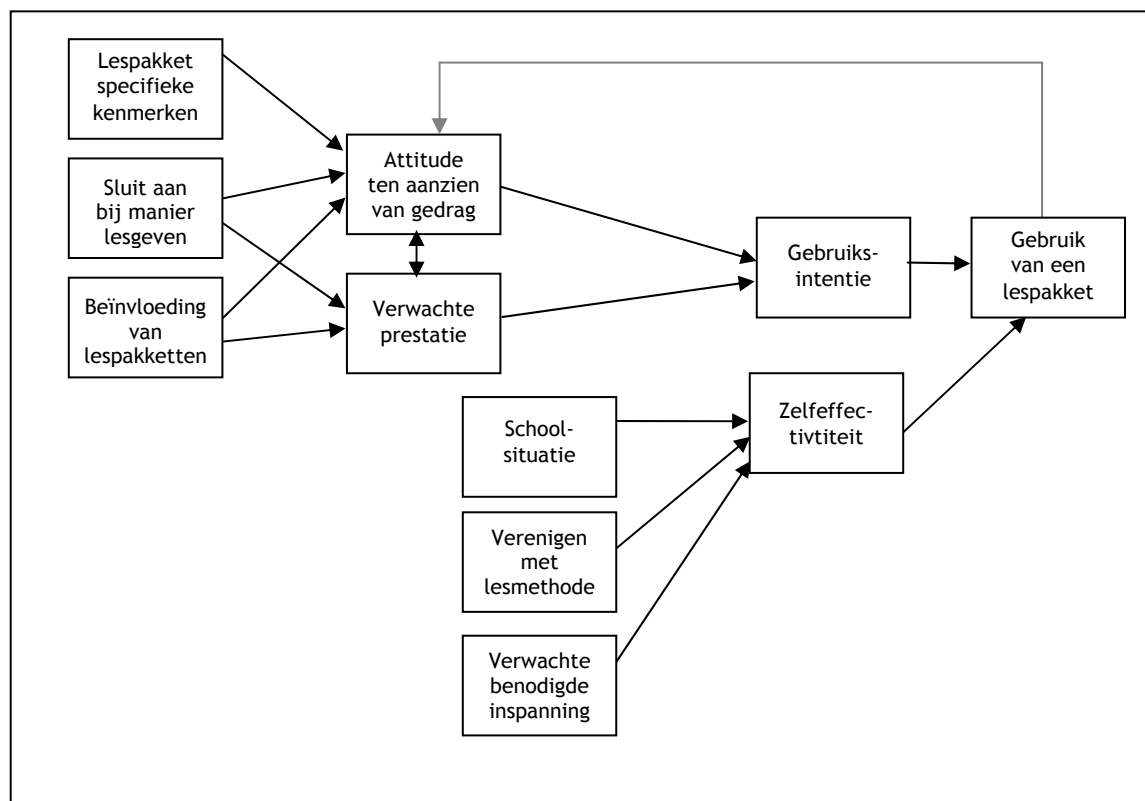
Er hebben in totaal 371 docenten deelgenomen aan het onderzoek, waarbij de steekproef aardig representatief is gebleken. Er zijn betrouwbare factoren gevonden in de data en de relaties daartussen zijn onderzocht. Gebleken is dat er voor de verschillende groepen docenten (totale groep, basisonderwijs en voortgezet onderwijs) ook verschillende beïnvloedende relaties spelen. Dat de totale verklaarde variantie van het gebruik van lespakketten niet erg hoog is, heeft mogelijk te maken met het moeilijk meetbaar maken van de variabele gebruik omdat het geen permanent gedrag is. In veel onderzoeken en studies (o.a. Venkatesh et al., 2003) is er namelijk een sterke causale relatie gevonden tussen de gedragsintentie en het gedrag. Om een duidelijk beeld te krijgen van de gevonden relaties zijn deze in 'nieuwe' modellen samengevat (figuren 6.1, 6.2 en 6.3), die op de volgende pagina's achtereenvolgens behandeld worden.

In eerste instantie is gekeken naar de relaties tussen factoren voor de hele groep docenten. In figuur 6.1 zijn de gevonden relaties weergegeven. Naast de gebruiksintentie is ook de zelfeffectiviteit gevonden als determinant van het gebruik van lespakketten: wanneer de zelfeffectiviteit van een docent toeneemt, is de kans groter dat hij een lespakket zal gebruiken. De attitude en de verwachte prestatie zijn gevonden als determinanten van de gebruiksintentie. Dit betekent dat wanneer de attitude van docenten positiever is en/of de verwachte prestatie hoger is, dit een positieve invloed heeft op de gebruiksintentie. Wel blijken de attitude en de verwachte prestatie overlap te kennen en twee dezelfde determinanten te hebben: de mate waarin een lespakket aansluit bij de manier van lesgeven en de beïnvloeding van lespakketten. De attitude wordt daarnaast nog beïnvloed door de lespakket specifieke kenmerken. Dit laatste indiceert dat het gebruik van lespakketten over het algemeen leidt tot tevredenheid, wat de attitude positief beïnvloedt. De schoolsituatie blijkt invloed te hebben op de verwachte prestatie en de zelfeffectiviteit. Die eerste relatie is te verklaren door te stellen dat het afhankelijk is van de faciliteiten en de steun op school wat een lespakket kan opleveren. Daarnaast is een docent afhankelijk van de faciliteiten op school met betrekking tot zijn eigen zelfeffectiviteit. De invloed van de verenigbaarheid van een lespakket met de lesmethode op de zelfeffectiviteit is te verklaren doordat wanneer een lespakket goed in te passen is in een lesmethode, het gebruik waarschijnlijk makkelijker wordt waardoor de zelfeffectiviteit van een docent kan toenemen. Tot slot heeft ook de verwachte benodigde inspanning invloed op de zelfeffectiviteit wat ook goed te verklaren is, want hoe lager de verwachte benodigde inspanning hoe minder inspanning en moeite het gebruik een docent zal kosten waardoor hij zelf eerder in staat zal zijn om een lespakket te gebruiken.

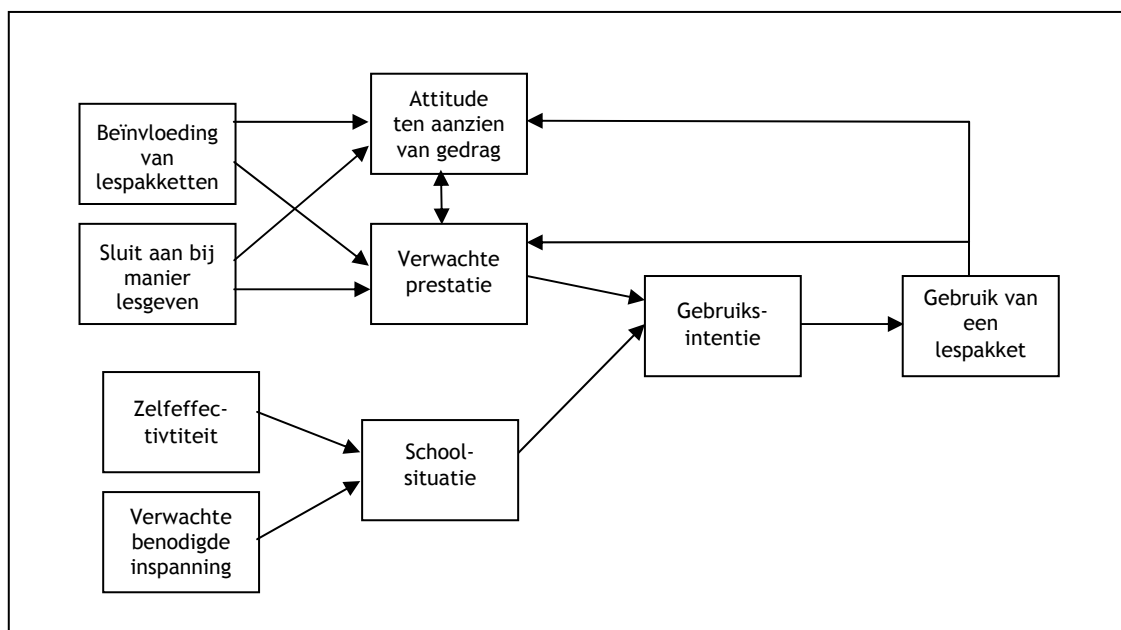
Figuur 6.1 – Factoren van invloed op het gebruik van lespakketten door docenten

Gekeken is naar de factoren die een rol spelen bij het gebruik van lespakketten door docenten in het voortgezet onderwijs. Uit figuur 6.2 blijkt dat de gevonden factoren in hoge mate overeenkomen met de hele groep docenten (figuur 6.1). De pijl tussen gebruik en de attitude is voor docenten voortgezet onderwijs grijs gemaakt, omdat deze relatie minder sterk bewezen is voor deze groep docenten. Een ander verschil is dat voor docenten voortgezet onderwijs geen relatie is gevonden tussen de schoolsituatie en de verwachte prestatie. Als determinanten van het gebruik van lespakketten worden ook hier de gebruiksintentie en de zelfeffectiviteit van docenten gevonden. De attitude ten aanzien van gedrag en de verwachte prestatie beïnvloeden de gebruiksintentie. Ook hier is de overlap zichtbaar tussen de attitude en de verwachte prestatie, waarbij een wederzijds beïnvloedende relatie wordt verondersteld. De aansluiting van een lespakket bij de manier van lesgeven en de beïnvloeding van lespakketten zijn determinanten gebleken van zowel de attitude als de verwachte prestatie. Lespakket specifieke kenmerken hebben alleen invloed op de attitude. De zelfeffectiviteit van docenten voortgezet onderwijs wordt, net als voor de hele groep docenten, beïnvloed door de schoolsituatie, de verenigbaarheid met de lesmethode en de verwachte benodigde inspanning.

Figuur 6.2 – Factoren van invloed op het gebruik van lespakketten door docenten voortgezet onderwijs

Gekeken is naar de factoren die van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten in het basisonderwijs. Het model (figuur 6.3) ziet er duidelijk anders uit dan die voor docenten algemeen en docenten uit het voortgezet onderwijs. Voor docenten basisonderwijs is alleen de gebruiksintentie gevonden als beïnvloedende factor van het gebruik van lespakketten. Opvallend is ook dat voor deze groep docenten niet de attitude maar de schoolsituatie naast de verwachte prestatie gevonden wordt als determinant van de gebruiksintentie. Dit komt overeen met de bevindingen van Venkatesh et al. (2003) die de attitude alleen vinden als determinant van de gebruiksintentie wanneer de verwachte prestatie niet is opgenomen. De beïnvloeding van lespakketten en de aansluiting van een lespakket bij de manier van lesgeven hebben invloed op zowel de attitude als de verwachte prestatie van docenten. Daarnaast is gebleken dat het gebruik van lespakketten een positieve invloed heeft op zowel de attitude als de verwachte prestatie. Dat indiceert dat het gebruik van lespakketten niet alleen leidt tot een positievere houding van docenten ten aanzien van het gebruik, maar dat ook de verwachte prestatie van het gebruik toeneemt. De schoolsituatie is gevonden als tweede factor van de gebruiksintentie. Dat wil zeggen dat de situatie op de school, de faciliteiten en de steun, van invloed zijn op de intentie van docenten om een lespakket te gaan gebruiken. Ook voor docenten basisonderwijs blijkt er samenhang te zijn tussen de zelfeffectiviteit, de verwachte benodigde inspanning en de schoolsituatie, al is de richting van het verband hier anders. Dat de zelfeffectiviteit van invloed is op de schoolsituatie is te verklaren doordat docenten met een hogere zelfeffectiviteit de situatie op school anders inschatten dan docenten met een lagere zelfeffectiviteit. Docenten met een hogere zelfeffectiviteit zien mogelijk meer en sneller mogelijkheden op school voor het gebruik van een lespakket. De verwachte benodigde inspanning heeft invloed op de schoolsituatie, mogelijk doordat wanneer de verwachte benodigde inspanning lager is, de schoolsituatie eerder voldoet aan de eisen om een lespakket te kunnen gebruiken.

Figuur 6.3 – Factoren van invloed op het gebruik van lespakketten door docenten basisonderwijs

Uit de besproken modellen blijkt dus dat er geen eenduidig antwoord op de hoofdvraag geformuleerd kan worden. Welke factoren van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten blijkt namelijk onder meer afhankelijk te zijn van het onderwijstype waarin een docent lesgeeft. Daarnaast is gebleken dat de totale verklaarde variantie van gebruik niet erg hoog was, wat mogelijk betekent dat er nog andere factoren een rol spelen die niet in dit onderzoek tot uiting gekomen zijn. Dit indiceert dat het gebruik van lespakketten complexer en omvangrijker is dan in de modellen is samengevat.

Er is wel inzicht verkregen in factoren die een rol spelen bij het gebruik van lespakketten. Een groot deel van de factoren die uiteengezet zijn in het onderzoeksmodel zijn ook gevonden als factoren. Bovendien leveren de factoren, de relaties tussen de factoren en de overige resultaten uit de vragenlijst veel informatie op die bruikbaar is bij het formuleren van aanbevelingen voor Podium. Daarnaast wordt bijgedragen aan de theorie over lespakketten, een onderzoeksgebied dat tot nu toe nog relatief onbekend terrein was.

6.2 Aanbevelingen

Op basis van de gevonden factoren voor het gebruik van lespakketten, de beschrijvende resultaten en veelzijdige informatie uit de vragenlijst worden er op drie niveaus aanbevelingen gedaan voor Podium. Eerst komen aanbevelingen ter sprake die betrekking hebben op het ontwerp en de ontwikkeling van lespakketten. Vervolgens worden er een aantal communicatieve aanbevelingen gedaan en tot slot volgen er enkele aanbevelingen voor overige activiteiten van Podium.

6.2.1 Aanbevelingen voor het ontwerp en de ontwikkeling van lespakketten

In deze paragraaf worden aanbevelingen gedaan voor Podium die betrekking hebben op het ontwerp en de ontwikkeling van lespakketten. Uit de vragenlijst is veel informatie verkregen over de voorkeuren van docenten ten aanzien van specifieke kenmerken van lespakketten en ook de factoren en relaties in de modellen bieden hiervoor aanknopingspunten.

Sluit aan bij de voorkeuren van docenten voor lesmaterialen en werkvormen

Docenten hebben in het onderzoek hun voorkeuren kunnen aangeven voor specifieke lesmaterialen, werkvormen, het onderwerp, het aanbod van materiaal en enkele overige aspecten (zie ook bijlage 5). Bovendien is gebleken dat de factor lespakket specifieke kenmerken een beïnvloedende factor van de attitude kan zijn. Het is dus verstandig om rekening te houden met de voorkeuren van docenten voor deze lespakket specifieke kenmerken. Daarbij is het belangrijk om te kijken in welke specifieke groep een docent in het basisonderwijs lesgeeft of in welk vak op het voortgezet onderwijs, omdat er daartussen duidelijke verschillen in voorkeuren gevonden zijn. Het aansluiten bij deze voorkeuren is belangrijk omdat docenten zo mogelijk eerder aangesproken worden door een lespakket, de tevredenheid met het gebruik kan toenemen en mogelijk (indirect) de gebruiksintentie gestimuleerd kan worden.

Zorg voor aansluiting bij de manier van lesgeven en de lesmethode

Gebleken is dat wanneer een lespakket aansluit bij de manier van lesgeven van een docent, dit kan leiden tot een positievere houding en hogere verwachte prestatie van docenten ten aanzien van het gebruik van lespakketten. Het is dus belangrijk om ervoor te zorgen dat het gebruik van een lespakket past bij het lesgeven van docenten. Een variabele die daar dichtbij staat is de verenigbaarheid van een lespakket met de lesmethode: gebleken is dat deze variabele invloed kan hebben op de zelfeffectiviteit. Dit betekent dat wanneer een lespakket goed te gebruiken is bij de lesmethode, dit leidt tot een hogere zelfeffectiviteit van docenten. Het is belangrijk om er daarom voor te zorgen dat een lespakket in te passen is in verschillende lesmethoden en/of docenten aanwijzingen te geven hoe zij dat het beste kunnen doen. Het is zinvol om deze twee aspecten in de lespakketten te laten terugkomen en dit tevens zo aan docenten te presenteren.

Zorg voor een sterke en realistische verwachte prestatie

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat hoe hoger de verwachte prestatie van een docent is ten aanzien van het gebruik van lespakketten, hoe sterker de gebruiksintentie zal zijn. Het is daarom zinvol om bij de ontwikkeling van een lespakket te bepalen wat de maximale verwachte prestatie van een lespakket is en dit ook tot uiting te laten komen bij de presentatie van een lespakket. Het is daarbij wel belangrijk om doelstellingen en prestaties realistisch te houden in verband met de tevredenheid van docenten. De tevredenheid is namelijk niet alleen afhankelijk van de absolute prestatie van een product of dienst, maar ook van de verwachtingen die zij vooraf aan het gebruik hebben. Wanneer de daadwerkelijke prestaties de verwachtingen overtreffen leidt dit tot tevredenheid, maar wanneer de waargenomen prestaties minder zijn dan de verwachtingen leidt dit tot ontevredenheid. Het is dus zaak om een evenwicht te vinden tussen een sterke verwachte prestatie (wat invloed heeft op de gebruiksintentie) en een haalbare verwachte prestatie. Het is goed om de verwachte prestatie van een lespakket te benadrukken. Maar het is nog belangrijker om de verwachte prestatie realistisch te houden, in verband met de tevredenheid van docenten.

Maak het gebruik van lespakketten zo eenvoudig mogelijk

Er zijn verbanden gevonden tussen de zelfeffectiviteit, de verwachte benodigde inspanning en de schoolsituatie. Gebleken is dat deze drie factoren invloed kunnen hebben op de gebruiksintentie maar ook elkaar beïnvloeden. Door het gebruik van lespakketten zo eenvoudig mogelijk te houden, kan de zelfeffectiviteit van docenten vergroot worden en de verwachte benodigde inspanning verkleind worden. Wanneer docenten het gevoel hebben dat het gebruik van lespakketten eenvoudig is en het weinig inspanning of voorbereiding kost kan dit uiteindelijk positieve gevolgen hebben voor de gebruiksintentie en het gebruik van lespakketten. Bovendien is uit de belangscores op te maken dat docenten het vooral belangrijk vinden dat het gebruik van lespakketten duidelijk is en dat zij het gebruik ervan snel onder de knie hebben. Bij de ontwikkeling van lespakketten is het daarom van belang om lespakketten niet te ingewikkeld te maken. Bovendien blijkt dat docenten basisonderwijs het belangrijker vinden dat een lespakket weinig voorbereiding en inspanning kost dan docenten voortgezet onderwijs.

Zorg voor een scherpe prijs van de lespakketten

Hoewel de prijs niet als beïnvloedende factor gevonden is, is het wel zinvol om te kijken naar de maximale prijs die docenten willen betalen voor lespakketten. Het lijkt verstandig in elk geval geen lespakketten te ontwikkelen die veel duurder zijn dan 30 Euro. Een prijs tussen de 20 en 30 euro lijkt een goede prijs te zijn. Het gratis aanbieden van lespakketten lijkt geen sterk alternatief te zijn. Docenten basisonderwijs geven aan misschien wel een dergelijk lespakket aan te schaffen, maar lijken niet goed te weten of zij deze ook zeker zullen gebruiken. Docenten voortgezet onderwijs geven in mindere mate aan dat ze een gratis lespakket zeker zullen aanschaffen en neigen daarnaast eerder naar een negatief antwoord op de vraag of ze een gratis lespakket zeker zullen gebruiken.

6.2.2 Aanbevelingen voor de communicatie rondom lespakketten

Ook op het gebied van communicatie kunnen er op basis van het onderzoek een aantal aanbevelingen aan Podium gedaan worden. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op enerzijds directe vragen in de vragenlijst en anderzijds op de gevonden relevante factoren en relaties.

Voorzie docenten in de gewenste informatie over lespakketten

Docenten vinden het belangrijk tot zeer belangrijk om goed geïnformeerd te worden over lespakketten en zij vinden de communicatie tot nu toe niet slecht maar ook niet goed. Bovendien blijkt dat docenten uit zichzelf niet regelmatig op zoek zijn naar informatie over lespakketten. Dit betekent dat er vanuit de ontwikkelende organisatie actieve informatievoorziening moet plaatsvinden om aan de informatiebehoefte van docenten te voldoen. Docenten hebben in de vragenlijst kunnen aangeven over welke aspecten van lespakketten zij graag geïnformeerd worden. Zo geeft een ruime meerderheid (meer dan 75%) van de docenten aan informatie te willen over de werkvormen, de benodigde tijd voor gebruik, de doelen en de prijs van een lespakket. Daarnaast geeft meer dan de helft van de docenten uit het basisonderwijs aan graag geïnformeerd te worden over de manier waarop een lespakket wordt aangeboden en de benodigde voorbereiding. Meer dan de helft van de docenten in het voortgezet onderwijs wil naast informatie over de vier eerstgenoemde aspecten ook graag informatie over de benodigde voorbereiding, de toetsingsmogelijkheden, de gebruiksvarianten van een lespakket en de aansluiting van een lespakket bij kerndoelen en eindtermen.

Sluit aan bij het gewenste communicatiekanaal: VO & e-mail

Aan docenten is gevraagd via welke kanalen zij graag geïnformeerd worden over lespakketten. Wat direct opvalt is dat ruim 85% van de docenten uit het voortgezet onderwijs aangeeft graag informatie via de e-mail te ontvangen. Om het verschil te benadrukken: 43,5% gaf aan informatie te willen via een mailing, 51,0% via een internetpagina en 50,2% via een brochure. De voorkeur voor e-mail blijkt onder VO-docenten dus erg sterk te zijn. Dit biedt dus zeker mogelijkheden om in de toekomst meer met e-mail te gaan doen. Het is daarom verstandig om een goed e-mailsysteem op te zetten, waarin adressen van docenten die aangeven informatie te willen ontvangen via de e-mail zijn opgenomen. Een dergelijke database kan gebruikt worden om docenten te selecteren voor digitale mailingen, mogelijk in combinatie met een schriftelijke mailing (zoals soms al gebeurt). Daarnaast biedt een dergelijk e-mailbestand de mogelijkheid een digitale nieuwsbrief op te zetten, die bijvoorbeeld eens in het kwartaal uitkomt. In een dergelijke nieuwsbrief kunnen actuele projecten van Podium een plaats krijgen, acties gedaan worden en kan aanvullende informatie verstrekt worden. Het voordeel van een dergelijke nieuwsbrief is dat docenten bekender worden met Podium en daarnaast beter voorzien worden in informatie.

Sluit aan bij het gewenste communicatiekanaal: BO & brochure

Besproken is dat docenten op het voortgezet onderwijs een duidelijke voorkeur hebben voor informatie via e-mail, maar dat is anders voor docenten basisonderwijs: 78 % van de docenten op het basisonderwijs ontvangt graag informatie over lespakketten via een brochure. Podium wil iedere twee jaar een nieuwe brochure ontwikkelen waarin alle lespakketten en projecten staan uitgewerkt. Deze brochure is vorig jaar voor het eerst naar alle scholen verstuurd en is via Podium aan te vragen. In deze brochure staan alle ontwikkelde lespakketten, voor zowel basisonderwijs, voortgezet onderwijs en andere typen onderwijs maar ook de projectcommunicatie van Podium heeft hierin een plaats. Omdat de behoefte aan een brochure op het basisonderwijs zo groot is, is het verstandig ook een brochure te ontwikkelen waarin alleen de relevante lespakketten voor het basisonderwijs uiteen gezet worden. Deze brochure zal kleiner zijn in omvang, maar wel erg specifiek op de doelgroep gericht. Ook voor een dergelijke brochure zou het zinvol zijn een adressenbestand op te bouwen, zodat de brochures ook echt bij de docenten komen. Het is verstandig om een dergelijke brochure minimaal jaarlijks uit te brengen: bij elk nieuw schooljaar weer een nieuwe brochure. Dit om elk jaar weer opnieuw docenten te herinneren aan het bestaan van lespakketten (en Podium), want gebleken is dat docenten basisonderwijs uit eigen initiatief niet gauw op zoek gaan naar informatie. Het is zaak om een dergelijke brochure goed op de doelgroep af te stemmen en ook rekening te houden met de voorkeuren van docenten ten aanzien van de inhoud van communicatie zoals reeds besproken is.

Een kleine meerderheid (55,1%) van de docenten basisonderwijs heeft daarnaast aangegeven via e-mail geïnformeerd te willen worden. Het is denkbaar dat dit percentage in de toekomst verder zal toenemen. Dit maakt het zinvol om ook voor docenten BO een betrouwbaar bestand van e-mailadressen te gaan opzetten, en eventueel belangstellenden ook via e-mail te benaderen, zodat hier in de toekomst meer mee kan worden gedaan.

Stimuleer de eerste keer gebruik van lespakketten

Uit het onderzoek is gebleken dat docenten die al eens een lespakket gebruikt hebben een significant positievere attitude en sterkere gebruiksintentie hebben. Bovendien is de causale relatie tussen het gebruik en de attitude van docenten in de gevonden modellen bevestigd. Het is dus zeer waarschijnlijk dat de ervaring met lespakketten leidt tot tevredenheid van docenten, waardoor de attitude positief beïnvloed wordt. De niet-gebruikers van lespakketten (in dit onderzoek circa 40% van de docenten) zijn dus een erg interessante doelgroep om te stimuleren tot de eerste keer gebruik van een lespakket. Belangrijk is dus om ook deze mensen te bereiken met informatie over lespakketten, waarbij gedacht kan worden aan communicatie via vakbladen, brochures of internetsites. Maar ook kunnen kennismakingsacties voor scholen of docenten een bijdrage leveren. Het 'uitproberen' van een lespakket moet zo interessant en aantrekkelijk mogelijk gemaakt worden voor docenten die nog nooit een lespakket gebruikt hebben, zodat ook zij (positieve) ervaringen kunnen opdoen.

Zorg voor blijvend en consequent contact met docenten

Het is niet alleen belangrijk om nieuwe bestellers te werven, ook is het belangrijk om docenten die eenmaal iets bij Podium besteld hebben te behouden als klant. Het is belangrijk om de gegevens van bestellende docenten te verzamelen (zoals nu reeds gebeurt met de e-mailadressen). Blijvend contact kan bijvoorbeeld gerealiseerd worden door een digitale nieuwsbrief op te zetten. Daarnaast kan aan docenten gevraagd worden of zij behoefte hebben aan andere informatie, bijvoorbeeld via een brochure. Het is belangrijk om het contact niet te laten afhangen van de inspanningen van docenten, maar om actief vanuit de organisatie

met docenten te communiceren, rekening houdend met de wensen en behoeften van docenten. Bijkomend voordeel is dat door actief te communiceren, docenten bekender zullen worden met Podium als ontwikkelende organisatie. Herhaling en groeiende bekendheid kunnen leiden tot betere herinnering en herkenning van Podium.

Stimuleer de bekendheid van Podium

Een belangrijk aspect dat in relatie staat met communicatie en loyaliteit van docenten is de bekendheid van Podium. Gebleken is dat het gebruik van lespakketten kan leiden tot een positievere attitude, wat indiceert dat het gebruiken van lespakketten over het algemeen leidt tot tevredenheid. Maar tevredenheid van mensen over bepaalde producten kan ook leiden tot tevredenheid over de ontwikkelaar, wat ten goede komt aan het imago. Daarvoor is het wel nodig dat de ontwikkelde lespakketten door docenten ook gekoppeld worden aan de organisatie Podium. Het is dus belangrijk om Podium als organisatie duidelijk te profileren en docenten bekender te laten worden met de organisatie als ontwikkelaar van lespakketten. Er zijn verschillende manieren waardoor de bekendheid van Podium gestimuleerd kan worden. Zo zou de naam Podium sterker geïntegreerd kunnen worden in de lespakketten, wat overigens niet ten koste moet gaan van het onderwerp of de opdrachtgever. Maar ook door consistente en blijvende communicatie met docenten wordt de bekendheid gestimuleerd.

Communiqueer over de relevante factoren van gebruik

Besproken is dat docenten over specifieke aspecten van lespakketten graag geïnformeerd worden. Maar het is ook nuttig om te kijken naar de beïnvloedende factoren van gebruik en de gebruiksintentie die gevonden zijn en de rol van de communicatie daarbij. Door middel van communicatie kunnen bepaalde eigenschappen van lespakketten benadrukt worden en kunnen verwachtingen uitgesproken worden. Het is zinvol om hierbij ook de scores op de belangvragen van docenten te betrekken (bijlage 4) om zo te achterhalen welke aspecten docenten belangrijk vinden.

Een voorbeeld: de verwachte benodigde inspanning is een belangrijke factor gebleken voor het gebruik van lespakketten. In de communicatie rondom lespakketten kan dus extra benadrukt worden dat een lespakket eenvoudig in gebruik is of dat het werken ermee snel geleerd is. Wanneer een lespakket juist complexer is, kan besloten worden om juist de aandacht op iets anders te vestigen, zoals op aspecten van de verwachte prestatie. Door de nadruk in de communicatie op specifieke (aspecten van) factoren te leggen kunnen de verwachtingen en attitude van docenten veranderen en zodoende kunnen de gebruiksintentie en het gebruik van lespakketten ook positief beïnvloed worden. Het is wel belangrijk om daarbij realistische verwachtingen te handhaven, omdat te hoge verwachtingen kunnen leiden tot ontevredenheid over het gebruik van lespakketten.

6.2.3 Aanbevelingen voor overige activiteiten

Er zijn aanbevelingen gedaan voor Podium die betrekking hebben op het ontwerp en de ontwikkeling van lespakketten enerzijds en op de communicatie rondom lespakketten anderzijds. Er zijn nog enkele aanbevelingen te doen, die betrekking hebben op overige activiteiten van Podium.

Stimuleer de loyaliteit van docenten aan Podium

Gebleken is dat het gebruik van lespakketten een positieve invloed heeft op de attitude van docenten. Dit betekent dat docenten die al eens lespakket(ten) besteld (en gebruikt) hebben bij Podium ook goede potentiële nieuwe klanten zijn. Het is positief dat docenten met een positieve ervaring met lespakketten ook eerder van plan zijn opnieuw een lespakket te gaan gebruiken. Om als organisatie hiervan te profiteren is het belangrijk om de loyaliteit van docenten aan Podium te stimuleren. Een erg belangrijk aspect daarbij is communicatie, het goed onderhouden van de contacten met docenten, zodat zij bekend blijven met de organisatie. Maar er zijn ook andere manieren om de band tussen de organisatie en de klant te versterken. Gezorgd moet worden dat tevreden docenten ook tevreden blijven. Dat wil zeggen dat de kwaliteit van lespakketten altijd bewaakt moet worden en er realistische en haalbare doelstellingen geformuleerd moeten worden. Daarnaast is het belangrijk om open te staan voor ervaringen, klachten en opmerkingen van docenten en hen een goede service te verlenen. Tot slot is er een optie om een loyaliteitsprogramma op te zetten, waardoor docenten extra gemotiveerd kunnen worden om opnieuw een lespakket te kiezen die door Podium is ontwikkeld.

Probeer vaker summatieve evaluaties in te zetten

Podium geeft aan vaak lesmaterialen vooraf te testen, door docenten er mee te laten werken. Op deze manier kunnen de laatste aanpassingen en verbeteringen aan lespakketten gedaan worden, voordat ze definitief op de markt komen. Maar het kan ook erg zinvol zijn om met meer regelmaat summatieve evaluaties op te zetten, om inzicht te krijgen in het gebruik van specifieke lespakketten. Er zijn verschillende summatieve evaluaties mogelijk. Effectevaluaties zijn redelijk gecompliceerd omdat er voor- en nametingen gedaan moeten worden, wil er inzicht verkregen worden in het effect van lespakketten. Maar ook eenvoudige evaluaties kunnen veel informatie opleveren voor Podium. Er kan inzicht verkregen worden in het gebruik van specifieke lespakketten, plus- en minpunten en mogelijke verbeterpunten. Dergelijke evaluaties zijn relatief eenvoudig te realiseren door bijvoorbeeld een evaluatieformulier bij lespakketten te verstrekken. Wel is het zaak om deze gegevens vervolgens ook zorgvuldig te verwerken. Een bijkomend voordeel van dergelijke evaluaties is dat door middel van evaluaties ook contact onderhouden wordt met docenten. Belangrijk is daarbij wel dat docenten ook het gevoel moeten krijgen dat er iets met hun evaluatie gedaan wordt. Daarnaast kan het zinvol zijn om docenten te stimuleren tot evalueren, door bijvoorbeeld een kleinigheid aan te bieden of een verloting te houden. Dergelijke evaluaties kunnen in de toekomst mogelijk gekoppeld worden aan een digitale nieuwsbrief.

Houd rekening met de verschillen tussen docenten BO en VO

Een laatste, algemene aanbeveling die eigenlijk op alle aspecten van toepassing is, betreft het rekening houden met de verschillen tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Er zijn verschillen gevonden tussen docenten ten aanzien van de voorkeuren voor lespakket specifieke kenmerken, communicatie en in de gevonden verbanden en factoren die van invloed zijn op het gebruik van lespakketten. Het is goed om te realiseren dat docenten basisonderwijs en voortgezet onderwijs erg

verschillende doelgroepen zijn, met verschillende voorkeuren ten aanzien van lespakketten en communicatie. Het is belangrijk om met dit gegeven rekening te houden bij de ontwikkeling en realisatie van lespakketten. De gevonden modellen van gebruik van lespakketten kunnen daarbij houvast bieden, net als de concrete resultaten uit de vragenlijst.

6.3 Ter afsluiting

In dit hoofdstuk is een antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. De factoren die van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten zijn in modellen weergegeven; voor docenten in het algemeen, docenten basisonderwijs en docenten voortgezet onderwijs. Er zijn verschillende factoren en relaties gevonden die invloed uitoefenen op de gebruiksintentie en het gebruik van lespakketten. Deze modellen in combinatie met directe resultaten uit de vragenlijst zijn als basis gebruikt om vervolgens aanbevelingen voor Podium te doen. Er zijn aanbevelingen gedaan voor de ontwikkeling van lespakketten, voor de communicatie rondom lespakketten en voor overige activiteiten van Podium. Er zijn onder meer ideeën aangedragen die Podium in de toekomst kan gebruiken om de communicatie te verbeteren, het contact met docenten te versterken, lespakketten te verbeteren en om als organisatie te leren. Sommige aanbevelingen die zijn gedaan en informatie die is verkregen uit het onderzoek kunnen eenvoudig gebruikt worden in de toekomst bij de realisatie van lespakketten. De mogelijkheden van de uitvoering van enkele andere aanbevelingen zullen binnen de organisatie besproken en geëvalueerd moeten worden.

7. Reflectie en discussie

In het vorige hoofdstuk is een antwoord gegeven op de hoofdvraag en zijn er praktische aanbevelingen gedaan voor Podium. Maar het is ook belangrijk om terug te blikken op de wetenschappelijke aanleiding en een korte reflectie te geven op het theoretische onderzoeksmodel dat als basis gediend heeft in dit onderzoek. In dit hoofdstuk zullen deze zaken ter sprake komen, en zullen tot slot een aantal discussiepunten ten aanzien van het onderzoek worden besproken.

7.1 Theoretische reflectie en aanbevelingen

Een onderzoek naar het gebruik van lespakketten ontbrak tot nu toe in de literatuur. Vanuit de wetenschap was het interessant om meer inzicht te krijgen in de theorie rondom lespakketten. Om aanknopingspunten te vinden voor het onderzoek zijn lespakketten vanuit verschillende invalshoeken benaderd: een lespakket als communicatiemiddel, als vorm van educatieve communicatie en als innovatie. Vooral de uiteenlopende innovatieliteratuur heeft veel inzicht kunnen bieden in factoren die een plaats moesten krijgen in het theoretische onderzoeksmodel. Als basis is gebruik gemaakt van de UTAUT (Venkatesh et al., 2003) waarin factoren geformuleerd staan die van invloed zijn op het gebruik en de acceptatie van technologieën. Dit model is gekozen omdat het erg uitgebreid is en gebaseerd is op een grondig onderzoek naar acht andere modellen. Besloten is om wel enkele aanvullingen op de UTAUT te doen, omdat een lespakket een minder technologische innovatie is dan waarvoor het model eigenlijk ontwikkeld is. Op basis van een gedragsmodel (TPB), de innovatiekenmerken van Rogers (1995), eigen inzichten en inzichten van Podium zijn er enkele aanvullingen gedaan op de UTAUT om zo het definitieve onderzoeksmodel te formuleren en aan te passen aan de onderzoekscontext.

Uit het onderzoek is gebleken dat de UTAUT niet allesomvattend is voor het gebruik van lespakketten en dat de aanvullingen die zijn gedaan zinvol zijn geweest. Maar het belangrijkste doel waarvoor de UTAUT is gebruikt is wel behaald: de UTAUT heeft houvast geboden bij het formuleren van items en aanknopingspunten gegeven voor factoren die van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten. Concluderend kan gezegd worden dat de UTAUT niet voldoende gespecificeerd is om zomaar in andere onderzoekscontexten te gebruiken, maar dat het wel een goede basis kan zijn in een ander innovatieonderzoek. Vooral in een explorerend onderzoek als deze, waarbij er geen passende theorieën of modellen beschikbaar zijn, kan de UTAUT veel inzichten bieden.

De aanvullingen die gedaan zijn op de UTAUT zijn nuttig gebleken, maar het werkelijke gebruik van lespakketten blijkt omvangrijker te zijn dan dat in het onderzoeksmodel uiteen gezet is. Waarschijnlijk spelen er ook andere factoren bij het gebruik van lespakketten door docenten een rol, de gevonden factoren waren immers niet alles verklarend. Dit is meteen een eerste aanleiding voor het doen van vervolgonderzoek. Het is nuttig om te achterhalen welke mogelijke andere factoren er een rol spelen, door bijvoorbeeld te evalueren waarom specifieke lespakketten wel of niet gebruikt worden.

Ook zou het zinvol zijn wanneer er in de toekomst meer inzichten komt in de effecten van lespakketten. Er is een aantal evaluatieonderzoeken gedaan waarin de effecten van specifieke lespakketten onderzocht zijn. Hieruit is gebleken dat lespakketten die ingezet worden als communicatiemiddel kennis- houdings- en

gedragsveranderingen van jongeren kunnen verwezenlijken. Maar er zou veel meer geleerd kunnen worden uit effectevaluaties als deze vaker uitgevoerd worden. Resultaten kunnen dan met elkaar vergeleken worden, wat leidt tot meer inzicht in de effecten van lespakketten. De werking van een lespakket en mogelijk van specifieke lesmaterialen en werkvormen kunnen zo inzichtelijk worden gemaakt. Maar ook lijkt het verstandig om te kijken hoe docenten concreet omgaan met lespakketten en extra lesmaterialen. Bekeken kan worden in hoeverre lespakketten aangeboden kunnen worden als alternatief lesmateriaal en ingepast kunnen worden in verschillende lesmethoden. Docenten zeggen moeite te hebben met het inplannen van extra lesmateriaal, omdat er weinig tijd is. Onderzoek naar de omgang van docenten met specifieke lespakketten en het gebruik ervan in combinatie met de gebruikte lesmethoden kunnen nuttige inzichten in de praktijk opleveren.

Het is niet alleen interessant om te kijken hoe de doelgroep, docenten, met lespakketten omgaat, ook is het interessant om de ontwikkelende kant nader te belichten. Als praktische aanbeveling is aangeraden om vaker summatieve evaluaties te doen, om docenten te betrekken bij evaluaties om daar als ontwikkelende organisatie van te leren. Maar ook het ontwikkelingstraject zelf is een belangrijk aandachtsgebied. Hoe komen lespakketten tot stand? Welke rolverdeling wordt er gehanteerd en hoe wordt er bijvoorbeeld omgegaan met formatieve evaluaties? Ook dergelijke vragen kunnen meer inzicht bieden in de theorie rondom lespakketten.

Tot slot een aanbeveling waarin de aandacht uitgaat naar de campagnecontext. In dit onderzoek draaide het om lespakketten die ingezet worden als communicatiemiddel en soms deel uitmaken van een grotere campagne. Dit biedt tevens aanknopingspunten voor vervolgonderzoek. Want wat zijn de mogelijkheden van lespakketten als communicatiemiddel binnen een campagne? In combinatie met welke andere communicatiemiddelen kunnen zij nuttig zijn? Hoe belangrijk is een campagnecontext? Antwoorden op deze vragen zijn zinvol voor zowel de ontwikkelaars van lespakketten als voor opdrachtgevers en campagnemakers. Aspecten als bekendheid, populariteit en actualiteit kunnen nader onderzocht worden.

Lespakketten zijn op wetenschappelijk onderzoeksgebied nog een redelijk nieuw onderwerp en duidelijk is dat er uiteenlopende aandachtsgebieden voor vervolgonderzoek te vinden zijn. Lespakketten kunnen als communicatiemiddel ingezet worden en er zijn verschillende factoren die van invloed zijn op het gebruik van lespakketten door docenten. Gebleken is dat het gebruik van lespakketten een positieve invloed heeft op de attitude, wat erop duidt dat docenten over het algemeen tevreden zijn over het gebruik van lespakketten. Dit zou tevens kunnen betekenen dat de markt voor lespakketten nog groeiende is, wat het onderzoeksgebied nog interessanter maakt. Vervolgonderzoek naar verschillende aspecten van lespakketten zal zeker zinvol zijn, om in de toekomst nog meer inzicht te krijgen in de mogelijkheden en onmogelijkheden van het gebruik van lespakketten.

7.2 Discussie

Een eerste punt van discussie betreft het onderwerp van onderzoek: 'lespakketten in het algemeen'. Het onderzoek is opgezet om meer inzicht te krijgen in het gebruik van lespakketten door docenten, maar lespakketten kunnen natuurlijk erg verschillen. Geprobeerd is om docenten hetzelfde denkkader te bieden, door vooraf aan de vragenlijst voorbeelden van lespakketten te presenteren. Maar het is moeilijk om deze informatie terug te koppelen naar specifieke lespakketten, omdat in de praktijk natuurlijk elk lespakket weer anders is. Uit enkele opmerkingen van docenten bleek ook dat sommigen moeilijkheden hadden ondervonden bij de beantwoording van bepaalde vragen.

Een tweede kanttekening die geplaatst kan worden bij het onderzoek is dat verondersteld is dat docenten redelijk onafhankelijke posities in een school hebben. Maar uit enkele op- en aanmerkingen van docenten aan het eind van de vragenlijst bleek dat sommige docenten moeite hadden om bepaalde vragen te beantwoorden (met name met betrekking tot het aspect prijs), omdat zij deze beslissingen zelf niet maken. De mate van onafhankelijkheid van docenten in het werk is waarschijnlijk afhankelijk van de school waarop een docent werkt. Dit betekent dat in elk geval een deel van de docenten niet alle beslissingen volledig zelfstandig mag nemen, maar dat goedkeuring van de directie daarvoor nodig is.

Een derde discussiepunt betreft de representativiteit van de steekproef. Hoewel in hoofdstuk vijf gebleken is dat de steekproefgegevens redelijk representatief zijn in verhouding tot de onderwijspopulatie zijn er natuurlijk ook verschillen gevonden. Zo hebben er relatief veel docenten uit het voortgezet onderwijs deelgenomen, en wijken de geslachtsverhoudingen enigszins af. Het is moeilijk te achterhalen in hoeverre deze verschillen van invloed zijn geweest op de resultaten. Wel is geprobeerd om de resultaten op verschillende niveaus te bekijken en verschillende groepen te onderscheiden om hier zoveel mogelijk rekening mee te houden.

Tot slot is een discussiepunt dat ondanks veel van de factoren uit het onderzoeksmodel tot uiting gekomen zijn in de data, de totale verklaarde varianties relatief laag waren. Dat betekent dat de factoren die gevonden zijn wel invloed hebben op de gebruiksintentie en het gebruik van lespakketten, maar dat zij slechts een deel ervan verklaren. De gevonden factoren en relaties bieden wel aanknopingspunten, maar geven geen totaalbeeld van de factoren die er spelen. Het is goed mogelijk dat er andere zaken spelen die van invloed zijn op het gebruik van lespakketten die niet in dit onderzoek tot uiting zijn gekomen.

Literatuur

- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior [Electronische versie]. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50,2, 179-211
- Ajzen (2002). The Theory of Planned Behavior Diagram. Opgehaald op: 6 maart, 2005, van: <http://www-unix.oit.umass.edu/~ajzen/tpb.diag.html>
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior*. Prentice-Hall: Englewood Cliffs.
- Berg, R., van den, Heuvel, K. van den, Slegers, P., & Geijssels, F. (1997). *Transformatie in het onderwijs. Hoe met vernieuwingen om te gaan?* Houten: EPN
- Bethlehem, J. (1999). Cross-sectional Research. In H.J. Adèr & G.J. Mellebergh (eds.), *Research Methodology in the Social, Behavioural & Life Sciences*. London: Sage Publications.
- Blackwell, R.D., Miniard, P.W., & Engel, J.F. (2001). *Consumer Behavior*. Ohio, USA: South-Western.
- Boer, D.J., den, Bouwman, H., Frissen, V. & Houben, M. (1994). *Methodologie en statistiek voor communicatie-onderzoek*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum
- Davis, F.D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13, 319-339
- Davis, F.D., Bagozzi, R.P., & Warsaw, P.R. (1989). User acceptance of computer technology: a comparison of two theoretical models. *Management Science*, 35(8), 982-1003.
- Diggele, J.B.H. (1991). *Evaluatie van het gebruik van het lespakket 'Evalueren in de klas'*. Arnhem: Cito.
- Dozier, D.M., Grunig, L.A., Grunig, J.E. (2001). Public Relations as Communication Campaign. In R.E. Rice & C.K. Atkin (eds.), *Public Communication Campaigns* (pp. 231-248). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Driessen, G. & Doesborgh, J. (2004). *Effecten van het geslacht van de leerkrachten op de prestaties, de houding en het gedrag van leerlingen*. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen
- Duijvestijn, H.H., Steensel, K.M. van, Verveen, J., Boschma, J., Nelis, H. & Vries, J. de (2003). *Voorbij label en lifestyle*. Den Haag, Stichting Maatschappij en Onderneming
- Frambach, R.T., & Schillewaert, N. (2002). Organizational innovation adoption. A multi-level framework of determinants and opportunities for future research. *Journal of Business Research*, 55, 163-176
- Fullan, M. (1982). *The Meaning of Educational Change*. Ontario: OISE Press
- Gool, C.van, & Hartog, G. den (1999). Docenten onvoldoende voorbereid op vernieuwingen. Verslag: paneldiscussie Moderne Vreemde Talen in de basisvorming. *Levende talen: berichten en mededelingen van de vereniging van leraren*, 545, 707-711

- Gopalakrishnan, S., & Damanpour, F. (1997). A Review of Innovation Research in Economics, Sociology and Technology Management. *Omega*, 25(1), 15-28
- Griffin, D. & Christensen, R. (1999). *Concerns-Based Adoption Model (CBAM) Levels of Use of an Innovation*. Opgehaald 13 april 2005, van University of North Texas: Institute for the Integration of Technology into Teaching and Learning: www.iittl.unt.edu/pt3ll/Wordfiles/cbam.doc
- Haare, I. van, (2004). 'Okido!': een interventieprogramma over Overgewicht bij Kinderen In De Ontwikkeling. Een effectevaluatie en procesevaluatie van een interventieprogramma over overgewicht en obesitas bij kinderen [Electronische versie]. Enschede, afstudeerscriptie van de opleiding Toegepaste Communicatiewetenschap van de Universiteit Twente
- Hall, G.E. & Hord, S.M. (1987). *Change in Schools*. Albany: State University of New York Press
- Hartwick, J., & Barki, H. (1994). Explaining the Role of User Participation in Information System Use. *Management Science*, 40(4), 440-465
- Hu, P.J., Clark, T.H.K., & Ma, W.W. (2003). Examining technology acceptance by school teachers: a longitudinal study. *Information & Management*, 41, 227-241
- Hulscher, M., Wensing, M., & Grol, R. (2000). *Effectieve Implementatie Theorieën en Strategieën*. Opgehaald 15 maart, 2005, van ZonMw: <http://www.zonmw.nl/fileadmin/upload/17857/eistrategienentheorien.pdf>
- Kirschner, P., Hermans, H., & Wolf, H. de (1995). *Onderwijsvernieuwing en informatietechnologie*. Houten: Educatieve Partners
- Krueger, N.F., Reilly, M.D., & Carsrud, A.L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 15, 411-432
- Martins, C.B.M.J., Steil, A.V., & Todesco, J.L. (2004). Factors influencing the adoption of the Internet as a teaching tool at foreign language schools. *Computers & Education*, 42, 353-374
- Mathieson, K. (1991). Predicting User Intentions: Comparing the Technology Acceptance Model with the Theory of Planned Behavior. *Information Systems Research*, 2(3), 173-191
- Mendelsohn, H. (1973). Some reasons why information campaigns can succeed. *The Public Opinion Quarterly*, 37(1), 50-61
- Ministerie OCW (2003). Tweede fase vierde jaar. Een overzicht van de stand van zaken vier jaar na invoering van de tweede fase havo/vwo. Opgehaald 4 juli, 2005, van: <http://www.minocw.nl/brief2k/2003/doc/7139a.pdf>
- Ministerie OCW (2004). Een kwantitatieve foto van het onderwijspersoneel. Opgehaald op 5 september, 2005, van: www.aandachtsgroepen.nl
- Moore, G.C., & Benbasat, I. (1991). Development of an Instrument to Measure the Perceptions of Adopting Technology Innovation. *Information Systems Research*, 2(3), 192-222
- Moore, D.S., & McCabe, G.P. (2000). *Statistiek in de Praktijk*. Schoonhoven: Academic Service

Nauta, H. (2003). *Online onderzoek. Een betrouwbaar alternatief?* Opgehaald 27 april, 2005, van www.xoki.com/Online-Onderzoek.pdf

Ndubisi, N.O. (n.d.) Factors influencing e-learning adoption intention: Examining the determinant structure of the decomposed theory of planned behaviour constructs. Opgehaald op 24 maart, 2005, van: <http://herdsa2004.curtin.edu.my/Contributions/RPapers/P057-jt.pdf>

NIGZ (n.d.). *Over de grens. Jongens en meisjes op zoek naar elkaar, soms moet je grenzen over, soms ga je te ver.* Opgehaald op 22 juli, 2005, van http://w3.nigz.nl/docfiles/project_Overdegrens2.pdf

Park, B. (2003). Faculty Adoption and Utilization of Web-assisted Instruction (WAI) in Higher Education: Structural Equation Modeling (SEM).

Paisley, W.J. (2001). Public Communication Campaigns: The American Experience. In R.E. Rice & C.K. Atkin (eds.), *Public Communication Campaigns* (pp. 3-21). Thousand Oaks: Sage Publications.

Riemenschneider, C.K., Harrison, D.A., & Mykytyn, P.P.J. (2003). Understanding it adoption decisions in small business: integrating current theories. *Information & Management*, 40, 269-285

Rogers, E.M. (1995). *Diffusion of innovations*. New York: The Free Press

Rogers, E.M. & Storey, J.D. (1987). Communication Campaigns. In C.R. Berger & S.H. Chaffee (eds.), *Handbook of Communication Science* (pp. 817-846). Newbury Park: Sage Publications.

Roossink, H.J. & Terlouw, C. (1995). *Evaluatie van de lespakketten: Bouwen en milieu en Bouwen met de zon*. Opgehaald op 22 juli, 2005, van de Universiteit Twente Website: <http://www.ub.utwente.nl/webdocs/oc/1/00000002.pdf>

RMC Research Corporation (2000). *Levels of Use of Technology*. Opgehaald 13 april 2005, van www.rmcdenver.com/useguide/cbam.htm

Spector, P.E. (1992). *Summated Rating Scale Construction: An Introduction*. Newbury Park: SAGE Publications

Stokking, K.M. (1986). *Hoe bereiken we de scholen? Een studie naar de verspreiding van vernieuwingen in het onderwijs*. Tilburg: Zwijssen

Swanborn, P.G. (1994). *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Meppel: Boom

Taylor, S., & Todd, P.A. (1995). Understanding Information Technology Usage: A Test of Competing Models. *Information Systems Research*, 6(2), 144-176

Tornatzky, L.G., & Klein, K.J. (1982). Innovation Characteristics and Innovation Adoption-Implementation: A Meta-Analysis of Findings. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 29(1), 28-45

Universiteit Maastricht Capaciteitsgroep GVO (2003). *Lespakket 'orgaandonatie en registratie'. De ontwikkeling, implementatie en evaluatie van een voorlichtingsprogramma over orgaandonatie en registratie voor middelbare scholieren*. Maastricht, Universiteit Maastricht

Vanwesenbeeck, I., Bakker, F., Fulpen, M. van, Paulussen, T., Poelman, J., & Schaalma, H. (2003). Seks en seksuele risico's bij VMBO-scholieren anno 2002. [Electronische versie]. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 27, 30-39

Venkatesh, V., Morris, M.G., Davis, G.B., & Davis, F.D. (2003). User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View. *MIS Quarterly*, 27(3), 425-478

Woerkum, C. van, Kuiper, D., & Bos, E. (1999). *Communicatie en innovatie, een inleiding*. Alphen aan den Rijn: Samson

Wright, R.E., Palmer, J.C. & Kavanaugh, D.C. (1995). The importance of promoting stakeholder acceptance of educational innovations. Opgehaald 29 maart, 2005, van: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3673/is_199507/ai_n8725853

Bijlagen

Onderzoek naar het gebruik van lespakketten in de praktijk

Beste docent(e),

Voor mijn studie Communicatiewetenschappen aan de Universiteit Twente ben ik momenteel bezig met een afstudeeronderzoek naar het gebruik van lespakketten door docenten. Het onderzoek richt zich op lespakketten die ontwikkeld worden om maatschappelijke/culturele onderwerpen bij leerlingen onder de aandacht te brengen (vb. roken, milieu, muziek). Om goed inzicht te krijgen in het gebruik van lespakketten, is veel informatie nodig van docenten uit de praktijk.

Ik hoop dat ook u wilt meewerken aan dit onderzoek, door deze vragenlijst in te vullen. Als blijk van waardering voor uw deelname (ca. 15 minuten) zal ik u, indien gewenst, een **rapportage** van de gevonden resultaten sturen, en bied ik u een **CD-rom** aan van een bestaand lespakket (Culture Beats).

Ik hoop op uw deelname!

Alvast bedankt en met vriendelijke groet,

Inge de Olde

Studente Universiteit Twente
i.deolde@student.utwente.nl

Over deze vragenlijst

Deze vragenlijst gaat over het gebruik van lespakketten door docenten. Om u een duidelijk beeld te geven van wat wordt bedoeld met deze lespakketten zijn hieronder drie voorbeelden afgebeeld.

1. Ik (r)ook niet

Een lespakket over roken, in opdracht van Stivoro, dat leerlingen laat kennismaken met verschillende aspecten van roken en hen helpt te volharden in de keuze niet te gaan roken.

2. In & Out

Een lespakket over omgaan met geld, dat leerlingen stimuleert na te denken over hun bestedingsgedrag.

3. Lege batterijen

Een lespakket over een specifiek milieuaspect: het inleveren van batterijen. Leerlingen worden spelenderwijs geconfronteerd met verschillende aspecten van dit onderwerp.

Kenmerken van dergelijke lespakketten zijn:

- flexibel inzetbaar (ongeacht de lesmethode die u gebruikt)
- gericht op maatschappelijke/culturele onderwerpen en vraagstukken
- opgebouwd uit verschillende werkvormen
- soms onderdeel van een grotere campagne

Nog niet eerder een lespakket gebruikt?

Ook in uw mening zijn we geïnteresseerd. Vult u de antwoorden in op basis van het beeld dat u heeft van lespakketten.

Doel van de vragenlijst

Het doel van deze vragenlijst is om inzicht te krijgen in wat bruikbaar is in de klas. Met inzicht hierin kunnen in de toekomst lespakketten beter afgestemd worden op de praktijk. Het invullen zal ongeveer 15 minuten in beslag nemen, uw antwoorden zullen volstrekt vertrouwelijk worden behandeld.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

1. In welk type onderwijs bent u werkzaam als docent(e)?

☐ Basisonderwijs, groep _____

☐ Voortgezet Onderwijs

vak:

- ☐ Geschiedenis
- ☐ Aardrijkskunde
- ☐ Maatschappijleer
- ☐ CKV
- ☐ Economie
- ☐ Verzorging
- ☐ Anders, namelijk _____

In:

- ☐ Onderbouw
- ☐ Bovenbouw VMBO
- ☐ 2^e fase HAVO/VWO

2. Hoeveel jaar bent u al werkzaam in het onderwijs? _____

3. Wat is uw leeftijd? _____

4. Wat is uw geslacht? ☐ Man ☐ Vrouw

5. Hoe innovatief (vernieuwend) vindt u zichzelf als docent?

Helemaal niet
innovatief

Niet innovatief

Neutraal

Innovatief

Erg innovatief

1

2

3

4

5

6. Heeft u in het verleden al eens een dergelijk lespakket besteld?

- ☐ Nee
- ☐ Ja, 1 keer
- ☐ Ja, 2 of 3 keer
- ☐ Ja, vaker dan 3 keer

7. Heeft u in het verleden al eens een dergelijk lespakket gebruikt?

- ☐ Nee (*ga verder naar vraag 11*)
- ☐ Ja, 1 keer
- ☐ Ja, 2 of 3 keer
- ☐ Ja, vaker dan 3 keer

8. Geef een cijfer aan uw ervaring met lespakketten. (Hoe hoger het cijfer, hoe positiever uw ervaring).

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

9. Hoeveel jaar wordt één lespakket gebruikt?

- ☐ 1 jaar
- ☐ 2 jaar
- ☐ 3 jaar of langer

10. In hoeveel klassen wordt één lespakket gebruikt?

- ☐ 1 klas
- ☐ 2 klassen
- ☐ 3 of 4 klassen
- ☐ 5 of meer klassen

11. Toekomstig gebruik

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

	Mening				
Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken	1	2	3	4	5
Ik ben van plan de mogelijkheden voor gebruik van een lespakket te gaan inventariseren	1	2	3	4	5
Ik ben van plan een lespakket te gaan gebruiken:					
Niet	Binnen nu en 3 maanden	Binnen nu en een half jaar	Binnen nu en een jaar	Over meer dan een jaar	Ik weet het niet
☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. Verwachtingen ten aanzien van de lespakketten

Geef u mening over **én** het belang van deze stellingen.

Vb: Het gebruiken van lespakketten vindt u zinvol → score 4 bij kolom mening

U vindt het heel erg belangrijk dat lespakketten zinvol zijn in uw werk → score 5 bij kolom belang

Uw mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

Hoe belangrijk: 1 = erg onbelangrijk, 2 = onbelangrijk, 3 = neutraal, 4 = belangrijk, 5 = heel erg belangrijk

Het gebruik van lespakketten...	Uw mening					Hoe belangrijk?				
is zinvol in mijn werk	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is positief voor mijzelf	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is leerzaam voor mijn leerlingen	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is een goede aanvulling op mijn lessen	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is een leuke afwisseling	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is duidelijk	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
heb ik snel onder de knie	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is eenvoudig	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
kost mij weinig inspanning	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
heeft weinig voorbereiding nodig	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is niet complex	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
kan ik eerst bij een kleine groep uitproberen	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is voor anderen waar te nemen	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
sluit aan bij mijn manier van lesgeven	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is te verenigen met de lesmethode die ik gebruik	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is geschikt voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is geschikt voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is geschikt voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
is geschikt om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

Hoeveel lesuren wilt u maximaal aan één lespakket besteden?

1 lesuur 2 lesuren 3 lesuren 4 of 5 lesuren 6 lesuren of meer Ik weet het niet

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐

13. Invloeden

Geef uw mening over **én** het belang van deze stellingen.

Vb: U vindt dat de schoolleiding niet erg hulpvaardig is → score 2 bij kolom mening

U vindt het erg belangrijk dat de schoolleiding hulpvaardig is → score 5 bij kolom belang

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

Belang: 1 = erg onbelangrijk, 2 = onbelangrijk, 3 = neutraal, 4 = belangrijk, 5 = heel erg belangrijk

	Uw mening	Hoe belangrijk?
De schoolleiding is hulpvaardig als ik een lespakket wil inzetten	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
De school steunt het gebruik van lespakketten	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Mijn collega's vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
De schoolleiding vindt dat ik een lespakket moet gebruiken	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Mijn leerlingen vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Ik heb de kennis om een lespakket te kunnen gebruiken	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Ik heb de vaardigheden om een lespakket te kunnen gebruiken	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Er is een persoon (of groep) beschikbaar die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Er zijn voldoende faciliteiten op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Er is voldoende tijd beschikbaar om een lespakket te kunnen gebruiken	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
Ik ben in staat zelfstandig een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

14. Attitude

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

Het gebruiken van lespakketten vind ik over het algemeen...	Mening
positief	1 2 3 4 5
goed	1 2 3 4 5
leuk	1 2 3 4 5
zinnig	1 2 3 4 5
interessant	1 2 3 4 5
prettig	1 2 3 4 5

15. Lesmaterialen

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

Ik werk graag met...	Mening
videobanden	1 2 3 4 5
dvd's	1 2 3 4 5
cd-roms	1 2 3 4 5
folders/brochures	1 2 3 4 5
voorleesverhalen	1 2 3 4 5
prentenboeken	1 2 3 4 5
(bord)spellen	1 2 3 4 5
posters	1 2 3 4 5
puzzels	1 2 3 4 5
websites	1 2 3 4 5
(kopieerbare) werkbladen	1 2 3 4 5
muziek cd's	1 2 3 4 5

Hoe belangrijk zijn de lesmaterialen voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

Erg onbelangrijk
1

Onbelangrijk
2

Neutraal
3

Belangrijk
4

Erg belangrijk
5

16. Werkvormen

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

<u>Ik werk graag met...</u>	Mening
individuele opdrachten	1 2 3 4 5
groepsopdrachten	1 2 3 4 5
discussiemateriaal	1 2 3 4 5
presentaties	1 2 3 4 5
rollenspellen	1 2 3 4 5
case studies	1 2 3 4 5
werkstukken/verslagen	1 2 3 4 5
experimenten	1 2 3 4 5
onderzoekopdrachten	1 2 3 4 5
kleur/knip/knutsel-opdrachten	1 2 3 4 5
excursies	1 2 3 4 5
gastlessen	1 2 3 4 5
buitenopdrachten	1 2 3 4 5
online (zoek)opdrachten	1 2 3 4 5

Hoe belangrijk zijn werkvormen voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

Erg onbelangrijk Onbelangrijk Neutraal Belangrijk Erg belangrijk
1 2 3 4 5

17. Aanbod van materiaal

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

<u>Ik vind het prettig als lesmateriaal wordt aangeboden...</u>	Mening
met aparte werkboeken voor leerlingen	1 2 3 4 5
met veel verschillende werkvormen	1 2 3 4 5
met veel voorbeelden	1 2 3 4 5
met kant-en-klare opdrachten	1 2 3 4 5
met beoordelingsmogelijkheden	1 2 3 4 5
met een uitgebreide handleiding	1 2 3 4 5
via/in combinatie met internet	1 2 3 4 5

Hoe belangrijk is het aanbod van materiaal voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

Erg onbelangrijk Onbelangrijk Neutraal Belangrijk Erg belangrijk
1 2 3 4 5

18. Het onderwerp

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

<u>Ik vind het belangrijk dat het onderwerp van een lespakket...</u>	Mening
actueel is	1 2 3 4 5
maatschappelijk relevant is	1 2 3 4 5
bijdraagt aan de leerstof voor de leerlingen	1 2 3 4 5
interessant is om te behandelen	1 2 3 4 5
leerlingen aanspreekt	1 2 3 4 5

Hoe belangrijk is het onderwerp voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

Erg onbelangrijk Onbelangrijk Neutraal Belangrijk Erg belangrijk
1 2 3 4 5

19. Aspecten van lesmateriaal

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

<u>Ik vind het belangrijk dat lespakketten...</u>	Mening				
gedurende lange termijn inzetbaar zijn	1	2	3	4	5
in delen te gebruiken zijn	1	2	3	4	5
vaker te gebruiken zijn	1	2	3	4	5
flexibel inzetbaar zijn	1	2	3	4	5
vrolijk zijn vormgegeven	1	2	3	4	5
uitgebreid zijn met extra gegevens en informatie	1	2	3	4	5
vooraf getest zijn	1	2	3	4	5
van een bekende afzender afkomstig zijn	1	2	3	4	5

Hoe belangrijk zijn bovenstaande aspecten voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

Erg onbelangrijk Onbelangrijk Neutraal Belangrijk Erg belangrijk
1 2 3 4 5

20. De prijs

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

	Mening				
Lespakketten zijn over het algemeen duur	1	2	3	4	5
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker aanschaffen	1	2	3	4	5
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker gebruiken	1	2	3	4	5
Welk bedrag wilt u maximaal betalen voor een lespakket?					
10 Euro	20 Euro	30 Euro	40 Euro	50 Euro of meer	n.v.t.
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Hoe belangrijk is de prijs voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

Erg onbelangrijk Onbelangrijk Neutraal Belangrijk Erg belangrijk
1 2 3 4 5

21. Communicatie: mailingen en informatie

Geef uw mening over onderstaande stellingen:

Mening: 1 = helemaal mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = helemaal mee eens

	Mening				
Een mailing is een goed communicatiemiddel om informatie te geven over lespakketten	1	2	3	4	5
Ik vind het belangrijk dat ik goed geïnformeerd word over lespakketten	1	2	3	4	5
Ik vind het belangrijk dat een mailing goed is vormgegeven	1	2	3	4	5
Ik vind een strakke, zakelijke mailing prettig om te lezen	1	2	3	4	5
Ik vind een vrolijk vormgegeven mailing prettig om te lezen	1	2	3	4	5
Ik geef de voorkeur aan persoonlijke communicatie boven een mailing voor de eerste informatie over lespakketten	1	2	3	4	5
Ik vind dat ik veel mailings ontvang	1	2	3	4	5
Ik zou graag een direct contactpersoon willen voor aanvullende informatie of hulp bij een lespakket	1	2	3	4	5
Ik zou graag begeleiding willen wanneer ik besluit een lespakket te gaan gebruiken	1	2	3	4	5
Ik vind de communicatie over en rondom lespakketten in het algemeen goed	1	2	3	4	5
Ik ben regelmatig zelf op zoek naar informatie over lespakketten	1	2	3	4	5
Ik vind het prettig om ervaringen te kunnen uitwisselen met andere docenten over lespakketten	1	2	3	4	5

22. Communicatie: inhoud

Geef aan over welke aspecten van een lespakket u graag geïnformeerd wordt.
(Meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ De werkvormen waaruit een lespakket bestaat
- ☐ De manier waarop een lespakket wordt aangeboden
- ☐ De complexiteit van een lespakket
- ☐ De benodigde tijd voor het gebruik van een lespakket
- ☐ De benodigde voorbereiding voor het gebruik van een lespakket
- ☐ Toetsingsmogelijkheden
- ☐ Gebruiksvarianten van een lespakket
- ☐ Doelen van een lespakket
- ☐ Ervaringen van andere docenten met een lespakket
- ☐ De prijs van een lespakket
- ☐ De testresultaten van een lespakket
- ☐ De aansluiting van een lespakket bij de kerndoelen/eindtermen
- ☐ De aansluiting van een lespakket bij de meest gebruikte lesmethodes
- ☐ anders, namelijk _____

23. Communicatie: kanalen

Geef aan via welke kanalen u geïnformeerd wilt worden over lespakketten
(meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ E-mail
- ☐ Mailing
- ☐ Internetpagina (forum/kennisnet)
- ☐ Telefonisch
- ☐ Brochure
- ☐ Persoonlijke brief
- ☐ Vakblad
- ☐ Presentaties/bijeenkomsten
- ☐ anders, namelijk _____

Tot slot...

Heeft u nog inhoudelijke op- of aanmerkingen met betrekking tot dit onderzoek?

- ☐ Ja, ik heb belangstelling voor een rapport van dit onderzoek

Mijn emailadres is:

- ☐ Ja, ik heb belangstelling voor de CD-rom van Culture Beats

Mijn adresgegevens zijn:

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst!
Mocht u nog vragen, op -of aanmerkingen hebben kunt u altijd een e-mail sturen naar
i.deolde@student.utwente.nl

Bijlage 2: Weergave van de online vragenlijst

www.weview.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand » Adres http://www.weview.nl/ Ga naar

Onderzoek naar het gebruik van lespakketten

Over deze vragenlijst

Deze vragenlijst gaat over het gebruik van lespakketten door docenten. Om u een duidelijk beeld te geven van wat wordt bedoeld met deze lespakketten zijn hieronder drie voorbeelden afgebeeld:

Ik (n)ook niet

Een lespakket over de gevaren van roken in opdracht van Stivoro, dat leerlingen laat kennis maken met verschillende aspecten van roken en hen helpt te volhouden in de keuze niet te gaan roken.

In & Out

Een lespakket over omgaan met geld, dat leerlingen stimuleert na te denken over hun bestedingsgedrag.

Lege batterijen

Een lespakket over een specifiek milieuspect: het invullen van batterijen. Leerlingen worden spelenderwijs geconfronteerd met de verschillende aspecten van het onderwerp.

Kenmerken van dergelijke lespakketten:

- flexibel inzetbaar (ongeacht de lesmethode die u gebruikt)
- gericht op maatschappelijk/culturele onderwerpen en vraagstukken
- opgebouwd uit verschillende werkvormen
- soms onderdeel van een grotere campagne

Nog niet eerder een lespakket gebruikt?

Ook in uw mening zijn we geïnteresseerd. Vult u de antwoorden in op basis van het beeld dat u heeft van lespakketten.

Doel van de vragenlijst

Het doel van deze vragenlijst is om inzicht te krijgen in wat bruikbaar is in de klas. Hiermee kunnen in de toekomst lespakketten beter afgestemd worden op de praktijk. Het invullen zal ongeveer 15 minuten in beslag nemen, uw antwoorden zullen volstrekt vertrouwelijk worden behandeld.

Alvast bedankt voor uw medewerking!

[Start de vragenlijst](#)

of download hier de Word-versie als u de vragenlijst offline wilt invullen

www.weview.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand » Adres http://www.weview.nl/ Ga naar

Onderzoek naar het gebruik van lespakketten

Page 1 of 7

In welk type onderwijs bent u werkzaam als docent(e)?

☐ Basisonderwijs
☐ Voortgezet Onderwijs (ga door naar vraag 3)

In welke groep geeft u les op het basisonderwijs? (ga door naar vraag 5)

In welk vak geeft u les op het voortgezet onderwijs?

☐ Geschiedenis
☐ Aardrijkskunde
☐ Maatschappijleer
☐ CKV
☐ Economie
☐ Verzorging
☐ Other:

Op welk niveau geeft u les in het voortgezet onderwijs?

☐ Onderbouw
☐ Bovenbouw VMBO
☐ 2e fase HAVO/VWO

Hoeveel jaar bent u al werkzaam in het onderwijs?

www.weview.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand » Adres http://www.weview.nl/ Ga naar

Onderzoek naar het gebruik van lespakketten

pagina 2 van 7

14. Toekomstig gebruik

Geef uw mening over onderstaande stellingen.

1=helemaal mee oneens, 2=mee oneens, 3=neutraal, 4=mee eens, 5=helemaal mee eens

	1	2	3	4	5
Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben van plan de mogelijkheden voor gebruik van een lespakket te gaan inventariseren	☐	☐	☐	☐	☐

15. Toekomstig gebruik (2)

Ik ben van plan een lespakket te gaan gebruiken:

☐ Niet
☐ Binnen nu en 3 maanden
☐ Binnen nu en een half jaar
☐ Binnen nu en een jaar
☐ Over meer dan een jaar
☐ Ik weet het niet

16. Verwachtingen

Geef uw mening over onderstaande stellingen. Het eerste zinsdeel is gegeven.

1=helemaal mee oneens, 2=mee oneens, 3=neutraal, 4=mee eens, 5=helemaal mee eens

>>> HET GEBRUIK VAN LESPAKKETTEN...

	1	2	3	4	5
is zinvol in mijn werk	☐	☐	☐	☐	☐
is positief voor mijzelf	☐	☐	☐	☐	☐
is leerzaam voor mijn leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐

Gereed

www.weview.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand » Adres http://www.weview.nl/ Ga naar

20. Invloeden (2)

Geef aan hoe belangrijk u onderstaande aspecten vindt. Het eerste zinsdeel is gegeven.

1=erg onbelangrijk, 2=onbelangrijk, 3=neutraal, 4=belangrijk, 5=erg belangrijk

>>> HOE BELANGRIJK VINDT U...

	1	2	3	4	5
de hulpvaardigheid van de school bij het gebruik van lespakketten	☐	☐	☐	☐	☐
de steun van de school bij het gebruik van lespakketten	☐	☐	☐	☐	☐
de mening van uw collega's	☐	☐	☐	☐	☐
de mening van de schoolleiding	☐	☐	☐	☐	☐
de mening van uw leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐
het hebben van voldoende eigen kennis voor het gebruiken van een lespakket	☐	☐	☐	☐	☐
het beschikken over voldoende eigen vaardigheden voor het gebruiken van een lespakket	☐	☐	☐	☐	☐
de beschikbaarheid van een persoon (of groep) die kan helpen als u moeilijkheden ondervindt bij het gebruiken van een lespakket	☐	☐	☐	☐	☐
de aanwezigheid van voldoende faciliteiten op uw school om een lespakket te gebruiken	☐	☐	☐	☐	☐
voldoende beschikbare tijd hebben om een lespakket te gebruiken	☐	☐	☐	☐	☐
het zelfstandig in staat zijn een lespakket te gebruiken (zonder hulp)	☐	☐	☐	☐	☐

21. Attitude

Geef uw mening over onderstaande stellingen. Het eerste zinsdeel is gegeven.

1=helemaal mee oneens, 2=mee oneens, 3=neutraal, 4=mee eens, 5=helemaal mee eens

>>> HET GEBRUIKEN VAN LESPAKKETTEN VIND IK OVER HET ALGEMEEN...

	1	2	3	4	5
Positief	☐	☐	☐	☐	☐
Goed	☐	☐	☐	☐	☐
Leuk	☐	☐	☐	☐	☐
Zinvol	☐	☐	☐	☐	☐
Interessant	☐	☐	☐	☐	☐
Prettig	☐	☐	☐	☐	☐

Pagina 3 van 7

Next Page

Gereed

www.wewew.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand » Adres http://www.wewew.nl/ Ga naar

22. Lesmaterialen

Geef uw mening over deze stellingen. Het eerste zinsdeel is gegeven.

1=helemaal mee oneens, 2=me oneens, 3=neutraal, 4=me eens, 5=helemaal mee eens

>>> IK WERK GRAAG MET...

	1	2	3	4	5
videobanden	☐	☐	☐	☐	☐
dvd's	☐	☐	☐	☐	☐
cd-roms	☐	☐	☐	☐	☐
folders/brochures	☐	☐	☐	☐	☐
voorleesverhalen	☐	☐	☐	☐	☐
prentenboeken	☐	☐	☐	☐	☐
(bord)spellen	☐	☐	☐	☐	☐
posters	☐	☐	☐	☐	☐
puzzels	☐	☐	☐	☐	☐
websites	☐	☐	☐	☐	☐
(kopieerbare) werkbladen	☐	☐	☐	☐	☐
muziek cd's	☐	☐	☐	☐	☐

23. Lesmaterialen (2)

Hoe belangrijk zijn de lesmaterialen voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

☐ Erg onbelangrijk
☐ Onbelangrijk
☐ Neutraal
☐ Belangrijk
☐ Erg belangrijk

24. Werkvormen

Geef uw mening over onderstaande stellingen. Het eerste zinsdeel is gegeven.

1=helemaal mee oneens, 2=me oneens, 3=neutraal, 4=me eens, 5=helemaal mee eens

>>> IK WERK GRAAG MET...

1 2 3 4 5

www.wewew.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand » Adres http://www.wewew.nl/ Ga naar

30. Aspecten van lesmateriaal

Geef uw mening over onderstaande stellingen. Het eerste zinsdeel is gegeven.

1=helemaal mee oneens, 2=me oneens, 3=neutraal, 4=me eens, 5=helemaal mee eens

>>> IK VIND HET BELANGRIJK DAT LESPAKKETTEN...

	1	2	3	4	5
gedurende lange termijn inzetbaar zijn	☐	☐	☐	☐	☐
in delen te gebruiken zijn	☐	☐	☐	☐	☐
vaker te gebruiken zijn	☐	☐	☐	☐	☐
flexibel inzetbaar zijn	☐	☐	☐	☐	☐
vrijelijk zijn vormgegeven	☐	☐	☐	☐	☐
uitgebreid zijn met extra gegevens en informatie	☐	☐	☐	☐	☐
vooraf getest zijn	☐	☐	☐	☐	☐
van een bekende afzender afkomstig zijn	☐	☐	☐	☐	☐

31. Aspecten van lesmateriaal (2)

Hoe belangrijk zijn bovenstaande aspecten voor u, bij de afweging om een lespakket te gaan gebruiken?

☐ Erg onbelangrijk
☐ Onbelangrijk
☐ Neutraal
☐ Belangrijk
☐ Erg belangrijk

32. De prijs

Geef uw mening over onderstaande stellingen.

1=helemaal mee oneens, 2=me oneens, 3=neutraal, 4=me eens, 5=helemaal mee eens

	1	2	3	4	5
Lespakketten zijn over het algemeen duur	☐	☐	☐	☐	☐
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker aanschaffen	☐	☐	☐	☐	☐
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker gebruiken	☐	☐	☐	☐	☐

www.weview.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand Adres http://www.weview.nl/ Ga naar

35. Communicatie: mailingen & informatie

Geef u mening over onderstaande stellingen.

1=helemaal mee oneens, 2=mee oneens, 3=neutraal, 4=mee eens, 5=helemaal mee eens

	1	2	3	4	5
Een mailing is een goed communicatiemiddel om informatie te geven over lespakketten	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijk dat ik goed geïnformeerd word over lespakketten	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het belangrijk dat een mailing goed is vormgegeven	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind een strakke, zakelijke mailing prettig om te lezen	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind een vrolijk vormgegeven mailing prettig om te lezen	☐	☐	☐	☐	☐
Ik geef de voorkeur aan persoonlijke communicatie boven een mailing voor de eerste informatie over lespakketten	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind dat ik veel mailings ontvang	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou graag een direct contactpersoon willen, voor aanvullende informatie of hulp bij een lespakket	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou graag begeleiding willen wanneer ik besluit een lespakket te gaan gebruiken	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind de communicatie over en rondom lespakketten in het algemeen goed	☐	☐	☐	☐	☐
Ik ben regelmatig zelf op zoek naar informatie over lespakketten	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vind het prettig om ervaringen te kunnen uitwisselen met andere docenten over lespakketten	☐	☐	☐	☐	☐

36. Communicatie: inhoud

Geef aan over welke aspecten van een lespakket u graag geïnformeerd wordt (meerdere antwoorden mogelijk).

- ☐ De werkvormen waaruit een lespakket bestaat
- ☐ De manier waarop een lespakket wordt aangeboden
- ☐ De complexiteit van een lespakket
- ☐ De benodigde tijd voor het gebruik van een lespakket
- ☐ De benodigde voorbereiding voor het gebruik van een lespakket
- ☐ Toetsingsmogelijkheden
- ☐ Gebruiksvarianten van een lespakket
- ☐ Doelen van een lespakket
- ☐ Ervaringen van andere docenten met een lespakket
- ☐ De prijs van een lespakket
- ☐ De testresultaten van een lespakket
- ☐ De aansluiting van een lespakket bij de kerndoelen/eindtermen
- ☐ De aansluiting van een lespakket bij de meest gebruikte lesmethodes

Gereed Internet

www.weview.nl - Microsoft Internet Explorer

Bestand Adres http://www.weview.nl/ Ga naar

Onderzoek naar het gebruik van lespakketten

pagina 7 van 7

38. Heeft u nog inhoudelijke op- of aanmerkingen met betrekking tot dit onderzoek?

39. Als u belangstelling heeft voor een rapport van dit onderzoek, kunt u hieronder uw e-mailadres invullen:

40. Als u belangstelling heeft voor de CD-rom "Culture Beats" kunt u hieronder uw adresgegevens invoeren:

pagina 7 van 7

Submit Survey

Gereed Internet

Bijlage 3: Gemiddelde scores docenten op algemene items

Item	Gemiddelde scores			Verschil
	Tot.	BO	VO	
Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken	3.80	4.01	3.70	**
Ik ben van plan de mogelijkheden voor gebruik van een lespakket te gaan inventariseren	3.65	3.49	3.74	*
Ik ben van plan een lespakket te gaan gebruiken {binnen termijn} ¹	3.45	3.56	3.40	
Het gebruik van lespakketten...				
Is zinvol in mijn werk	3.79	3.92	3.73	*
Is positief voor mijzelf	3.61	3.67	3.59	
Is leerzaam voor mijn leerlingen	4.01	4.20	3.92	**
Is een goede aanvulling op mijn lessen	3.96	4.15	3.87	**
Is een leuke afwisseling	4.14	4.32	4.05	**
Is duidelijk	3.33	3.58	3.20	**
Heb ik snel onder de knie	3.66	3.84	3.57	**
Is eenvoudig	3.37	3.57	3.28	**
Kost mij weinig inspanning	3.08	3.46	2.90	**
Heeft weinig voorbereiding nodig	2.89	3.27	2.71	**
Is niet complex	3.19	3.38	3.11	**
Kan ik eerst bij een kleine groep uitproberen	3.04	2.61	3.25	**
Is voor anderen waar te nemen	3.25	3.35	3.20	
Sluit aan bij mijn manier van lesgeven	3.59	3.61	3.58	
Is te verenigen met de lesmethode die ik gebruik	3.52	3.48	3.54	
Is geschikt voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.03	4.24	3.92	**
Is geschikt voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.90	4.08	3.83	**
Is geschikt voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.72	3.96	3.60	**
Is geschikt om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	3.02	3.29	2.89	**
De schoolleiding is hulpvaardig als ik een lespakket wil inzetten	3.68	3.96	3.55	**
De school steunt het gebruik van lespakketten	3.59	3.94	3.43	**
Mijn collega's vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.41	2.52	2.37	
e schoolleiding vindt dat ik een lespakket moet gebruiken	2.45	2.64	2.36	*
Mijn leerlingen vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.50	2.59	2.46	
Ik heb de kennis om een lespakket te kunnen gebruiken	4.02	4.14	3.97	*
Ik heb de vaardigheden om een lespakket te kunnen gebruiken	4.03	4.19	3.97	*
Er is een persoon (of groep) beschikbaar die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	3.00	3.25	2.89	**
Er zijn voldoende faciliteiten op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	3.68	3.90	3.58	**
Er is voldoende tijd beschikbaar om een lespakket te kunnen gebruiken	3.15	3.13	3.17	
Ik ben in staat zelfstandig een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	4.10	4.13	4.09	
Het gebruiken van lespakket vind ik over het algemeen:				
Positief	3.91	4.13	3.80	**
Goed	3.77	3.97	3.67	**
Leuk	3.90	4.03	3.83	*
Zinvol	3.83	4.05	3.72	**
Interessant	3.89	4.05	3.81	**
prettig	3.66	3.82	3.58	*
Hoeveel lesuren wilt u maximaal aan één lespakket besteden? ²	3.66	3.86	3.57	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

¹ Antwoorden: 1-niet, 2-over meer dan een jaar, 3- binnen nu en een jaar, 4-binnen nu en een half jaar, 5- binnen nu en 3 maanden

² Antwoorden: 1- 1lesuur, 2- 2 lesuren, 3- 3 lesuren, 4- 4 of 5 lesuren, 5 -6 lesuren of meer

Item	Gemiddelde scores Groepen BO				Corr
	1/2	3/4	5/6	7/8	
Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken	3.19	3.79	4.16	4.27	.429**
Ik ben van plan de mogelijkheden voor gebruik van een lespakket te gaan inventariseren	3.27	3.54	3.38	3.64	
Ik ben van plan een lespakket te gaan gebruiken {binnen termijn} ¹	3.50	3.43	3.39	3.67	
Het gebruik van lespakketten...					
Is zinvol in mijn werk	3.56	4.00	3.88	4.04	.203*
Is positief voor mijzelf	3.50	3.64	3.70	3.74	
Is leerzaam voor mijn leerlingen	3.81	4.07	4.21	4.37	.310**
Is een goede aanvulling op mijn lessen	3.63	4.14	4.21	4.31	.320**
Is een leuke afwisseling	4.13	4.07	4.39	4.44	.226*
Is duidelijk	3.47	3.29	3.64	3.69	
Heb ik snel onder de knie	3.73	3.71	3.88	3.88	
Is eenvoudig	3.53	3.43	3.67	3.60	
Kost mij weinig inspanning	3.40	3.21	3.52	3.56	
Heeft weinig voorbereiding nodig	3.47	2.93	3.33	3.29	
Is niet complex	3.33	3.08	3.45	3.48	
Kan ik eerst bij een kleine groep uitproberen	3.47	2.36	2.22	2.67	
Is voor anderen waar te nemen	3.43	3.14	3.41	3.40	
Sluit aan bij mijn manier van lesgeven	3.64	3.43	3.42	3.81	
Is te verenigen met de lesmethode die ik gebruik	3.29	3.29	3.18	3.85	.280**
Is geschikt voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.13	4.00	4.36	4.29	
Is geschikt voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.67	4.00	4.09	4.21	.271**
Is geschikt voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.80	3.86	4.00	4.00	
Is geschikt om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	3.47	3.43	3.15	3.31	
De schoolleiding is hulpvaardig als ik een lespakket wil inzetten	3.56	3.57	4.03	4.15	.243*
De school steunt het gebruik van lespakketten	3.69	3.71	3.91	4.11	.231*
Mijn collega's vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.44	2.64	2.42	2.57	
De schoolleiding vindt dat ik een lespakket moet gebruiken	2.53	2.85	2.53	2.74	
Mijn leerlingen vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.56	2.50	2.55	2.64	
Ik heb de kennis om een lespakket te kunnen gebruiken	4.06	3.71	4.16	4.28	.213*
Ik heb de vaardigheden om een lespakket te kunnen gebruiken	4.07	4.00	4.16	4.30	
Er is een persoon (of groep) beschikbaar die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	3.56	3.36	3.28	3.11	
Er zijn voldoende faciliteiten op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	3.81	3.71	3.91	3.96	
Er is voldoende tijd beschikbaar om een lespakket te kunnen gebruiken	3.56	3.07	3.06	3.06	
Ik ben in staat zelfstandig een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	4.06	3.71	4.29	4.26	
Het gebruiken van lespakket vind ik over het algemeen:					
Positief	3.94	4.14	4.18	4.19	
Goed	3.88	3.79	4.03	4.04	
Leuk	4.00	4.07	3.94	4.10	
Zinvol	3.88	4.00	4.12	4.10	
Interessant	4.06	4.00	4.09	4.08	
prettig	3.56	3.64	3.88	3.94	.188*
Hoeveel lesuren wilt u maximaal aan één lespakket besteden?	4.38	4.07	3.61	3.74	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

¹ Antwoorden: 1- niet, 2- over meer dan een jaar, 3- binnen nu en een jaar, 4- binnen nu en een half jaar, 5- binnen nu en 3 maanden

² Antwoorden: 1- 1lesuur, 2- 2 lesuren, 3- 3 lesuren, 4- 4 of 5 lesuren, 5 -6 lesuren of meer

Item	Gemiddelde scores Vakken VO			Verskil
	Maats	Exact	Kunst	
Ik ben van plan in de toekomst een lespakket te gaan gebruiken	3.93	3.60	3.35	M-K*
Ik ben van plan de mogelijkheden voor gebruik van een lespakket te gaan inventariseren	3.84	3.75	3.46	
Ik ben van plan een lespakket te gaan gebruiken... ¹	3.66	3.20	3.03	M-K*
Het gebruik van lespakketten...				
Is zinvol in mijn werk	3.82	3.65	3.57	
Is positief voor mijzelf	3.72	3.50	3.38	
Is leerzaam voor mijn leerlingen	4.01	3.92	3.68	
Is een goede aanvulling op mijn lessen	4.04	3.69	3.79	M-E*
Is een leuke afwisseling	4.20	4.01	3.81	M-K*
Is duidelijk	3.39	3.05	2.98	M-E* / M-K*
Heb ik snel onder de knie	3.69	3.47	3.52	
Is eenvoudig	3.36	3.22	3.24	
Kost mij weinig inspanning	2.94	2.82	2.93	
Heeft weinig voorbereiding nodig	2.77	2.57	2.76	
Is niet complex	3.12	3.06	3.17	
Kan ik eerst bij een kleine groep uitproberen	3.32	3.07	3.26	
Is voor anderen waar te nemen	3.26	3.22	3.05	
Sluit aan bij mijn manier van lesgeven	3.75	3.46	3.38	
Is te verenigen met de lesmethode die ik gebruik	3.60	3.49	3.52	
Is geschikt voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.04	3.92	3.69	
Is geschikt voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.89	3.89	3.60	
Is geschikt voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.71	3.58	3.38	
Is geschikt om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	2.96	2.78	2.90	
De schoolleiding is hulpvaardig als ik een lespakket wil inzetten	3.58	3.53	3.52	
De school steunt het gebruik van lespakketten	3.42	3.42	3.43	
Mijn collega's vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.38	2.33	2.31	
De schoolleiding vindt dat ik een lespakket moet gebruiken	2.36	2.40	2.19	
Mijn leerlingen vinden dat ik een lespakket moet gebruiken	2.44	2.42	2.50	
Ik heb de kennis om een lespakket te kunnen gebruiken	4.09	3.89	3.83	
Ik heb de vaardigheden om een lespakket te kunnen gebruiken	4.12	3.84	3.88	
Er is een persoon (of groep) beschikbaar die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	3.01	2.87	2.60	
Er zijn voldoende faciliteiten op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	3.67	3.63	3.21	M-K*
Er is voldoende tijd beschikbaar om een lespakket te kunnen gebruiken	3.34	3.07	2.95	
Ik ben in staat zelfstandig een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	4.15	4.02	4.07	
Het gebruiken van lespakket vind ik over het algemeen:				
Positief	3.90	3.77	3.59	
Goed	3.85	3.49	3.54	M-E*
Leuk	4.02	3.73	3.56	
Zinvol	3.89	3.60	3.55	
Interessant	3.94	3.74	3.61	
prettig	3.77	3.47	3.22	M-K**
Hoeveel uren wilt u maximaal aan één lespakket besteden? ²	3.38	3.62	3.76	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

¹ Antwoorden: 1-niet, 2-over meer dan een jaar, 3- binnen nu en een jaar, 4-binnen nu en een half jaar, 5- binnen nu en 3 maanden

² Antwoorden: 1- 1lesuur, 2- 2 uren, 3- 3 uren, 4- 4 of 5 uren, 5 -6 uren of meer

Bijlage 4: Gemiddelde scores docenten op belangvragen

Item	Gemiddelde scores			Verschil
	Tot	BO	VO	
Ik vind het belangrijk dat het gebruik van lespakketten:				
Zinvol is in mijn werk	3.90	3.80	3.96	
positief is voor mijzelf	3.62	3.58	3.64	
Leerzaam is voor mijn leerlingen	4.20	4.28	4.17	
een goede aanvulling is op mijn lessen	4.07	4.06	4.07	
een leuke afwisseling is	4.09	4.13	4.08	
Duidelijk is	4.08	4.02	4.12	
Ik snel onder de knie heb	3.87	3.90	3.84	
Eenvoudig is	3.71	3.76	3.67	
mij weinig inspanning kost	3.37	3.70	3.22	**
weinig voorbereiding nodig heeft	3.38	3.68	3.24	**
niet complex is	3.61	3.76	3.53	*
Eerst bij een kleine groep uitgetoetst kan worden	3.10	2.77	3.25	**
voor anderen waar te nemen is	3.00	3.08	2.96	
aansluit bij mijn manier van lesgeven	3.80	3.85	3.79	
te verenigen is met de lesmethode die ik gebruik	3.49	3.54	3.48	
Geschikt is voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.20	4.32	4.15	*
Geschikt is voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.00	4.16	3.92	**
geschikt is voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.92	4.12	3.83	**
geschikt is om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	3.21	3.50	3.07	**
In vind het belangrijk dat				
De schoolleiding hulpvaardig is als ik een lespakket wil inzetten	3.47	3.67	3.38	*
De school het gebruik van lespakketten steunt	3.57	3.80	3.46	**
Ik vind de mening van mijn collega's erg belangrijk	3.00	2.82	3.09	*
Ik vind de mening van de schoolleiding erg belangrijk	3.07	3.12	3.05	
Ik vind de mening van mijn leerlingen erg belangrijk	3.71	3.41	3.86	**
Ik de kennis heb om een lespakket te kunnen gebruiken	4.02	4.02	4.02	
Ik de vaardigheden heb om een lespakket te kunnen gebruiken	4.09	4.11	4.08	
Er een persoon (of groep) beschikbaar is die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	3.17	3.25	3.13	
Er voldoende faciliteiten zijn op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	4.01	3.96	4.03	
Er voldoende tijd beschikbaar is om een lespakket te kunnen gebruiken	4.05	4.00	4.07	
Ik zelfstandig in staat ben een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	4.01	4.07	3.98	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

	Gemiddelde scores Groepen BO				
Item	1/2	3/4	5/6	7/8	Corr
Ik vind het belangrijk dat het gebruik van lespakketten:					
Zinvol is in mijn werk	3.50	3.64	3.69	4.00	.250**
positief is voor mijzelf	3.31	3.64	3.47	3.69	
Leerzaam is voor mijn leerlingen	4.19	4.14	4.22	4.42	
een goede aanvulling is op mijn lessen	3.75	4.07	4.03	4.25	.244**
een leuke afwisseling is	4.06	4.07	4.03	4.25	
Duidelijk is	3.60	4.14	4.03	4.13	
Ik snel onder de knie heb	3.93	3.86	4.00	3.85	
Eenvoudig is	3.73	3.71	3.94	3.65	
mij weinig inspanning kost	3.67	3.64	3.91	3.65	
weinig voorbereiding nodig heeft	3.67	3.43	3.78	3.77	
niet complex is	3.73	3.64	3.81	3.81	
Eerst bij een kleine groep uitgeteerd kan worden	3.40	2.79	2.58	2.68	-.199*
voor anderen waar te nemen is	3.14	2.86	3.16	3.08	
aansluit bij mijn manier van lesgeven	3.79	3.77	3.75	4.00	
te verenigen is met de lesmethode die ik gebruik	3.29	3.36	3.28	3.90	.261**
Geschikt is voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.07	4.14	4.41	4.38	.194*
Geschikt is voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.73	4.00	4.19	4.27	.276**
geschikt is voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.87	4.07	4.12	4.17	
geschikt is om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	3.53	3.79	3.32	3.52	
In vind het belangrijk dat					
De schoolleiding hulpvaardig is als ik een lespakket wil inzetten	3.44	3.50	3.75	3.75	
De school het gebruik van lespakketten steunt	3.69	3.29	3.97	3.91	
Ik vind de mening van mijn collega's erg belangrijk	2.69	3.00	2.73	2.88	
Ik vind de mening van de schoolleiding erg belangrijk	2.73	3.33	3.03	3.24	
Ik vind de mening van mijn leerlingen erg belangrijk	3.00	3.31	3.43	3.52	
Ik de kennis heb om een lespakket te kunnen gebruiken	4.00	3.69	4.10	4.04	
Ik de vaardigheden heb om een lespakket te kunnen gebruiken	4.07	3.75	4.23	4.12	
Er een persoon (of groep) beschikbaar is die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	3.53	3.71	3.21	3.02	-.241*
Er voldoende faciliteiten zijn op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	3.94	3.79	4.10	3.92	
Er voldoende tijd beschikbaar is om een lespakket te kunnen gebruiken	4.19	3.77	3.79	4.15	
Ik zelfstandig in staat ben een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	4.06	3.71	4.17	4.19	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

Item	Gemiddelde scores Vakken VO			Verschil
	Maats	Exact	Kunst	
Ik vind het belangrijk dat het gebruik van lespakketten:				
Zinvol is in mijn werk	3.99	4.01	3.69	
positief is voor mijzelf	3.72	3.59	3.57	
Leerzaam is voor mijn leerlingen	4.25	4.18	3.93	
een goede aanvulling is op mijn lessen	4.19	4.01	3.93	
een leuke afwisseling is	4.22	4.05	3.86	
Duidelijk is	4.14	4.09	4.07	
Ik snel onder de knie heb	3.92	3.82	3.81	
Eenvoudig is	3.75	3.59	3.63	
mij weinig inspanning kost	3.32	3.16	3.05	
weinig voorbereiding nodig heeft	3.32	3.20	3.07	
niet complex is	3.58	3.50	3.38	
Eerst bij een kleine groep uitgeprobeerd kan worden	3.25	3.25	3.17	
voor anderen waar te nemen is	2.99	2.95	2.90	
aansluit bij mijn manier van lesgeven	3.91	3.70	3.71	
te verenigen is met de lesmethode die ik gebruik	3.60	3.32	3.51	
Geschikt is voor het vergroten van kennis van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.21	4.13	4.10	
Geschikt is voor het beïnvloeden van de houding van leerlingen t.a.v. een onderwerp	4.00	3.85	3.87	
geschikt is voor het beïnvloeden van gedrag van leerlingen t.a.v. een onderwerp	3.99	3.67	3.73	M-E*
geschikt is om ouders van leerlingen te bereiken over een onderwerp	3.18	2.90	3.08	
In vind het belangrijk dat				
De schoolleiding hulpvaardig is als ik een lespakket wil inzetten	3.32	3.33	3.61	
De school het gebruik van lespakketten steunt	3.45	3.38	3.54	
Ik vind de mening van mijn collega's erg belangrijk	3.15	3.06	2.98	
Ik vind de mening van de schoolleiding erg belangrijk	3.15	2.88	3.12	
Ik vind de mening van mijn leerlingen erg belangrijk	3.95	3.78	3.80	
Ik de kennis heb om een lespakket te kunnen gebruiken	4.05	4.01	3.90	
Ik de vaardigheden heb om een lespakket te kunnen gebruiken	4.14	4.05	3.93	
Er een persoon (of groep) beschikbaar is die mij zou kunnen helpen als ik moeilijkheden ondervind bij het gebruiken van een lespakket	3.23	3.06	3.02	
Er voldoende faciliteiten zijn op onze school om een lespakket te kunnen gebruiken	4.07	3.96	4.05	
Er voldoende tijd beschikbaar is om een lespakket te kunnen gebruiken	4.09	4.11	4.00	
Ik zelfstandig in staat ben een lespakket in te zetten (zonder hulp van anderen)	4.10	3.86	3.85	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

Bijlage 5: Gemiddelde scores docenten op lespakket specifieke kenmerken

Kenmerken	Gemiddelde scores			Verschil
	Totaal	BO	VO	
Lesmateriaal (Ik werk graag met ...)				
Videobanden	3.79	3.92	3.72	
Dvd's	3.89	3.85	3.91	
Cd-roms	3.64	3.62	3.64	
Folders/brochures	3.50	3.67	3.42	*
Voorleesverhalen	3.01	4.19	2.42	**
Prentenboeken	2.54	3.57	2.05	**
(Bord)spellen	3.05	3.70	2.74	**
Posters	3.51	3.90	3.33	**
Puzzels	3.38	3.93	3.11	**
Websites	4.05	3.83	4.16	**
(Kopieerbare) werkbladen	4.22	4.40	4.13	**
Muziek cd's	3.43	4.09	3.11	**
Hoe belangrijk?	4.14	4.24	4.09	
Werkvormen (Ik werk graag met...)				
Individuele opdrachten	3.83	3.89	3.79	
Groepsopdrachten	4.20	4.30	4.14	*
Discussiemateriaal	3.77	3.80	3.75	
Presentaties	3.83	3.69	3.89	
Rollenspellen	3.00	3.51	2.74	**
Case studies	3.15	2.85	3.28	**
Werkstukken/verslagen	3.52	3.35	3.61	*
Experimenten	3.80	3.70	3.85	
Onderzoeksopdrachten	4.07	3.94	4.14	*
Kleur/knip/knutselopdrachten	3.19	4.05	2.76	**
Excursies	3.72	3.97	3.60	**
Gastlessen	3.70	4.03	3.54	**
Buitenopdrachten	3.69	3.90	3.59	**
Online (zoek)opdrachten	3.88	3.61	4.01	**
Hoe belangrijk?	4.11	4.09	4.13	
Aanbod van materiaal (Ik vind het prettig als les- materiaal wordt aangeboden...)				
Met aparte werkboeken voor leerlingen	3.77	4.03	3.64	**
Met veel verschillende werkvormen	4.24	4.31	4.20	
Met veel voorbeelden	3.94	3.98	3.91	
Met kant-en-klare opdrachten	3.97	3.97	3.96	
Met beoordelingsmogelijkheden	3.78	3.50	3.92	**
Met een uitgebreide handleiding	3.84	3.81	3.85	
Via/in combinatie met internet	3.85	3.58	3.97	**
Hoe belangrijk?	4.05	4.10	4.03	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

	Gemiddelde scores			
	Totaal	BO	VO	Vershil
Het onderwerp <i>(Ik vind het belangrijk dat het onderwerp van een lespakket..)</i>				
Actueel is	4.10	4.12	4.09	
Maatschappelijk relevant is	4.18	4.15	4.19	
Bijdraagt aan de leerstof voor leerlingen	4.22	4.28	4.19	
Interessant is om te behandelen	4.37	4.45	4.33	
Leerlingen aanspreekt	4.63	4.69	4.61	
<i>Hoe belangrijk?</i>	4.30	4.53	4.31	*
Aspecten van lesmateriaal <i>Ik vind het belangrijk dat lespakketten...</i>				
Gedurende lange termijn inzetbaar zijn	3.66	3.56	3.70	
In delen te gebruiken zijn	3.68	3.71	3.67	
Vaker te gebruiken zijn	3.99	3.86	4.05	*
Flexibel inzetbaar zijn	4.21	4.24	4.20	
Vrolijk zijn vormgegeven	3.81	4.21	3.62	**
Uitgebreid zijn met extra gegevens en informatie	4.02	4.12	3.97	
Vooraf getest zijn	3.85	3.92	3.81	
Van een bekende afzender afkomstig zijn	2.89	3.03	2.83	
<i>Hoe belangrijk?</i>	3.87	3.88	3.86	
De prijs				
Lespakketten zijn over het algemeen duur	2.74	2.99	2.61	**
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker aanschaffen	3.31	3.55	3.18	**
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker gebruiken	2.76	3.19	2.55	**
Welk bedrag wilt u maximaal betalen voor een lespakket?	2.41	2.29	2.47	
<i>Hoe belangrijk?</i>	3.77	3.88	3.71	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

	Gemiddelde scores Groepen BO					
Kenmerken	1/2	3/4	5/6	7/8	Verschil	Correlatie
Lesmateriaal (Ik werk graag met ...)						
Videobanden	3.94	3.50	4.13	3.92		
Dvd's	3.44	3.64	3.91	4.02		.229*
Cd-roms	3.94	3.36	3.52	3.69		
Folders/brochures	4.44	3.64	3.50	3.88		
Voorleesverhalen	4.75	4.14	4.42	3.85	1/2-7/8** 5/6-7/8*	-.348**
Prentenboeken	4.93	4.00	3.80	2.85		-.260**
(Bord)spellen	4.00	4.14	3.88	3.42	1/2-5/6** 1/2-7/8** 3/4-7/8* 5/6-7/8**	-.548**
Posters	4.13	3.64	3.94	3.83		
Puzzels	4.38	4.07	4.03	3.69	1/2-7/8*	-.325**
Websites	3.67	3.07	4.00	3.98	3/4-5/6* 3/4-7/8**	.208*
(Kopieerbare) werkbladen	4.38	4.36	4.64	4.27		
Muziek cd's	4.69	3.93	3.94	4.09	1/2-5/6*	
Hoe belangrijk?	4.38	4.46	4.23	4.17		
Werkvormen (Ik werk graag met...)						
Individuele opdrachten	3.75	3.71	3.91	4.02		
Groepsopdrachten	4.44	4.00	4.41	4.31		
Discussiemateriaal	3.07	3.79	3.63	4.10	1/2-7/8**	.367**
Presentaties	3.63	3.36	3.64	3.83		
Rollenspellen	3.75	3.57	3.50	3.48		
Case studies	2.62	2.93	2.81	2.85		
Werkstukken/verslagen	2.93	2.93	3.56	3.46		.217*
Experimenten	3.56	3.79	3.79	3.69		
Onderzoekopdrachten	3.81	3.86	4.13	3.92		
Kleur/knip/knutselopdrachten	4.69	4.21	4.09	3.77	1/2-5/6* 1/2-7/8**	-.391**
Excursies	4.06	3.71	4.06	3.94		
Gastlessen	4.06	3.64	4.18	4.02		
Buitenopdrachten	4.13	3.86	3.85	3.92		
Online (zoek)opdrachten	2.80	3.14	3.79	3.83	1/2-5/6* 1/2-7/8**	.362**
Hoe belangrijk?	4.13	4.00	4.20	4.00		
Aanbod van materiaal (Ik vind het prettig als les- materiaal wordt aangeboden...)						
Met aparte werkboeken voor leerlingen	3.20	4.14	3.97	4.23	1/2-3/4* 1/2-5/6* 1/2-7/8**	.319**
Met veel verschillende werkvormen	4.38	4.07	4.30	4.40		
Met veel voorbeelden	4.06	4.00	4.19	3.85		
Met kant-en-klare opdrachten	3.94	4.07	4.00	4.02		
Met beoordelingsmogelijkheden	3.31	3.50	3.70	3.50		
Met een uitgebreide handleiding	3.88	3.86	3.91	3.67		
Via/in combinatie met internet	3.13	3.36	3.58	3.79		.260**
Hoe belangrijk?	4.31	4.07	4.26	3.93		

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

	Gemiddelde scores Groepen BO					
	1/2	3/4	5/6	7/8	Vershil	Correlatie
Het onderwerp <i>(Ik vind het belangrijk dat het onderwerp van een lespakket..)</i>						
Actueel is	4.25	4.21	3.85	4.23		
Maatschappelijk relevant is	3.88	4.14	3.94	4.40		.220*
Bijdraagt aan de leerstof voor leerlingen	4.13	4.21	4.42	4.29		
Interessant is om te behandelen	4.50	4.07	4.55	4.48		
Leerlingen aanspreekt	4.69	4.50	4.76	4.67		
<i>Hoe belangrijk?</i>	4.56	4.33	4.57	4.49		
Aspecten van lesmateriaal <i>Ik vind het belangrijk dat lespakketten...</i>						
Gedurende lange termijn inzetbaar zijn	4.00	3.57	3.58	3.48		
In delen te gebruiken zijn	3.81	3.79	3.73	3.73		
Vaker te gebruiken zijn	4.00	4.07	3.79	3.90		
Flexibel inzetbaar zijn	4.44	4.21	4.21	4.19		
Vrolijk zijn vormgegeven	4.56	4.07	4.18	4.21		
Uitgebreid zijn met extra gegevens en informatie	4.13	4.07	4.24	4.10		
Vooraf getest zijn	4.06	3.93	3.97	3.85		
Van een bekende afzender afkomstig zijn	3.19	3.07	2.94	3.02		
<i>Hoe belangrijk?</i>	4.13	3.75	3.94	3.81		
De prijs						
Lespakketten zijn over het algemeen duur	3.19	3.21	3.25	2.85		
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker aanschaffen	3.69	4.08	3.59	3.38		
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker gebruiken	3.00	3.38	3.38	3.16		
Welk bedrag wilt u maximaal betalen voor een lespakket?	2.50	2.78	2.13	2.09		
<i>Hoe belangrijk?</i>	4.06	3.64	3.91	3.85		

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

	Gemiddelde scores Vakken VO			
Kenmerken	Maatsch.	Exact	Kunst	Verschillen
Lesmateriaal (Ik werk graag met ...)				
Videobanden	4.10	4.36	3.54	M-E** M-K*
Dvd's	4.01	3.56	4.36	M-E* E-K**
Cd-roms	3.58	3.62	3.90	
Folders/brochures	3.55	3.30	3.31	
Voorleesverhalen	2.81	1.84	2.33	M-E**
Prentenboeken	2.28	1.65	2.20	
(Bord)spellen	2.93	2.65	2.40	
Posters	3.54	3.15	3.26	
Puzzels	3.22	3.11	2.78	
Websites	4.21	4.17	4.19	
(Kopieerbare) werkbladen	4.30	3.98	3.93	
Muziek cd's	3.21	2.29	4.38	
Hoe belangrijk?	4.18	3.93	4.14	
Werkvormen (Ik werk graag met...)				
Individuele opdrachten	3.96	3.58	3.86	M-E*
Groepsopdrachten	4.15	4.07	4.26	
Discussiemateriaal	3.96	3.51	3.71	M-E*
Presentaties	3.95	3.63	4.26	
Rollenspellen	2.98	2.30	2.86	M-E**
Case studies	3.51	3.13	3.02	
Werkstukken/verslagen	3.69	3.60	3.41	
Experimenten	3.38	4.48	3.71	M-E** E-K**
Onderzoekopdrachten	3.93	4.39	4.19	M-E**
Kleur/knip/knutselopdrachten	2.93	2.37	2.88	M-E*
Excursies	3.66	3.33	3.95	E-K*
Gastlessen	3.57	3.35	3.81	
Buitenopdrachten	3.50	3.51	3.88	
Online (zoek)opdrachten	4.02	3.98	4.02	
Hoe belangrijk?	4.19	4.00	4.29	
Aanbod van materiaal (Ik vind het prettig als les- materiaal wordt aangeboden...)				
Met aparte werkboeken voor leerlingen	3.69	3.62	3.40	
Met veel verschillende werkvormen	4.33	4.04	4.14	
Met veel voorbeelden	3.98	3.95	3.55	M-K*
Met kant-en-klare opdrachten	4.16	3.92	3.51	M-K**
Met beoordelingsmogelijkheden	4.15	3.89	3.43	M-K** E-K*
Met een uitgebreide handleiding	3.96	3.86	6357	
Via/in combinatie met internet	4.10	3.94	3.88	
Hoe belangrijk?	4.11	3.86	4.17	

Kenmerken	Gemiddelde scores			Verschillen
	Maatsch.	Exact	Kunst	
Het onderwerp <i>(Ik vind het belangrijk dat het onderwerp van een lespakket..)</i>				
Actueel is	4.24	4.01	3.93	
Maatschappelijk relevant is	4.35	4.07	4.07	
Bijdraagt aan de leerstof voor leerlingen	4.23	4.18	4.21	
Interessant is om te behandelen	4.45	4.18	4.21	
Leerlingen aanspreekt	4.66	4.56	4.60	
<i>Hoe belangrijk?</i>	4.39	4.22	4.31	
Aspecten van lesmateriaal <i>Ik vind het belangrijk dat lespakketten...</i>				
Gedurende lange termijn inzetbaar zijn	3.72	3.73	3.62	
In delen te gebruiken zijn	3.76	3.72	3.50	
Vaker te gebruiken zijn	4.14	3.99	3.93	
Flexibel inzetbaar zijn	4.23	4.24	4.10	
Vrolijk zijn vormgegeven	3.89	3.35	3.55	M-E**
Uitgebreid zijn met extra gegevens en informatie	4.05	3.95	4.00	
Vooraf getest zijn	3.84	3.96	3.60	
Van een bekende afzender afkomstig zijn	2.94	2.75	2.90	
<i>Hoe belangrijk?</i>	3.84	3.88	3.83	
De prijs				
Lespakketten zijn over het algemeen duur	2.71	2.54	2.59	
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker aanschaffen	3.38	3.05	2.88	
Als een lespakket gratis is, zal ik deze zeker gebruiken	2.70	2.47	2.24	
Welk bedrag wilt u maximaal betalen voor een lespakket?	2.45	2.37	2.87	
<i>Hoe belangrijk?</i>	3.87	3.63	3.40	M-K*

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

Bijlage 6: Gemiddelde scores docenten op items communicatie

Item	Gemiddelde scores			Verschil
	Tot.	BO	VO	
Een mailing is een goed communicatiemiddel om informatie te geven over lespakketten	3.83	3.74	3.87	
Ik vind het belangrijk dat ik goed geïnformeerd wordt over lespakketten	4.12	4.05	4.16	
Ik vind het belangrijk dat een mailing goed is vormgegeven	3.62	3.62	3.63	
Ik vind een strakke, zakelijke mailing prettig om te lezen	3.65	3.65	3.64	
Ik vind een vrolijk vormgegeven mailing prettig om te lezen	3.15	3.44	3.02	
Ik geef de voorkeur aan persoonlijke communicatie boven een mailing voor de eerste informatie over lespakketten	2.69	2.94	2.57	
Ik vind dat ik veel mailings ontvang	2.90	2.90	2.89	
Ik zou graag een direct contactpersoon willen voor aanvullende informatie of hulp bij een lespakket	2.63	2.64	2.62	
Ik zou graag begeleiding willen wanneer ik besluit een lespakket te gaan gebruiken	2.37	2.27	2.42	
Ik vind de communicatie over en rondom lespakketten over het algemeen goed	3.12	3.23	3.05	**
Ik ben regelmatig zelf op zoek naar informatie over lespakketten	3.23	3.03	3.33	*
Ik vind het prettig om ervaringen te kunnen uitwisselen met andere docenten over lespakketten	3.37	2.91	3.60	

Item	Gemiddelde scores Groepen BO				Corr
	1/2	3/4	5/6	7/8	
Een mailing is een goed communicatiemiddel om informatie te geven over lespakketten	3.63	3.43	3.91	3.81	
Ik vind het belangrijk dat ik goed geïnformeerd wordt over lespakketten	3.94	3.93	4.15	4.15	
Ik vind het belangrijk dat een mailing goed is vormgegeven	3.50	3.50	3.64	3.73	
Ik vind een strakke, zakelijke mailing prettig om te lezen	3.37	3.29	3.91	3.73	
Ik vind een vrolijk vormgegeven mailing prettig om te lezen	3.56	3.57	3.27	3.52	
Ik geef de voorkeur aan persoonlijke communicatie boven een mailing voor de eerste informatie over lespakketten	3.44	3.36	2.85	2.81	-.220*
Ik vind dat ik veel mailings ontvang	2.81	3.07	2.76	3.00	
Ik zou graag een direct contactpersoon willen voor aanvullende informatie of hulp bij een lespakket	3.19	3.07	2.67	2.42	-.265**
Ik zou graag begeleiding willen wanneer ik besluit een lespakket te gaan gebruiken	2.63	2.71	2.39	2.00	-.292**
Ik vind de communicatie over en rondom lespakketten over het algemeen goed	3.06	3.29	3.27	3.23	
Ik ben regelmatig zelf op zoek naar informatie over lespakketten	2.63	2.86	2.85	3.33	.263**
Ik vind het prettig om ervaringen te kunnen uitwisselen met andere docenten over lespakketten	3.00	3.29	2.94	2.83	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$

Item	Gemiddelde scores Vakken VO			Verschil
	Maats	Exact	Kunst	
Een mailing is een goed communicatiemiddel om informatie te geven over lespakketten	4.09	3.67	3.74	M-E*
Ik vind het belangrijk dat ik goed geïnformeerd wordt over lespakketten	4.19	4.14	4.10	
Ik vind het belangrijk dat een mailing goed is vormgegeven	3.72	3.55	3.55	
Ik vind een strakke, zakelijke mailing prettig om te lezen	3.61	3.68	3.64	
Ik vind een vrolijk vormgegeven mailing prettig om te lezen	3.18	2.93	2.79	
Ik geef de voorkeur aan persoonlijke communicatie boven een mailing voor de eerste informatie over lespakketten	2.46	2.58	2.71	
Ik vind dat ik veel mailings ontvang	2.87	2.82	3.14	
Ik zou graag een direct contactpersoon willen voor aanvullende informatie of hulp bij een lespakket	2.50	2.70	2.62	
Ik zou graag begeleiding willen wanneer ik besluit een lespakket te gaan gebruiken	2.32	2.51	2.38	
Ik vind de communicatie over en rondom lespakketten over het algemeen goed	3.12	2.98	3.02	
Ik ben regelmatig zelf op zoek naar informatie over lespakketten	3.74	3.04	2.95	M-E** M-K**
Ik vind het prettig om ervaringen te kunnen uitwisselen met andere docenten over lespakketten	3.22	4.31	3.12	

* significant op niveau $p < .05$

** significant op niveau $p < .00$